

AEMS

Applied Economics, Management and Social Sciences
Vol. 3 No. 1 (January - April 2026)

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2569)

ISSN 3027-8449 (Online)

Editor-in-chief

Prof. Dr. Poomthan Rangakulnuwat, Kasetsart University, Thailand

Associate Editor

Asst. Prof. Dr. Nopasom Sinphurmsukskul, Kasetsart University, Thailand

Asst. Prof. Dr. Thanaporn Athipanyakul, Kasetsart University, Thailand

Editorial Team

Assoc. Prof. Dr. Dusanee Kesavayuth, Chulalongkorn University, Thailand

Asst. Prof. Dr. Prayoon Saengsai, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Asst. Prof. Dr. Sukit Kanjina, Chiang Mai University

Asst. Prof. Dr. Keeratiporn Jutaviriya, Khon Kaen University

Asst. Prof. Dr. Ong-art Chanprasitchai, Mahasarakham University

Assoc. Prof. Dr. Kiettisak Suklueang, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Asst. Prof. Dr. Krittaya Na Nongkhai, Kasetsart University

Dr. Wuttinun Kaewjungate, Kasetsart University

Dr. Nattanicha Chairassamee, Kasetsart University

Asst. Prof. Dr. Phimphorn Sowawattanaku, Kasetsart University

Assoc. Prof. Dr. Kulapa Kuldilok, Kasetsart University

Center for Applied Economics Research, Faculty of Economics,
Kasetsart University, Bangkok, 10900, Thailand

Email: aems.eco@ku.th

Website: Applied Economics, Management and Social Sciences

บทบรรณาธิการ

วารสาร **Applied Economics, Management and Social Science (AEMS)** จัดทำขึ้นด้วยความมุ่งหมายที่จะเป็นพื้นที่เผยแพร่ผลงานวิชาการและงานวิจัย ตลอดจนเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิด ความรู้ และความก้าวหน้าทางเศรษฐศาสตร์ บริหารธุรกิจ และสังคมศาสตร์ วารสารเล็งเห็นถึงความสำคัญของการเปิดพื้นที่ทางวิชาการให้แก่ นิสิต นักศึกษา นักวิชาการ และนักวิเคราะห์ทั้งจากภาครัฐและเอกชน เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่และขยายมุมมองทางวิชาการในหลากหลายมิติ โดยบทความทุกเรื่องที่ดีที่สุดได้รับการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องจากหลายสถาบันการศึกษา

สำหรับฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม – เมษายน 2569 (Vol.3, Issue 1) วารสารได้คัดเลือกบทความจำนวน 5 เรื่อง ทั้งบทความวิจัยและบทความวิชาการจากหลากหลายสาขา ซึ่งสะท้อนถึงความหลากหลายของประเด็นทางวิชาการและความท้าทายร่วมสมัย อันเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจสังคม เศรษฐกิจ และการจัดการในบริบทปัจจุบัน ได้แก่:

1. ความผูกพันต่อองค์กรที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกิ่งแก้ว จังหวัดสมุทรปราการ
2. การประเมินผลลัพธ์ของการดำเนินโครงการสร้างความเข้มแข็งกลุ่มการผลิตด้านการเกษตรต่อการยกระดับรายได้ของเกษตรกร
3. การประเมินผลลัพธ์โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ด้วยแบบจำลองเชิงตรรกะและความสัมพันธ์กับเกษตรปลอดภัย
4. การประเมินผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจของนวัตกรรมปากกาจันตึงไฟฟ้าแบบพกพา เพื่อพัฒนาศักยภาพการผลิตผ้าบาติกในระดับชุมชน
5. มโนทัศน์ความเสมอภาคในงานเขียนความยุติธรรมในฐานะความเที่ยงธรรมของ จอห์น ราวล์ส

กองบรรณาธิการเชื่อมั่นว่า วารสารฉบับนี้จะเป็นเวทีที่ช่วยกระตุ้นการคิดวิเคราะห์และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของนักวิจัย นักวิชาการ และผู้อ่านทุกท่าน เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ ต่อยอดแนวคิด และนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมที่ตอบโจทย์การเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน กองบรรณาธิการขอแสดงความขอบคุณต่อผู้ทรงคุณวุฒิที่ร่วมพิจารณาบทความ ผู้เขียนทุกท่านที่มอบผลงานอันทรงคุณค่า และผู้อ่านที่ให้การสนับสนุน และมีส่วนร่วมในการยกระดับมาตรฐานของวารสาร AEMS อย่างต่อเนื่อง

แล้วพบกันอีกครั้งในฉบับถัดไป

ศาสตราจารย์ ดร.ภูมิฐาน รังคกุลณวัฒน์

บรรณาธิการ

สารบัญ

บทบรรณาธิการ	i
สารบัญ	ii
ความผูกพันต่อองค์กรที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่ง ในเขตกึ่งแก้ว จังหวัดสมุทรปราการ <i>ภูวนต์ถ์ รัตน์กรเกษตร, วชิราภรณ์ ศรีพุทธ</i>	1-16
การประเมินผลลัพธ์ของการดำเนินโครงการสร้างความเข้มแข็งกลุ่มการผลิตด้านการเกษตร ต่อการยกระดับรายได้ของเกษตรกร <i>ภาร่า จันทร์สุวรรณ์</i>	17-32
การประเมินผลลัพธ์โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ด้วยแบบจำลองเชิงตรรกะและความสัมพันธ์ กับเกษตรปลอดภัย <i>ภรณ์ยุ ด้วงอินทร์</i>	33-42
การประเมินผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจของนวัตกรรมปากกาจันตึงไฟฟ้าแบบพกพา เพื่อพัฒนาศักยภาพการผลิตผ้าบาติกในระดับชุมชน <i>อาภาพร สินธุสาร, สร้อยฟ้า เสริฐแก้ว</i>	43-58
มโนทัศน์ความเสมอภาคในงานเขียนความยุติธรรมในฐานะความเที่ยงธรรม ของ จอห์น รอร์ลส์ <i>ศิโรรัตน์ ประศรี</i>	59-70
นโยบายของวารสาร (Journal Policies)	

The organizational commitment that affects employees' work behavior of employees of a company located in King Kaew area, Samut Prakan Province

Phuwanat Rattanakornket¹ and Vajiraporn Sriput^{1*}

¹Business Administration and Logistics and Cross- Border Trade Management Program,
Faculty of Science and Arts, Burapha University, Chanthaburi Campus, Thailand

*Corresponding author: vajiraporn@go.buu.ac.th

Abstract

The objectives of this study are (1) to study employees' work behavior classified by personal factors (2) to study organizational commitment classified by personal factors, and (3) to analyze the influence of organizational commitment on employees' work behavior in a company located in King Kaew, Samut Prakan Province. The research instrument was a questionnaire, with data collected via an online (Google Forms) with 170 employees selected through convenience sampling. Descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation, as well as inferential statistics comprising the t-test, One-way ANOVA, and multiple regression analysis, were employed for data analysis. The findings indicated that employees exhibited a high level of organizational commitment and a high level of work behavior. Work behavior significantly differs by gender, age, marital status, and educational level, while organizational commitment significantly differs by educational level. Furthermore, the dimensions of basic needs (X_1), relationships (X_3), and career advancement (X_4) were found to exert a statistically significant influence on work behavior at the .05 level. These variables collectively accounted for 43.2% of the variance in work behavior, as represented by the predictive equation: $Y = 1.418 + .207(X_1) + .312(X_3) + .172(X_4)$. The results underscore that enhancing organizational commitment particularly in the areas of basic needs, interpersonal relationships, and career advancement is essential in promoting positive work behavior and encouraging employees to devote their efforts toward achieving organizational efficiency and long-term sustainability.

Keywords: Organizational Commitment, Work Behavior, Influence of Commitment

ความผูกพันต่อองค์กรที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงาน ของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกิ่งแก้วจังหวัดสมุทรปราการ

ภูวนัตถ์ รัตนกรเกศ¹ และ วชิราภรณ์ ศรีพุทธ^{1*}

¹สาขาบริหารธุรกิจและการจัดการโลจิสติกส์และการค้าชายแดน คณะวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตจันทบุรี ประเทศไทย

*Corresponding author: vajiraporn@go.buu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการทำงานจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล (2) เพื่อศึกษาความผูกพันต่อองค์กรจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (3) เพื่อศึกษาอิทธิพลของความผูกพันต่อองค์กรที่มีต่อพฤติกรรมในการทำงานของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกิ่งแก้วจังหวัดสมุทรปราการ โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 170 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ t-test One-way ANOVA และการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุคูณ ผลการศึกษาพบว่า ระดับความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานอยู่ในระดับมาก และพฤติกรรมการทำงานของพนักงานอยู่ในระดับมาก พฤติกรรมการทำงานจำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพ และระดับการศึกษา มีความแตกต่างกัน และความผูกพันต่อองค์กรจำแนกตามระดับการศึกษา มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และพบว่าความผูกพันต่อองค์กร ความต้องการพื้นฐาน (X_1) สัมพันธภาพ (X_3) และ ความก้าวหน้าในงาน (X_4) มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำงานของพนักงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยปัจจัยความผูกพันต่อองค์กรสามารถอธิบายพฤติกรรมการทำงานได้ร้อยละ 43.2 โดยมีสมการทำนาย $Y = 1.418 + .207(X_1) + .312(X_3) + .172(X_4)$ สะท้อนให้เห็นว่า การสร้างความผูกพันในมิติความต้องการพื้นฐาน สัมพันธภาพ และความก้าวหน้าในงาน เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้พนักงานมีพฤติกรรมเชิงบวกต่อองค์กร พร้อมทุ่มเทแรงกายแรงใจในการทำงาน เพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ: ความผูกพันต่อองค์กร, พฤติกรรมการทำงาน, อิทธิพลความผูกพัน

© 2026 A-EMS: Applied Economics, Management and Social Sciences

บทนำ

ในยุคปัจจุบัน องค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากปัจจัยหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นสภาวะเศรษฐกิจ การเมือง สังคม เทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งผลให้องค์กรต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารและพัฒนาขีดความสามารถให้พร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อเผชิญกับการแข่งขันที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น ในการบริหารองค์กรให้ประสบความสำเร็จ ทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ขององค์กร ไม่เพียงแต่การสรรหาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเท่านั้นแต่ยังรวมถึงการธำรงรักษาบุคลากรให้มีความพึงพอใจ ความผูกพัน และทัศนคติที่ดีต่อองค์กร ในขณะเดียวกันองค์กรมีความต้องการให้พนักงานมีพฤติกรรมในการทำงานที่แสดงถึงทัศนคติเชิงบวก ความสามารถในการทำงานเป็นทีม การสื่อสารที่ดี และมีความรับผิดชอบ โดยรวมถึงการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและมุ่งมั่นเพื่อความสำเร็จขององค์กร การสร้างความพึงพอใจและความผูกพันระยะยาว

ที่จะสะท้อนออกมาในรูปแบบของพฤติกรรมเชิงบวกของบุคลากร ส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรและพร้อมทุ่มเทแรงใจและแรงกายเพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมายอย่างยั่งยืน

Hewitt (2025) กล่าวถึงพฤติกรรมการทำงานเชิงบวกของบุคลากรประกอบ 3S ได้แก่ การที่พนักงานพูดสิ่งดี ๆ เกี่ยวกับองค์กรเมื่อมีโอกาส (Say) ความต้องการทำงานอยู่กับองค์กร (Stay) และการทุ่มเททำงานให้องค์กรประสบความสำเร็จ (Strive) อย่างไรก็ตามพฤติกรรมการทำงานจะมีความแตกต่างกันเกิดจากปัจจัยส่วนบุคคลเช่น อายุ เพศ ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ทำงานและปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมเช่นสภาพแวดล้อมในการทำงาน ลักษณะงานที่ปฏิบัติ นโยบาย และการบริหารงาน

การศึกษาของ กิตยาภรณ์ คงสอนมาน และคณะ (2564) พบว่า ปัจจัยคุณลักษณะงาน ปัจจัยความผูกพันต่อองค์กร และปัจจัยวัฒนธรรมองค์กร เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและการศึกษาของ กรรณิการ์ สิทธิชัย และประสพชัย พสุนนท์ (2561) ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ปัจจัย 12 ประการที่ส่งผลต่อพฤติกรรมในการทำงานของพนักงานสัญชาติไทยที่ทำงานในร้านอาหาร จังหวัดนนทบุรี พบว่าการได้รับคำชมในสิ่งที่ทำได้ดี การมีโอกาสได้ทำสิ่งที่ถนัด และการได้รับความสนใจจากหัวหน้างาน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจ ความพึงพอใจในการทำงาน และความผูกพันของพนักงานต่อองค์กร อันเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลให้พนักงานร่วมมือในการทำงานอย่างเต็มศักยภาพและช่วยลดอัตราการลาออกของพนักงานได้อย่างมีนัยสำคัญ รวมทั้งปัจจัยที่มีผลต่อองค์กรของพนักงานที่มีระบบการทำงานทางไกลแบบทำที่บ้าน (Work from Home) พบว่าความผูกพันของพนักงานแสดงออกผ่านพฤติกรรม 3 ด้าน ได้แก่ การพูดถึงองค์กรในแง่ดี (Say) ความตั้งใจอยากอยู่กับองค์กร (Stay) และความพยายามทำงานอย่างเต็มที่ (Strive) นอกจากนี้ยังพบว่า การได้รับการยอมรับและการให้อำนาจในการทำงาน (Recognition and Empowerment) เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความผูกพัน โดยเฉพาะในกลุ่มพนักงานรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นว่าองค์กรที่เสริมโอกาสในการเติบโตจะสามารถสร้างแรงจูงใจและความภักดีของพนักงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กรณธัญญ์ กิมศุก, 2563) และพบว่าพฤติกรรมการพูดถึงองค์กรในทางดี (Say) การคงอยู่เป็นพนักงาน (Stay) และการทำงานอย่างเต็มความสามารถ (Strive) มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการทำงาน (เวทยา ใฝ่ใจดี และคณะ, 2566)

จะเห็นได้ว่า นอกจากการแสดงผลพฤติกรรมด้านการพูดถึงองค์กรในแง่ดี ความตั้งใจอยากอยู่กับองค์กร และความพยายามทำงานอย่างเต็มที่ ส่งผลต่อประสิทธิผลการทำงานแล้วพฤติกรรมดังกล่าวยังการสะท้อนถึงความผูกพันของพนักงาน ประกอบกับพฤติกรรมการทำงานยังมีสาเหตุจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาปัจจัย 12 ประการ หรือ Gallup Q12 ที่มีองค์ประกอบด้านความต้องการพื้นฐานด้านการสนับสนุนทางการบริหาร ด้านสัมพันธภาพและด้านความก้าวหน้าในงาน ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารขององค์กรและสภาพแวดล้อมองค์กร อีกทั้งองค์กรต่าง ๆ จะมีบริบทการบริหารงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน รวมทั้งวัฒนธรรมองค์กรที่ต่างกัน

ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การศึกษาพฤติกรรมการทำงานและความผูกพันต่อองค์กร จำเป็นต้องศึกษาตามบริบทขององค์กรนั้น ๆ นอกจากจะได้ประโยชน์ต่อองค์กรที่ศึกษาโดยตรงแล้ว การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมองค์กรอย่างรวดเร็ว ทำให้องค์กรจำเป็นต้องตระหนักถึงสาเหตุหรือปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงาน เพื่อประสิทธิภาพการทำงานและความสำเร็จขององค์กร ในการศึกษาในครั้งนี้ได้มุ่งเน้นบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกิ่งแก้ว จังหวัดสมุทรปราการ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีสถานประกอบการตั้งอยู่จำนวนมาก ด้วยเป็นพื้นที่สำหรับการใช้ประโยชน์เพื่อการอุตสาหกรรมตามข้อกำหนดผังเมืองรวมจังหวัดสมุทรปราการ พ.ศ. 2537 จึงเป็นโอกาสของผู้ที่ต้องการจะเปลี่ยนงานสามารถที่จะเลือกทำงานกับองค์กรที่มีจำนวนมากในพื้นที่ในเขตกิ่งแก้วได้ ดังนั้นผลการศึกษาก็จะเป็นประโยชน์ต่อองค์กร ในการธำรงรักษาบุคลากร ให้ปฏิบัติงานอย่างทุ่มเทเพื่อความสำเร็จขององค์กร มีทัศนคติที่ดีต่อองค์กร ส่งผลต่อประสิทธิผลองค์กรและการปรับปรุงการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการทำงานจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่ง ในเขตกิ่งแก้ว จังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อศึกษาความผูกพันต่อองค์กรจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่ง ในเขตกิ่งแก้วจังหวัดสมุทรปราการ
3. เพื่อศึกษาอิทธิพลของความผูกพันต่อองค์กรที่มีต่อพฤติกรรมการทำงานของพนักงาน บริษัทแห่งหนึ่ง ในเขตกิ่งแก้วจังหวัดสมุทรปราการ

การทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิดของการวิจัย

ความผูกพันต่อองค์กร หมายถึง การที่พนักงานมีความยึดมั่นหรือจงรักภักดีต่อองค์กร โดยมุ่งหวังผลตอบแทนหรือรางวัลจากองค์กร ซึ่งสะท้อนมุมมองด้านความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างพนักงานกับองค์กร (March & Simon, 1958, อ้างถึงใน ปารีชาติ พงษ์ชัยศรี, 2552) โดยความผูกพันนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จขององค์กร เนื่องจากช่วยลดการสูญเสียด้านทรัพยากรต่าง ๆ และเป็นแรงผลักดันให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ความผูกพันต่อองค์กรจำแนกเป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่ 1) ความผูกพันที่เกี่ยวข้องกับการตอบแทนองค์กร เป็นความผูกพันที่เกิดจากการที่พนักงานรู้สึกว่างค์กรให้รางวัลหรือผลตอบแทนที่เหมาะสมทำให้พนักงานเกิดความเต็มใจในการทุ่มเทร่างกาย ความซื่อสัตย์ และความภักดีต่อ 2) ความผูกพันทางจิตใจ เป็นความผูกพันที่เกิดจากความรู้สึกทางบวกที่พนักงานมีต่อองค์กร ทั้งในแง่ของค่านิยม เป้าหมาย และอารมณ์ ทำให้พนักงานยังคงมีความตั้งใจที่จะเป็นสมาชิกขององค์กร และพร้อมจะเสียสละเพื่อองค์กร และ 3) ความผูกพันที่เกี่ยวข้องกับต้นทุนการลงทุนของพนักงาน หมายถึงการที่พนักงานรู้สึกว่าตนเองได้ลงทุนกับองค์กร เช่น เวลา การศึกษา และประสบการณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ยากต่อการตัดขาดหรือเปลี่ยนแปลง

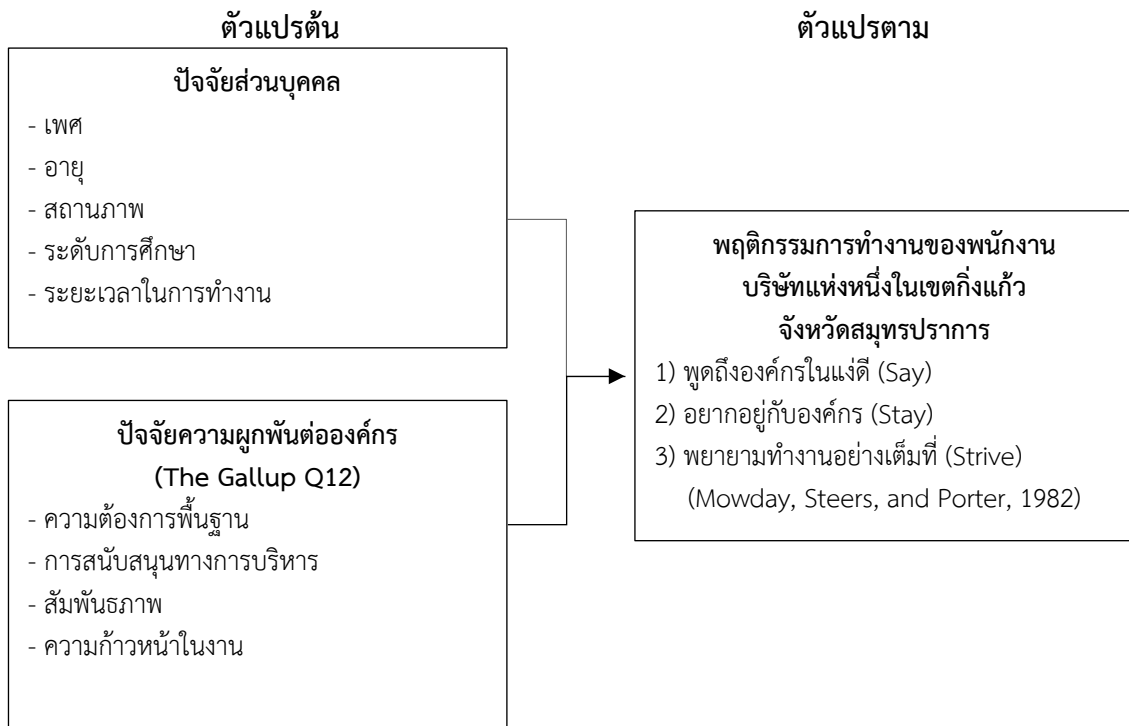
Gallup (2002) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความผูกพันของพนักงานในระดับโลก โดยใช้คำถาม 12 ข้อ (Q12) เพื่อประเมินระดับความผูกพันของพนักงาน ครอบคลุม 4 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs) เช่น ความชัดเจนของหน้าที่งาน และความพร้อมของเครื่องมือในการทำงาน 2) การสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร (Management Support) เช่น โอกาสในการทำงานที่ตุนถนัดการได้รับคำชมเชย และการสนับสนุนในการพัฒนา 3) สัมพันธภาพ (Relatedness) เช่น การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การเข้าใจพันธกิจขององค์กร และการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน 4) ความก้าวหน้าในงาน (Growth) เช่น การพูดคุยถึงความก้าวหน้า และโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาในงาน จากการศึกษาพบว่า คำถามทั้ง 12 ข้อของ Gallup (Q12) มีความเชื่อมโยงกับตัวชี้วัดความสำเร็จขององค์กร เช่น อัตราการลาออก การรักษาพนักงาน ผลผลิต ความปลอดภัย และผลกำไร

แนวคิดพฤติกรรมในการทำงาน คือการกระทำที่บุคคลแสดงออกให้เห็นได้อย่างชัดเจนขณะปฏิบัติงาน เช่น ความรับผิดชอบ ความตรงต่อเวลา การมีวินัย ความคิดสร้างสรรค์ และวิจรรณญาณในการทำงาน รวมถึงพฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง เช่น ความรู้สึก จิตสำนึก และอุดมการณ์ที่ดีในการทำงาน ซึ่งสะท้อนถึงประสิทธิภาพในการทำงานของบุคคล (วิภาพร มาพบสุข, 2546) พฤติกรรมดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับลักษณะนิสัย ประสบการณ์ และการเรียนรู้ของบุคคลที่แสดงออกมาเพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้าภายนอก ทั้งในรูปแบบการคล้อยตามหรือการต่อต้าน (ชยาน์ ออมสิงห์, 2549) โดยแนวคิดของ Mowday, Steers and Porter (1982) ได้เสนอว่าองค์ประกอบของพฤติกรรมในการทำงานไว้ 3 ประการหลัก ได้แก่ 1) การพูดถึงองค์กรในแง่ดี (Say) หมายถึง การที่พนักงานมีทัศนคติ เชิงบวก ต่อองค์กร พูดถึงองค์กรในแง่ดี แสดงความภาคภูมิใจ ในเป้าหมายและค่านิยมขององค์กร ซึ่งสะท้อนถึงความรู้สึกผูกพันและความภักดีของพนักงาน 2) ความอยากอยู่กับองค์กร (Stay) หมายถึงความตั้งใจและความปรารถนาของพนักงานที่จะคงอยู่ในองค์กรในระยะยาว ไม่ว่าจะด้วยเหตุผล

ด้านอุดมการณ์ แรงจูงใจ หรือความพึงพอใจในการทำงาน โดยมองว่าองค์กรเป็นที่ที่ตนเองต้องการเติบโต และมีส่วนร่วมในความสำเร็จ 3) ความพยายามทำงานอย่างเต็มที่ (Strive) หมายถึง ความมุ่งมั่น และการทุ่มเทของพนักงานทั้งร่างกายและแรงใจ เพื่อให้งานสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมผลักดันให้เกิด การพัฒนาและความก้าวหน้าในองค์กร

พรนภา ดาวฮามแปและณัฐพงศ์ บุญเหลือ (2568) ศึกษาความผูกพันองค์กรของบุคลากรธนาคารอาคาร สงเคราะห์สำนักงานใหญ่ พบว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารงาน สัมพันธภาพภายในองค์กร ความก้าวหน้าในงาน สวัสดิการและค่าตอบแทน และความมั่นคงในอาชีพ มีความสัมพันธ์กับ ความเชื่อและยอมรับในเป้าหมาย และค่านิยมขององค์กร ความเต็มใจที่จะทุ่มเทความพยายามที่จะปฏิบัติงานเพื่อองค์กร และความปรารถนา อย่างแรงกล้าที่จะคงความเป็นสมาชิกขององค์กร และเวทยา ใฝ่ใจดี และคณะ (2566) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อ ความผูกพันองค์กรและอิทธิพลของความผูกพันองค์กรต่อประสิทธิผลการทำงาน กรณีศึกษารัฐวิสาหกิจ ในประเทศไทย พบว่า ปัจจัยส่งเสริมความผูกพันองค์กรด้านภาพลักษณ์องค์กร ผู้บังคับบัญชา และความร่วมมือ ส่งผลต่อความผูกพันองค์กร ส่วนด้านผู้บริหารระดับสูง การสนับสนุนขององค์กร ค่าตอบแทนและสวัสดิการ และการเรียนรู้และเติบโตไม่ส่งผลต่อความผูกพันองค์กร นอกจากนี้การศึกษาความผูกพันต่อองค์กรด้านพฤติกรรม ของพนักงานในบริษัท บีเอ็นจี คอร์ปอเรชั่น จำกัด โดยปราโมช ธรรมภรณ์ และคณะ (2565) พบว่า ความผูกพัน ต่อองค์กรด้านการบริหารงาน ในด้านงาน ด้านโอกาส และด้านคุณภาพชีวิต มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กร ด้านพฤติกรรมของพนักงาน

ทั้งนี้โดย Gallup อธิบายว่า ความผูกพันต่อองค์กรที่ครอบคลุมความต้องการพื้นฐาน การสนับสนุนจาก ผู้บริหาร สัมพันธภาพในการทำงาน และโอกาสเติบโต จะสะท้อนพฤติกรรมการทำงานที่เป็นการแสดงออกของ พนักงานทั้งทางทัศนคติและการปฏิบัติ โดยสะท้อนออกผ่านการพูดถึงองค์กรในเชิงบวก (Say) ความตั้งใจอยู่กับ องค์กร (Stay) และความทุ่มเทในการทำงาน (Strive) ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัยได้ดังภาพ ที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีรูปแบบของการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป้าหมายในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ พนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกิ่งแก้วจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 298 คน โดยกำหนดขนาดตัวอย่างจากสูตร Yamane (1973) กำหนดค่าระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 และค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ที่ร้อยละ 5 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 170 ตัวอย่าง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือแบบสอบถาม (Questionnaire) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งสร้างขึ้นตามการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาไว้โดยแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นรูปแบบคำถามเลือกตอบเพียงคำตอบเดียว โดยเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา และระยะเวลาในการทำงาน โดยเพศ สถานภาพสมรส และระดับการศึกษาใช้มาตรการวัดแบบ Nominal Scale ส่วนอายุและระยะเวลาในการทำงาน ใช้มาตรการวัดแบบ Ordinal Scale ส่วนที่ 2 ความผูกพันต่อองค์กร (The Gallup Q12) จำนวน 12 ข้อ ประกอบด้วย 4 ประเด็น ได้แก่ ความต้องการพื้นฐานจำนวน 2 ข้อ การสนับสนุนทางการบริหารจำนวน 4 ข้อ สัมพันธภาพจำนวน 4 ข้อ และความก้าวหน้าในงานจำนวน 2 ข้อ ส่วนที่ 3 พฤติกรรมการทำงาน จำนวน 6 ข้อ ประกอบด้วย 3 ประเด็น ได้แก่ การพูดถึงองค์กรในแง่ดีจำนวน 2 ข้อ ความอยากอยู่กับองค์กรจำนวน 2 ข้อ และความพยายามทำงานอย่างเต็มที่ จำนวน 2 ข้อ โดยแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 และส่วนที่ 3 เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคิร์ทสเกล (Likert Scale) มีระดับคะแนน 1-5 ดังนี้ 5= มากที่สุด 4= มาก 3= ปานกลาง 2= น้อย 1= น้อยที่สุด และส่วนที่ 4 ข้อคิดเห็นเสนอแนะเพิ่มเติม (Opened-end Question)

ในการทดสอบเครื่องมือมีการทดสอบความเที่ยงตรง โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ประเมินค่าความสอดคล้อง ระหว่างคำถาม (Index of Item - Objective Congruence: IOC) ทุกข้อคำถามมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.66 ขึ้นไป จากนั้นได้นำแบบสอบถามไปทดสอบความเชื่อมั่น โดยนำแบบสอบถามไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ทั้งนี้ได้ค่าความเชื่อมั่นของข้อคำถามของความผูกพันต่อองค์กร (The Gallup Q12 หรือ Q12) เท่ากับ 0.879 และข้อคำถามของด้านพฤติกรรมการทำงานของพนักงาน เท่ากับ 0.852

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการใช้แบบสอบถามออนไลน์ผ่านช่องทาง E-mail ไปยังกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพนักงานในบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกิ่งแก้วจังหวัดสมุทรปราการ มีผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 170 คน และวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย

4.1 การวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยใช้การแจกแจงความถี่ และใช้ค่าร้อยละ (Percentage) สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกิ่งแก้วจังหวัดสมุทรปราการ

4.2 การวิเคราะห์เชิงอนุมาน โดยกำหนดค่าความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 และมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยการวิเคราะห์พฤติกรรมการทำงานและความผูกพันจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของพนักงานบริษัท ใช้สถิติ t-test สำหรับตัวแปรเพศ สถานภาพ ระดับการศึกษาและ One-way ANOVA หรือ F-test สำหรับตัวแปร อายุ

และระยะเวลาในการทำงาน ส่วนการศึกษาอิทธิพลของความผูกพันต่อองค์กรที่มีผลต่อพฤติกรรมในการทำงานของพนักงาน ใช้การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

ผลการศึกษาและอภิปรายผล

1. ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยพบว่าข้อมูลส่วนบุคคลของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกิ่งแก้วจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 170 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 72.3 อายุระหว่าง 25 - 34 ปี ร้อยละ 60.4 สถานภาพโสด ร้อยละ 69.4 ระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีและสูงกว่า ร้อยละ 54.9 และระยะเวลาการทำงานมากกว่า 3 ปี ร้อยละ 35.8

ผลการศึกษาปัจจัยความผูกพันต่อองค์กร (Q12) ในภาพรวม พบว่าปัจจัยความผูกพันต่อองค์กรมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าการสนับสนุนทางการบริหารมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44 รองลงมาคือสัมพันธ์ภาพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 ความต้องการพื้นฐาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 และความก้าวหน้าในงานมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.12

ผลการศึกษาพฤติกรรมการทำงาน พบว่ามีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.37 และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าพยายามทำงานอย่างเต็มที่ที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 รองลงมา คือ การพูดถึงองค์กรในแง่ดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 และความอยากอยู่กับองค์กรมีค่าน้อย เท่ากับ 4.23

ผลการศึกษาวิจัยจำแนกตามวัตถุประสงค์การวิจัย รายละเอียดดังนี้

1.1 การศึกษาพฤติกรรมการทำงานจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกิ่งแก้ว จังหวัดสมุทรปราการ

พฤติกรรมการทำงานจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกิ่งแก้ว จังหวัดสมุทรปราการ ผลการศึกษาพบว่า เพศ อายุ สถานภาพ และระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีพฤติกรรมการทำงานที่ต่างกัน ในขณะที่ ระยะเวลาในการทำงานที่แตกต่างกันมีพฤติกรรมการทำงานไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญ 0.05 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงการทดสอบค่าสถิติของ พฤติกรรมการทำงานจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของพนักงาน

ปัจจัยส่วนบุคคล	t	F	P-Value	ผลสรุป
เพศ	4.434*		<0.001	แตกต่างกัน
อายุ		3.334*	0.021	แตกต่างกัน
สถานภาพ	-2.029*		0.044	แตกต่างกัน
ระดับการศึกษา	4.184*		<0.001	แตกต่างกัน
ระยะเวลาในการทำงาน		0.413	0.662	ไม่แตกต่างกัน

หมายเหตุ: * แสดงถึงระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

1.2 การศึกษาความผูกพันต่อองค์กรจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกิ่งแก้ว จังหวัดสมุทรปราการ

ความผูกพันต่อองค์กรจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกิ่งแก้ว จังหวัดสมุทรปราการ ผลการศึกษาพบว่าพนักงานที่มีระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีความผูกพันต่อองค์กรแตกต่างกัน ในขณะที่ เพศ อายุ สถานภาพ และระยะเวลาในการทำงานที่แตกต่างกันความผูกพันต่อองค์กรไม่แตกต่างกัน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงการทดสอบค่าสถิติของ ความผูกพันต่อองค์กรจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของพนักงาน

ปัจจัยส่วนบุคคล	t	F	P-Value	ผลสรุป
เพศ	1.331		0.185	ไม่แตกต่าง
อายุ		2.406	0.069	ไม่แตกต่าง
สถานภาพ	-1.008		0.315	ไม่แตกต่าง
ระดับการศึกษา	2.988*		0.003	แตกต่าง
ระยะเวลาในการทำงาน		0.706	0.495	ไม่แตกต่าง

หมายเหตุ: * แสดงถึงระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

1.3 การศึกษาอิทธิพลของความผูกพันต่อองค์กรที่มีผลต่อพฤติกรรมในการทำงานของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกิ่งแก้วจังหวัดสมุทรปราการ

โดยใช้วิธีการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) รายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 3 สรุปผลการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ (Model Summary)

R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change	Durbin Watson
0.657	0.432	0.419	0.47347	0.432	31.962	4	168	<0.001	1.888

หมายเหตุ: ตัวแปรพยากรณ์: ความต้องการพื้นฐาน, การสนับสนุนทางการบริหาร, สัมพันธภาพ, ความก้าวหน้าในงาน

ตัวแปรเกณฑ์: พฤติกรรมการทำงานของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกิ่งแก้วจังหวัดสมุทรปราการ

จากตารางที่ 3 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์การกำหนด (R Square) มีค่า 0.432 และ ค่าสัมประสิทธิ์การกำหนดที่ปรับแล้ว (Adjusted R Square) มีค่าเท่ากับ 0.419 แสดงว่าตัวแปรพยากรณ์ทั้งหมด 4 ตัวร่วมกันพยากรณ์พฤติกรรมการทำงาน ได้ร้อยละ 43.20 ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์มีค่า 0.473 และค่า Durbin-Watson (D.W.) พบว่ามีค่าอยู่ที่ 1.888 อธิบายได้ว่าไม่เกิดปัญหาค่าคลาดเคลื่อนและมีความสัมพันธ์กันเอง

ตารางที่ 4 ผลการทดสอบความมีนัยสำคัญของแบบจำลองการถดถอยพหุคูณ

	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Regression	28.661	4	7.165	31.962	<.001
Residual	37.661	168	.224		
Total	66.322	172			

หมายเหตุ: ตัวแปรพยากรณ์: ความต้องการพื้นฐาน, การสนับสนุนทางการบริหาร, สัมพันธภาพ, ความก้าวหน้าในงาน

ตัวแปรเกณฑ์: พฤติกรรมการทำงานของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกิ่งแก้วจังหวัดสมุทรปราการ

จากตารางที่ 4 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่าความสัมพันธ์ของตัวแปรเกณฑ์และตัวแปรพยากรณ์ทั้ง 4 ตัว มีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง ซึ่งสามารถนำไปสร้างเป็นสมการต่อไปได้ โดยตัวแปรพยากรณ์อย่างน้อย 1 ด้าน มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบ Enter พบว่า ผลการวิเคราะห์ระดับความสัมพันธ์ของค่าคลาดเคลื่อนของตัวแปรอิสระ แสดงค่า Tolerance อยู่ระหว่าง 0.490 - 0.684 ตามเกณฑ์ของ Hair et al. (2009) ที่กำหนดให้ ค่า Tolerance ต้องมีค่ามากกว่า 0.01 และค่า VIF มีค่าอยู่ระหว่าง 1.463 - 2.066 ตามเกณฑ์ของ O'Brien (2001) ที่กำหนดให้ค่า VIF ของตัวแปรอิสระทุกตัวต้องมีค่าน้อยกว่า 10 อธิบายได้ว่า ตัวแปรอิสระแต่ละตัวไม่มีความสัมพันธ์กันจึงไม่ทำให้เกิดปัญหา ระหว่างปัจจัยความผูกพันต่อองค์กรกับพฤติกรรมการทำงานของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกิ่งแก้วจังหวัดสมุทรปราการ รายละเอียดดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณระหว่างปัจจัยความผูกพันต่อองค์กรกับพฤติกรรมการทำงานของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกิ่งแก้วจังหวัดสมุทรปราการ

ปัจจัยความผูกพันต่อ องค์กร	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.	Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta (β)			Tolerance	VIF
ค่าคงที่	1.418	.272		5.207	<.001		
ความต้องการพื้นฐาน (X ₁)	.207	.066	.219	3.121	.002*	.684	1.463
การสนับสนุนทางการ บริหาร(X ₂)	.005	.079	.006	0.060	.952	.380	2.631
สัมพันธภาพ(X ₃)	.312	.078	.335	4.006	<.001*	.484	2.066
ความก้าวหน้าในงาน(X ₄)	.172	.060	.239	2.883	.004*	.490	2.040

VIF=<10, DW=1.888, R = 0.657, R² = 0.432, S.E. = 0.473,

Adjusted R² = 0.419, F= 31.96, Sig. of F=<0.001

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 5 พบว่าปัจจัยความผูกพันต่อองค์กรที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ <0.05 ประกอบด้วย ความต้องการพื้นฐาน (X₁) (β =.207, P=.002) สัมพันธภาพ (X₃) (β =.312, P=<.001) และความก้าวหน้าในงาน (X₄) (β =.172, P=.004) ส่วนการสนับสนุนทางการบริหาร (X₂) ไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการทำงาน โดยมีค่าพยากรณ์อยู่ที่ร้อยละ 0.432 สามารถเขียนสมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบได้ดังนี้ พฤติกรรมการทำงาน (\hat{Y}) = 1.418+ .207 (X₁) + .312 (X₃) +.172 (X₄)

เมื่อศึกษาลงในรายละเอียดพบว่าความผูกพันต่อองค์กรด้านสัมพันธภาพและด้านความก้าวหน้าในงานส่งผลต่อการพูดถึงองค์กรในแง่ดี (Say) ความผูกพันต่อองค์กรด้านความต้องการพื้นฐาน ด้านสัมพันธภาพ และด้านความก้าวหน้าในงานส่งผลต่อความอยากอยู่กับองค์กร (Stay) และด้านความต้องการพื้นฐาน และด้านสัมพันธภาพส่งผลต่อความพยายามในการทำงานอย่างเต็มที่ (Strive) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

2. อภิปรายผล

2.1 พฤติกรรมการทำงานจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกิ่งแก้ว จังหวัดสมุทรปราการ

ผลการศึกษาในภาพรวมพบว่าปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ อายุ สถานภาพและระดับการศึกษา มีพฤติกรรมการทำงานที่ต่างกัน สามารถอธิบายได้ว่า ปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างส่งผลให้พนักงานทัศนคติ แรงจูงใจ ความรับผิดชอบ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานที่แตกต่างกัน โดยเพศที่ต่างกันมีแนวโน้มความสนใจหรือประสิทธิภาพงานที่แตกต่างกันในแต่ละสายงาน อายุ ส่งผลต่อทัศนคติ ความกระตือรือร้น และการปรับตัวเข้ากับเทคโนโลยีใหม่ ๆ สถานภาพสมรส ส่งผลต่อความรับผิดชอบและความมั่นคงในตำแหน่งงาน ส่วนระดับการศึกษา ส่งผลต่อความรู้ ความสามารถในการเรียนรู้ และการตัดสินใจในการทำงาน (ณัฐพันธ์ เจริญนันท, 2551)

เพศ ที่ต่างกันมีพฤติกรรมการทำงานที่แตกต่างกันสอดคล้องงานของ กิตยาภรณ์ คงสอนมาน และคณะ (2564) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานของพนักงานบริษัทเอกชนแห่งหนึ่งในเขต กรุงเทพมหานคร เนื่องจาก งานส่วนใหญ่ของบริษัทแห่งนี้เป็นงานเกี่ยวกับการให้บริการด้านเครือข่าย โทรคมนาคม และดูแลให้บริการทั้งระบบและให้คำแนะนำการใช้งาน จากลักษณะงานดังกล่าวอาจจะเหมาะสมกับพนักงานเพศชายมากกว่าเพศหญิงจึงมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน

อายุ ที่ต่างกันมีพฤติกรรมการทำงานที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับทฤษฎีแรงจูงใจของ Maslow's (1943) กล่าวว่า พนักงานอายุน้อยมักมุ่งหาความมั่นคงและโอกาสเติบโต พนักงานอายุมากมักมองหาความมั่นคง ความภาคภูมิใจ และการยอมรับ ของลำดับความต้องการส่งผลให้พฤติกรรมการทำงานแตกต่างกัน

สถานภาพ ที่ต่างกันมีพฤติกรรมการทำงานที่แตกต่างกัน สอดคล้องงานของ สุพิชญา อรุณวงศ์ (2550) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพ ปัจจัยจูงใจ และความผูกพันต่อองค์กร และความผูกพันต่อองค์กร ที่มีผลต่อพฤติกรรมการทำงานของพนักงานบริษัท วิศวกรรม จำกัด เนื่องจาก พนักงานที่มีสถานภาพแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการทำงานโดยรวม แตกต่างกัน โดยพนักงานที่มีสถานภาพ สมรส มีพฤติกรรมด้านการลาออกจากงานเท่าเดิม และพนักงานที่มีสถานภาพโสดมีพฤติกรรมการทำงานด้านการลาออกจากงานเพิ่มขึ้น และเบญจมาภรณ์ มะวิญธร (2545) ศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานสายโรงงานรังสิต บริษัท ไทยน้ำทิพย์ จำกัด พบว่า พนักงานที่สมรสแล้วมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานมากกว่าที่เป็นโสดจึงส่งผลทำให้มีความพยายามในการทำงานและไม่ลาออกจากงานมากกว่าพนักงานที่มีสถานภาพโสด

ระดับการศึกษา ที่ต่างกันมีพฤติกรรมการทำงานที่แตกต่างกัน ไม่สอดคล้องกับ อุไรวรรณ บุญวรรณ (2551) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการทำงานของพนักงานบริษัท เทเล อีโพลี มีเดีย จำกัด (มหาชน) เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีการศึกษาระดับปริญญาตรี อาจมีการแสดงออกในพฤติกรรมการทำงานไม่ต่างกัน

ส่วนระยะเวลาในการทำงานที่ต่างกันมีพฤติกรรมการทำงานที่ไม่แตกต่างกัน สะท้อนถึงการบริหารงานองค์กรที่เป็นบริษัทในเครือของกลุ่มอุตสาหกรรมจากประเทศญี่ปุ่น ที่มีการกำหนดนโยบาย การบริหารงาน และวิธีการปฏิบัติงานจากบริษัทแม่ ดังนั้นระบบการบริหารงานในองค์กรจึงเป็นมาตรฐานเดียวกัน ทั้งองค์กร สอดคล้องกับทฤษฎีความหวังที่กล่าวว่าพฤติกรรมการทำงานของบุคคลขึ้นอยู่กับแรงจูงใจ จากความคาดหวังว่าความพยายามนำไปสู่ผลสำเร็จและรางวัลที่ต้องการ ดังนั้นหากพนักงานทุกช่วงอายุงาน มีแรงจูงใจและการรับรู้โอกาสความสำเร็จที่ใกล้เคียงกันก็จะทำให้พฤติกรรมการทำงานไม่แตกต่างกัน (Vroom , 1964) รวมทั้งกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นพนักงานที่มีอายุน้อยกว่า 3 ปี อาจทำให้พนักงานมีพฤติกรรมการทำงานที่ไม่แตกต่างกัน

2.2 ความผูกพันต่อองค์กรจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกิ่งแก้ว จังหวัดสมุทรปราการ

ผลการศึกษาพบว่า ระดับการศึกษา ที่ต่างกันมีความผูกพันต่อองค์กรที่แตกต่างกันสอดคล้องกับงานของ สุวิริตา อนันตสิน และสุตาภรณ์ อรุณดี (2559) ศึกษาความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายปฏิบัติการประจำสำนักงานบริษัท พรอพเพอร์ตี้ แคร้ เซอร์วิสเซส (ประเทศไทย) จำกัด (สำนักงานใหญ่) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า พนักงานที่มีระดับการศึกษาสูงมักมีความเชื่อว่าสามารถหางานใหม่ได้ง่าย ความผูกพันต่อองค์กรจึงแตกต่างกัน

นอกจากนี้พบว่า เพศ อายุ สถานภาพ และระยะเวลาในการทำงาน ที่ต่างกันมีความผูกพันต่อองค์กรที่ไม่แตกต่างกัน อันเนื่องมาจากความผูกพันองค์กรเป็นเรื่องของการแลกเปลี่ยนสิ่งซึ่งพนักงานได้รับจากองค์กร เป็นการตอบสนองความต้องการของพนักงาน โดยปัจจัยส่วนบุคคลเป็นข้อแตกต่างทางกายภาพหรือสถานะ ดังนั้นมีความเป็นไปได้ที่ปัจจัยส่วนบุคคลที่ต่างกันมีความผูกพันต่อองค์กรที่ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับทฤษฎีแรงจูงใจ (Herzberg, 1959) กล่าวว่า แรงจูงใจและการรักษาพนักงานของ Herzberg ที่แบ่งปัจจัยเป็นแรงจูงใจและปัจจัยคงสภาพ หากองค์กรจัดการทั้งสองด้านได้ดี ไม่ว่าจะพนักงานจะอยู่มานานหรือไม่พวกเขาจะมีความพึงพอใจและพฤติกรรมการทำงานใกล้เคียงกัน

เพศ อายุ สถานภาพ และระยะเวลาในการทำงาน ที่ต่างกันมีความผูกพันต่อองค์กรที่ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับกับ สุพิชฌาย์ ลิ้มตระกูลไทย และประสพชัย พสุนนท์ (2561) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่ง เป็นเพราะการบริหารทรัพยากรมนุษย์การส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรในด้านการทำงาน การตอบสนองความต้องการของบุคลากร สวัสดิการที่องค์กรจัดให้ทำให้บุคลากรมีความพึงพอใจ เหตุผลดังกล่าวทำให้บุคลากรครูที่มี เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระยะเวลาในการปฏิบัติงานที่โรงเรียน ต่างกันมีความผูกพันต่อองค์กรไม่แตกต่างกัน

อายุและระยะเวลาในการทำงานที่ต่างกันมีความผูกพันต่อองค์กรที่ไม่แตกต่างกัน ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ ภัทธาพรรณ แซ่ตั้ง และประสพชัย พสุนนท์ (2558) ที่พบว่า ผู้ที่มีอายุมาก ทำงานมานาน จะมีความผูกพันต่อองค์กรสูง จากการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลงองค์กรและความผูกพันต่อองค์กรกับความสุขในการทำงาน ของพนักงาน กรณีศึกษาธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เป็นเพราะว่าบริบทของธนาคารเป็นสถาบันการเงินที่มีชื่อเสียง มีการจัดการความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน การบริหารผลการปฏิบัติงานที่เป็นระบบ การจัดการด้านสวัสดิการที่ดี และผลกำไรจากการบริหารงานที่จัดสรรให้กับพนักงาน ในรูปแบบของการขึ้นเงินเดือนหรือการจ่ายโบนัสประจำปีที่สูง ส่งผลทำให้พนักงานที่มีอายุและมีระยะเวลาในการทำงานที่มาก มีความผูกพันต่อองค์กร ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษานั้น ร้อยละ 65 เป็นพนักงานที่ระยะเวลาในการทำงานน้อยกว่า 3 ปี อาจยังได้รับผลตอบแทนหรือโอกาสในความก้าวหน้าในงานในระดับที่ยังไม่มากพอที่จะส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กร

2.3 อิทธิพลของความผูกพันต่อองค์กรที่มีต่อพฤติกรรมในการทำงานของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกิ่งแก้วจังหวัดสมุทรปราการ

ผลการศึกษาพบว่าความผูกพันต่อองค์กรด้านความต้องการพื้นฐานส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงาน สอดคล้องกับงานของ ชุติวรรณ โชติวงษ์ และคณะ (2565) ศึกษาปัจจัยด้านความคาดหวังของพนักงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กร พบว่า การมีอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานที่เหมาะสมและเพียงพอต่อการทำงาน ส่งผลให้พนักงานสามารถปฏิบัติงานได้อย่างราบรื่นและปลอดภัย รวมทั้งพนักงานรับรู้ว่าการปฏิบัติงานมีความสะดวกสบายทำให้พนักงานอยากทำงานกับองค์กร และสอดคล้องกับการศึกษาของ บุศราคม รักษ์ท้วม (2562) พบว่า สภาพแวดล้อมในสถานที่ทำงานเช่นห้องทำงานที่เหมาะสม มีอุปกรณ์เครื่องใช้สำนักงานที่พร้อมใช้

งาน ห้องอาหารและห้องน้ำสะอาด เพียงพอต่อการใช้งาน และมีที่จอดรถที่เพียงพอและปลอดภัย มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานโรงพยาบาลบางปะกอก 9 อินเตอร์เนชั่นแนล

ปัจจัยความผูกพันต่อองค์กร ด้านสัมพันธ์ภาพส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการทำงาน สอดคล้องกับการศึกษาของ กรรณิการ์ สิทธิชัย และประสพชัย พสุนนท์ (2561) พบว่า การได้รับคำชมหรือการยกย่องในสิ่งที่ทำได้ดีนั้น พบว่าเป็นหนึ่งสิ่ง que สร้างขวัญและกำลังใจให้กับพนักงานให้พนักงานมีแรงจูงใจในการทำงาน โดยการที่หัวหน้างานให้คำชมพนักงานเมื่อพนักงานปฏิบัติหน้าที่ในการทำงานได้ดีเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในการทำงาน และสอดคล้องกับ วรดา เสงอุดมทรัพย์ (2565) ศึกษาปัจจัยด้านสัมพันธ์ภาพส่งผลเชิงบวกต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานเจนเนอเรชั่นวายการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขต 2 (ภาคกลาง) จังหวัดชลบุรี พบว่า การทำงานร่วมกัน การติดต่อสื่อสาร การประสานงาน และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ส่งเสริมให้พนักงานมีความผูกพันกับองค์กรและช่วยให้องค์กรบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการศึกษาของ คณากร สุขคันธรักษ์ และชวนชื่น อัคระวิชชา (2560) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานกับองค์กรที่มีต่อความตั้งใจอยู่กับองค์กรผ่านความผูกพันของพนักงาน พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานกับองค์กรทั้งด้านการยอมรับอำนาจซึ่งกันและกันและด้านความพึงพอใจ มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความผูกพันต่อองค์กร อีกทั้งความผูกพันของพนักงานยังส่งผลเชิงบวกต่อความตั้งใจที่จะอยู่กับองค์กรอีกด้วย และสิทธิศักดิ์ มณีฉาย (2561) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานสายงานเทคโนโลยีธนาคารกรุงไทยสำนักงานใหญ่ พบว่า ปัจจัยด้านความรู้รู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญต่อองค์กร ความรู้รู้สึกว่าองค์กรเป็นที่พึ่งพาได้ และด้านความสัมพันธ์กับเพื่อน มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน

ปัจจัยความผูกพันต่อองค์กรด้านความก้าวหน้าในงานส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากความก้าวหน้าในงานเป็นการได้รับการยอมรับและการให้อำนาจในการทำงาน อันส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กร (กรณธัญญ์ กิมศุก, 2563) รวมทั้งพนักงานที่มีโอกาสก้าวหน้าจะเกิดความผูกพันต่อองค์กรและส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการทำงาน (กิตยาภรณ์ คงสอนมาน และคณะ, 2564) สอดคล้องกับการศึกษาของ ปราโมช ธรรมกรณ์ และคณะ (2565) ที่พบว่า ปัจจัยแรงจูงใจในการทำงานด้านความก้าวหน้าในหน้าที่การทำงานส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงาน

ขณะที่ปัจจัยความผูกพันต่อองค์กรด้านการสนับสนุนทางการบริหารที่ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด เมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยของด้านสัมพันธ์ภาพ ความต้องการพื้นฐานและความก้าวหน้าในงานนั้น ผลการศึกษาพบว่า การสนับสนุนทางการบริหารไม่ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานอย่างมีนัยสำคัญ อาจเป็นเพราะว่าผู้ตอบแบบสอบถามไม่ได้มาจากฝ่ายงานใดฝ่ายงานหนึ่งรวมทั้งไม่ได้มีตำแหน่งงานในระดับระดับเดียวกัน เป็นไปได้ว่าพฤติกรรมการทำงานอาจสะท้อนการพูดถึงองค์กรในแง่ดี ความอยากอยู่กับองค์กรและความพยายามในการทำงานอย่างเต็มมีการแสดงออกทางพฤติกรรมแตกต่างกันออกไป สอดคล้องกับงานของ Eisenberger et al. (1986) พบว่า การสนับสนุนจากหัวหน้างานเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการรับรู้การสนับสนุนจากองค์กร โดยระดับการสนับสนุนจากหัวหน้างานและจากองค์กรมักขึ้นอยู่กับสถานะหรือบทบาทรูปแบบองค์กรและบทบาทของหัวหน้างานภายในองค์กร รวมทั้งสอดคล้องกับ วิทยา ใฝ่ใจดี และคณะ (2566) พบว่า ปัจจัยส่งเสริมความผูกพันองค์กรด้านผู้บังคับบัญชาส่งผลกระทบต่อความผูกพันองค์กร ขณะที่ด้านผู้บริหารระดับสูงไม่ส่งผลต่อความผูกพันองค์กร ผลการศึกษาไม่สอดคล้องกับ ชาลิตา รักเจริญ (2566) ศึกษาอิทธิพลของการรับรู้การสนับสนุนจากองค์กรและจากผู้บังคับบัญชาและความผูกพันต่อองค์กรที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของพนักงานในสำนักงานสรรพากรแห่งหนึ่ง ด้วยผู้บังคับบัญชาในองค์กรให้ความเท่าเทียมกับพนักงานทุกท่าน อีกทั้งผู้บังคับบัญชายังเอาใจใส่การทำงานและคอยช่วยเหลือในการปฏิบัติงานให้สามารถดำเนินไปได้สำเร็จจุลลวง สืบเนื่องจากจากบริบทของวัฒนธรรมองค์กรของกลุ่มตัวอย่างเป็นวัฒนธรรมการทำงานเป็นลักษณะของการเน้นผลสำเร็จของงาน ต้องปฏิบัติตามคู่มือการปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัดจึงขาดโอกาส

การได้ทำในสิ่งที่ตนเองอยากทำ ผู้บังคับบัญชาใช้หลักการควบคุมมากกว่าการสนับสนุนอาจส่งผลทำให้ความผูกพันต่อองค์กรด้านการสนับสนุนทางการบริหารไม่ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงาน

สรุปและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยพบว่าผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุอยู่ในช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นหรือมีอายุระหว่าง 25 - 34 ปี มีสถานะโสด และมีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีและสูงกว่า นอกจากนี้ พนักงานส่วนหนึ่งมีประสบการณ์ทำงานกับบริษัทมากกว่า 3 ปี เมื่อพิจารณาความผูกพันต่อองค์กร พบว่า พนักงานโดยรวมมีความผูกพันต่อองค์กรในระดับมาก โดยด้านที่มีระดับความผูกพันมากที่สุด คือการได้รับการสนับสนุนจากการบริหาร รองลงมาคือความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และความต้องการพื้นฐานของพนักงาน และด้านความก้าวหน้าในงาน ตามลำดับ สำหรับพฤติกรรมการทำงานโดยรวม พบว่าพนักงานมีพฤติกรรมการทำงานในระดับสูง โดยด้านที่สูงที่สุดคือความพยายามทำงานอย่างเต็มที่ (Strive) รองลงมาคือการพูดถึงองค์กรในแง่ดี (Say) และความอยากอยู่กับองค์กร (Stay) ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์เมื่อจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่าพฤติกรรมการทำงานแตกต่างกันตามเพศ อายุ สถานภาพ และระดับการศึกษา ส่วนพฤติกรรมการทำงานไม่แตกต่างตามระยะเวลาการทำงาน ขณะที่ความผูกพันต่อองค์กรแตกต่างกันตามระดับการศึกษาเท่านั้น นอกจากนี้ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความผูกพันต่อองค์กรกับพฤติกรรมการทำงาน พบว่ามีมิติสำคัญของความผูกพันต่อองค์กรด้านความต้องการพื้นฐาน ความสัมพันธ์กับผู้อื่น และความก้าวหน้าในงาน มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำงานของพนักงาน ส่วนการสนับสนุนทางการบริหารไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำงานของพนักงาน การศึกษาบ่งชี้ว่าการสร้างความผูกพันในด้านความต้องการพื้นฐาน ความสัมพันธ์กับผู้อื่น และความก้าวหน้าในงานจะส่งเสริมให้พนักงานมีพฤติกรรมการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์กร

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1.1 องค์กรควรส่งเสริมความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานโดยเน้นความต้องการพื้นฐานสัมพันธ์ภาพ และความก้าวหน้าในงาน เพื่อกระตุ้นให้พนักงานมีพฤติกรรมการทำงานเชิงบวกที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของการปฏิบัติงาน และเป็นการยกระดับพฤติกรรมการทำงานด้านความอยากอยู่กับองค์กร (Stay) เพิ่มขึ้น

2.1.2 องค์กรควรศึกษาสาเหตุของความผูกพันต่อองค์กรในกลุ่มที่มีระดับการศึกษาที่ต่างกัน เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรในกลุ่มพนักงานที่มีระดับการศึกษาที่ต่างกัน เพื่อจัดการหรือจัดหาปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรให้สอดคล้องกับความต้องการของพนักงานในกลุ่มที่มีระดับการศึกษาที่ต่างกัน

2.1.3 องค์กรควรศึกษาสาเหตุที่ทำให้พฤติกรรมการทำงานต่างกันในกลุ่มพนักงานที่มีเพศ อายุ สถานภาพและระดับการศึกษาที่ต่างกัน เพื่อหาแนวทางในการจัดการพฤติกรรมการทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2.2 ข้อจำกัดในการวิจัย

2.2.1 การศึกษาครั้งนี้ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพนักงานของบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกิ่งแก้ว จังหวัดสมุทรปราการเท่านั้น ผลการศึกษาอาจไม่ครอบคลุมถึงองค์กรอื่น

2.2.2 การวิจัยเน้นวัดความผูกพันต่อองค์กรและพฤติกรรมการทำงานจาก 4 ด้านหลัก จึงไม่ได้ศึกษาปัจจัยอื่นที่อาจมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำงาน เช่น วัฒนธรรมองค์กร หรือสภาพแวดล้อมการทำงาน

2.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.3.1 ควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำงานและความผูกพันต่อองค์กร เช่น วัฒนธรรมองค์กร สภาพแวดล้อมการทำงาน หรือรูปแบบการบริหาร เพื่อให้สามารถอธิบายและพยากรณ์พฤติกรรมการทำงานของพนักงานได้ครอบคลุมมากขึ้น

2.3.2 การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาในบริบทขององค์กรเพียงองค์กรเดียว ดังนั้นการศึกษาในครั้งต่อไป ควรศึกษาเปรียบเทียบอิทธิพลความผูกพันต่อองค์กรที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานระหว่างองค์กร รวมทั้งเปรียบเทียบในอุตสาหกรรมที่ต่างกัน เพื่อสามารถใช้ในการอ้างอิงเชิงนโยบายได้

เอกสารอ้างอิง

- ภรณ์ธัญญา กิมศุก. (2563). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานที่ทำงานทางไกลแบบทำที่บ้าน (Work from home). (การจัดการมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล).
- ภรณ์ธัญญา กิมศุก และประสพชัย พสุนนท์. (2561). การวิเคราะห์ปัจจัย 12 ประการ (Q12 ของ Gallup) ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมในการทำงานของพนักงานสัญชาติไทยที่ทำงานในร้านอาหาร จังหวัดนนทบุรี. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 11(3), 256-274.
- กิตยาภรณ์ คงสอนมาน, เขมอัปสร กันทะ, สุภาพรพรรณ เฉยรอด และจวีร์วรรณ จันทลา. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานของพนักงานบริษัทเอกชนแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี*, 17(4), 130-140.
- กณกร สุขคันธรักษ์ และชวนชื่น อัครคะฉนชชา. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานกับองค์กรที่มีต่อความตั้งใจอยู่กับองค์กรผ่านความผูกพันของพนักงาน. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 11(2), 1564-1581.
- ชาลิดา รักเจริญ. (2566). อิทธิพลของการรับรู้การสนับสนุนจากองค์กรและจากผู้บังคับบัญชาและความผูกพันต่อองค์กรที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของพนักงานในสำนักงานสรรพากรภาคแห่งหนึ่ง. (บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- ชุตีวรรณ โชติวงษ์, กิตติยา สุขมี และจุฑารัตน์ ปิณฑะแพทย์. (2565). ปัจจัยด้านความคาดหวังของพนักงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กร. *วารสารพัฒนาธุรกิจและอุตสาหกรรม*, 2(3), 3-16.
- ณัฐพันธ์ เขจรนนท์. (2551). *พฤติกรรมองค์กร*. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น
- ธยาน์ อมรสิงห์. (2549). *ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมองค์กรการสนับสนุนทางสังคม และพฤติกรรมความเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร : กรณีศึกษาพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน)*. (วิทยาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).
- บุศราคม รักท้วม. (2562). *ปัจจัยด้านแรงจูงใจที่มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานโรงพยาบาลบางปะกอก 9 อินเตอร์เนชั่นแนล*. (บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสยาม).
- เบญจมาภรณ์ มะวิญธร. (2545). *แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานสายโรงงานรังสิต บริษัท ไทยน้ำทิพย์ จำกัด*. (บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).
- ปราโมช ธรรมกรณ์, เชษฐิตา กุศลาไสยานนท์ และดวงฤทัย ดวงพรหม. (2565). การศึกษาความผูกพันต่อองค์กรด้านการบริหารที่มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรด้านพฤติกรรมของพนักงานในบริษัท บีเอ็นจี คอร์ปอเรชั่น จำกัด. *วารสารพัฒนาธุรกิจและอุตสาหกรรม*, 2(2), 77-88.
- ปาริชาติ พงษ์ชัยศรี. (2552). *ความผูกพันต่อองค์กรของข้าราชการกรมสรรพากร ภาค 5*. (วิทยาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์).

- พรนภา ดาวฮามแป และณัฐพงศ์ บุญเหลือ. (2568). ปัจจัยที่มีผลต่อความผูกพันองค์กรของพนักงานธนาคารอาคารสงเคราะห์ (สำนักงานใหญ่). *วารสารรวมคำแห่ง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์*, 8(1), 620-653.
- พรรคศักดิ์ พรสุขสว่าง, ชาญเดช เจริญวิริยะกุล, สโรชนี ศิริวัฒนา และสุดา สุวรรณภิรมย์. (2566). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานโรงงานอะไหล่รถยนต์. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 6(3), 662-670.
- ภัทรพรพรรณ แซ่ตั้ง และประสพชัย พสุนนท์. (2558). ความสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลงองค์กรและความผูกพันต่อองค์กรกับความสุขในการทำงานของพนักงานธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน). *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 8(3), 281-296.
- วรดา เสงอุดมทรัพย์. (2565). ปัจจัยด้านสัมพันธภาพที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานเจนเนอเรชั่นวาย การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขต 2 (ภาคกลาง) จังหวัดชลบุรี. (บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา).
- วิทยา ใฝ่ใจดี, สุขยีน เทพทอง และวัชรพจน์ ทรัพย์สงวนบุญ. (2566). การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันองค์กรและอิทธิพลของความผูกพันองค์กรต่อประสิทธิผลการทำงานกรณีศึกษารัฐวิสาหกิจในประเทศไทย. *วารสารเกษตรศาสตร์ธุรกิจประยุกต์*, 17(27), 71-87.
- วิภาพร มาพบสุข. (2546). *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- สิทธิศักดิ์ มณีฉาย. (2561). ปัจจัยที่มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานสายเทคโนโลยี ธนาคารกรุงไทย สำนักงานใหญ่. (การจัดการมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล).
- สุพิชฌาย์ ลิ้มตระกูลไทย และประสพชัย พสุนนท์. (2561). ปัจจัยที่มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่ง. *วารสารวิชาการ Veridian E – Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 11(1), 2437-2449.
- สุพิชญา อรุณวงศ์. (2550). ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพ ปัจจัยจูงใจ และความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานบริษัทวิศวกรรม จำกัด. (บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).
- สุวิธดา อนันตสิน และสุตาภรณ์ อรุณดี. (2559). ความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานฝ่ายสนับสนุนของบริษัทพรอพเพอร์ตี้ แคร้ เซอร์วิสเอส. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 10(2), 156-164.
- อุไรวรรณ บุญวรรณ. (2551). ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการทำงานของพนักงานบริษัทเทเลไอพี มีเดีย จำกัด (มหาชน). (บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).
- Eisenberger, R., Huntington, R., Hutchison, S., & Sowa, D. (1986). Perceived organizational support. *Journal of Applied Psychology*, 71(3), 500-507.
- Gallup Organization. (2002). *The Gallup Q12 workplace audit*. Retrieved from <https://www.gallup.com/q12-employee-engagement-survey/>.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2009). *Multivariate data analysis*. (7th ed.). London: Pearson Education.
- Herzberg, F., Mausner, B., & Snyderman, B. (1959). *The Motivation to Work*. New York: John Wiley & Sons.
- Hewitt, A (2025). *2025 Employee Sentiment Study*. Retrieved from <https://www.aon.com/risingresilient/employeesentimentstudy>.
- March, J.G. & Simon, H.A. (1958). *Organizations*. New York: Willey.
- Maslow, A.H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50, 370-396.

- Mowday, R.T., Porter, L.W. & Steers, R.M. (1982). *Employee-Organization Linkages: The Psychology of Commitment, Absenteeism and Turnover*. New York: Academic Press.
- O'Brien, J. (2001). *International law*. London: Routledge-Cavendish.
- Vroom, V. H. (1964). *Work and motivation*. New York: Wiley.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis*. (3rd ed.). New York: Harper & Row.

An Evaluation of the Outcome of the Agricultural Production Groups Strengthening Project on Farmers' Income Enhancement

Para Jansuwan^{1*}

¹Centre for Project and Programme Evaluation, Office of Agricultural Economics,
Ministry of Agriculture and Cooperatives, Bangkok, Thailand

*Corresponding author: para@oae.go.th

Abstract

This study aims to evaluate the outcome of implementing the agricultural production groups strengthening project on the enhancement of income from the groups among member farmers. Multi-stage sampling was conducted to collect data. First, 12 provinces were selected using purposive sampling. Then, 36 farmer organizations were chosen through simple random sampling without replacement. Next, farmers participating in the project were sampled using simple random sampling without replacement, while non-participating farmers were selected purposively, resulting in 215 and 186 individuals, respectively. Altogether, the total sample consisted of 401 farmers. The data were analyzed using the Propensity Score Matching (PSM) method. The study revealed that the project's support in terms of knowledge and production inputs contributed to increasing farmers' group income. Specifically, farmer group members who received land allocation from the Agricultural Land Reform Office (ALRO) and members of the farmers' housewives groups within the project earned, on average, 28,482 baht and 12,638 baht per year more from group activities than those without the project, respectively. The study recommends that future project implementation should adopt a bottom-up approach to better align knowledge and production factor support with farmers' needs.

Keywords: Project Evaluation, Outcome Evaluation, Agricultural Production Groups Strength, Propensity Score Matching

การประเมินผลลัพธ์ของการดำเนินโครงการสร้างความเข้มแข็ง กลุ่มการผลิตด้านการเกษตรต่อการยกระดับรายได้ของเกษตรกร

ภรา จันทรสุวรรณ^{1*}

¹ศูนย์ประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

*Corresponding author: para@oae.go.th

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินผลลัพธ์ของการดำเนินโครงการสร้างความเข้มแข็งกลุ่มการผลิตด้านการเกษตรที่มีต่อการยกระดับรายได้จากกลุ่มของเกษตรกรสมาชิก สุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บข้อมูลแบบหลายขั้นตอน โดยเลือกตัวอย่างจังหวัดแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) 12 จังหวัด สุ่มตัวอย่างองค์กรเกษตรกรแบบง่ายโดยไม่ใส่คืน (Simple Random Sampling without Replacement) 36 กลุ่ม สุ่มตัวอย่างเกษตรกรในโครงการแบบง่ายโดยไม่ใส่คืนและเลือกตัวอย่างเกษตรกรนอกโครงการแบบเฉพาะเจาะจง 215 และ 186 ราย ตามลำดับ รวมเป็นตัวอย่างเกษตรกรทั้งสิ้น 401 ราย และวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิธีการจับคู่ด้วยค่าคะแนนความโน้มเอียงในการเข้าร่วมโครงการ (Propensity Score Matching Method: PSM) ผลการศึกษาพบว่า การสนับสนุนด้านองค์ความรู้และปัจจัยการผลิตโดยโครงการมีส่วนช่วยยกระดับรายได้จากกลุ่มของเกษตรกร โดยเกษตรกรสมาชิกกลุ่มผู้ที่ได้รับการจัดที่ดินจาก ส.ป.ก. และกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในโครงการมีรายได้จากกลุ่มมากกว่ากลุ่มนอกโครงการเฉลี่ยปีละ 28,482 และ 12,638 บาท ทั้งนี้ มีข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินโครงการในอนาคตว่า ควรนำวิธีการดำเนินโครงการแบบล่างขึ้นบน (Bottom-up Approach) มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้สามารถสนับสนุนองค์ความรู้และปัจจัยการผลิตได้ตรงกับความต้องการของเกษตรกร

คำสำคัญ: การประเมินผลโครงการ, การประเมินผลลัพธ์, ความเข้มแข็งกลุ่มการผลิตด้านการเกษตร, การจับคู่ด้วยค่าคะแนนความโน้มเอียง

© 2026 A-EMS: Applied Economics, Management and Social Sciences

บทนำ

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 กรมพัฒนาที่ดิน กรมหม่อนไหม กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการข้าว กรมประมง และสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ได้ดำเนินโครงการสร้างความเข้มแข็งกลุ่มการผลิตด้านการเกษตรตามแผนงานบูรณาการพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก โดยดำเนินกิจกรรมพัฒนาอาชีพและสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่โครงการจัดที่ดินของ ส.ป.ก. กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้าไหม กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มยุวเกษตรกร กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ชุมชนประมง และสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ทั้งนี้ การประเมินผลแผนงานบูรณาการดังกล่าว โดยศูนย์ประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร และศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2565) พบว่า การดำเนินงานโครงการมีผลผลิต (Output) สูงเกินกว่าร้อยละ 95 ขึ้นไป เมื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมาย แต่ยังไม่สามารถวัดผลลัพธ์ (Outcome) ของโครงการได้อย่างเต็มที่ว่าเกิดขึ้นตามที่ต้องการหรือไม่ อย่างไร โดยเฉพาะในด้านการเพิ่มรายได้ของเกษตรกร เนื่องจากการประเมินผลการดำเนินโครงการในปีที่ 1 ซึ่งเป็นช่วงเริ่มต้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของโครงการและการพัฒนาผู้รับผิดชอบโครงการในระดับพื้นที่ให้มีความเข้าใจวิธีการดำเนินโครงการอย่างชัดเจน

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 กรมพัฒนาที่ดิน กรมหม่อนไหม และกรมส่งเสริมการเกษตร (กสก.) ได้ดำเนินโครงการสร้างความเข้มแข็งกลุ่มการผลิตด้านการเกษตรต่อเนื่องเป็นปีที่ 2 มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่

1) เพื่อพัฒนาคุณภาพดินในพื้นที่โครงการจัดที่ดินของ ส.ป.ก. ให้มีศักยภาพ เหมาะสมสำหรับการผลิตพืช และสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน 2) เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรมีความรู้ความสามารถในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมที่ได้มาตรฐานและคุณภาพ เกิดการรวมกลุ่มการผลิต และสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกร และ 3) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรเกษตรกรมีการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาให้มีความเข้มแข็งสามารถบริหารจัดการได้อย่างยั่งยืน มีศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง ตลอดจนพัฒนาองค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นให้กับสมาชิก ส่งเสริมเคหกิจเกษตร เพื่อความมั่นคงด้านอาหารในระดับชุมชน พัฒนาการและเกษตรกรต้นแบบเพื่อการเรียนรู้และยกย่องเชิดชูเกียรติ เผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ผลงานดีเด่นให้เป็นที่ยอมรับ และเป็นแบบอย่างในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร โดยดำเนินกิจกรรมพัฒนาที่ดินเพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิตในพื้นที่เกษตรแผนใหม่ พัฒนาความเข้มแข็งกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและองค์กรเกษตรกรที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้กับ กสก. ผ่านการถ่ายทอดความรู้และสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้แก่องค์กรเกษตรกรและสมาชิก ใช้งบประมาณ รวมทั้งสิ้น 42.3867 ล้านบาท (กรมพัฒนาที่ดิน, 2563; กรมหม่อนไหม, 2563; กรมส่งเสริมการเกษตร, 2563)

นอกจากนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่าโครงการสร้างความเข้มแข็งกลุ่มการผลิตด้านการเกษตร เป็นโครงการสำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่อยู่ภายใต้แผนงานบูรณาการการพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากที่มีความเชื่อมโยงกับทิศทางการพัฒนาประเทศของยุทธศาสตร์ชาติ (ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม) จึงดำเนินการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อเป็นข้อมูลให้กับผู้สนใจนำไปประยุกต์ใช้กับงานศึกษาที่มีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกันและหน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินโครงการนำไปใช้ประกอบการพิจารณาปรับปรุงหรือขยายผลโครงการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อประเมินผลลัพธ์ของการดำเนินโครงการสร้างความเข้มแข็งกลุ่มการผลิตด้านการเกษตรที่มีต่อการยกระดับรายได้จากกลุ่มของเกษตรกรสมาชิก

การทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิดของการวิจัย

1. องค์กรหรือสถาบันเกษตรกร

งานศึกษาที่ผ่านมาส่วนใหญ่ดำเนินการศึกษาผลลัพธ์ของการส่งเสริมและพัฒนาองค์กรหรือสถาบันเกษตรกรเพียงประเภทใดประเภทหนึ่ง ได้แก่ สมาคมเกษตรกร (Farmers' Associations) เครือข่ายทางสังคมของเกษตรกร (Farmers' Social Networks) วิสาหกิจชุมชน (Community-based Enterprises) การตลาดแบบกลุ่มของเกษตรกรรายย่อย (Smallholder Farmers' Group Marketing) องค์กรชุมชนประมงท้องถิ่น (Community-based Fisheries Organizations) สหกรณ์ (Cooperatives) บริษัท/องค์กรผู้ผลิต (Producer Companies/Organizations) กลุ่มเกษตรกร (Farmer Groups) กลุ่มสตรี (Women's Groups) กลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกัน (Collective Actions) กลุ่มช่วยเหลือตนเอง (Self-help Groups) องค์กรที่ตั้งอยู่บนฐานเกษตรกร (Farmer-based Organizations) และชุมชนแห่งการปฏิบัติ (Communities of Practice) (Vu, Ho, and Le, 2020; Pratiwi and Suzuki, 2017; สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2555, 2567; Alho, 2015; Michalek, Ciaian, and Pokrivcak, 2018; รัชนีพร สุทธิภาศิลป์, 2560; พรพิรุณ แสงแสน และภัทรพร วีระนาคินทร์, 2567; พระครูสิทธิสุตาคาร (สุเมต สิทธิเมธี), 2567;; Zou and Wang, 2022; Dolinska and d'Aquino, 2016) ขณะที่งานศึกษาที่ผ่านมาเพียงส่วนน้อยดำเนินการศึกษาผลลัพธ์ในภาพรวมของการส่งเสริมและพัฒนาองค์กรหรือสถาบันเกษตรกรโดยไม่มีการจำแนกประเภท (Ao et al., 2021; นิกร น้อยพรม, ญาณินท์

ทองมาก, และณรงค์ กมลชิต, 2567; Ma, Marini, and Rahut, 2023; Bizikova et al., 2020; Aku et al., 2018)

2. ผลลัพธ์ของการส่งเสริมและพัฒนา

Vu, Ho, and Le (2020) สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2567) Ao et al. (2021) Zou and Wang (2022) Bizikova et al. (2020) และ Aku et al. (2018) ศึกษาผลลัพธ์เกี่ยวกับรายได้ของเกษตรกร Pratiwi and Suzuki (2017) สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2555) พระครูสิทธิสุตาการ (สุเมต สิทธิเมธี) (2567) Dolinska and d'Aquino (2016) และ Bizikova et al. (2020) ศึกษาผลลัพธ์เกี่ยวกับทักษะ องค์ความรู้ และนวัตกรรมของเกษตรกร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2567) และ Alho (2015) ศึกษาผลลัพธ์เกี่ยวกับต้นทุนการผลิต และการทำธุรกรรม (Transaction Cost) ของเกษตรกร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2567) และ Ma, Marini, and Rahut (2023) ศึกษาผลลัพธ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการองค์กรหรือสถาบันของเกษตรกร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2567) และ Bizikova et al. (2020) ศึกษาผลลัพธ์เกี่ยวกับปริมาณการท่องเที่ยว และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนและเกษตรกร Alho (2015) Ma, Marini, and Rahut (2023) และ Bizikova et al. (2020) ศึกษาผลลัพธ์เกี่ยวกับการเข้าถึงตลาดและอำนาจในการต่อรอง (Bargaining Power) ของเกษตรกร Michalek, Ciaian, and Pokrivcak (2018) ศึกษาผลลัพธ์เกี่ยวกับประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจของฟาร์ม นิกร น้อยพรม, ญาณินท์ ทองมาก, และณรงค์ กมลชิต (2567) รัชนิพร สุทธิภาศิลป์ (2560) และพรพิรุณ แสงแสน และภัทรพร วีระนาคินทร์ (2567) ศึกษาผลลัพธ์เกี่ยวกับศักยภาพด้านต่าง ๆ ขององค์กรหรือสถาบันเกษตรกร Ma, Marini, and Rahut (2023) และ Bizikova et al. (2020) ศึกษาผลลัพธ์เกี่ยวกับเทคนิคและคุณภาพการผลิต รวมทั้งผลผลิตของเกษตรกร และ Ma, Marini, and Rahut (2023) ศึกษาผลลัพธ์เกี่ยวกับการทำงานนอกภาคการเกษตรของแรงงานในชนบท

3. วิธีการประเมินผลลัพธ์

การวิเคราะห์แบบจำลองเศรษฐมิติ ได้แก่ แบบจำลองทอบิต (Tobit Model) แบบจำลองการถดถอยอัตโนมัติเชิงพื้นที่ (Spatial Autoregressive Model) การวิเคราะห์การจับคู่ด้วยค่าคะแนนความโน้มเอียง (Propensity Score Matching Analysis: PSM) แบบจำลองการถดถอยโพรบิตแบบเรียงลำดับ (Ordered Probit Regression Model) การวิเคราะห์การจับคู่ด้วยค่าคะแนนความโน้มเอียง-ความแตกต่างในความแตกต่าง (Propensity Score Matching-Difference in Differences Analysis: PSM-DID) การวิเคราะห์ผลกระทบของตัวแปรต้นกลาง (Mediation Effect Analysis) การวิเคราะห์การถดถอยหลายตัวแปร (Multivariate Regression Analysis) และการวิเคราะห์การถดถอยควอนไทล์ (Quantile Regression Analysis) ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินผลลัพธ์ในงานศึกษาของ Vu, Ho, and Le (2020) Pratiwi and Suzuki (2017) Alho (2015) Michalek, Ciaian, and Pokrivcak (2018) Ao et al. (2021) Zou and Wang (2022) และ Aku et al. (2018) ขณะที่วิธีการอื่น ๆ ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและนอกองค์กรหรือสถาบัน (SWOT Analysis) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis) เทคนิคเอไอซี (Appreciation-Influence-Control Technique: AIC) การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Inductive Analysis) และการทบทวนและสังเคราะห์งานวิจัย (Research Review and Synthesis) ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินผลลัพธ์ในงานศึกษาของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2555, 2567) นิกร น้อยพรม, ญาณินท์ ทองมาก, และณรงค์ กมลชิต (2567) รัชนิพร สุทธิภาศิลป์ (2560) พรพิรุณ แสงแสน และภัทรพร วีระนาคินทร์ (2567) พระครูสิทธิสุตาการ (สุเมต สิทธิเมธี) (2567) Ma, Marini, and Rahut (2023) Dolinska and d'Aquino (2016) และ Bizikova et al. (2020)

4. ตัวแปรที่ใช้ในการจับคู่เกษตรกร

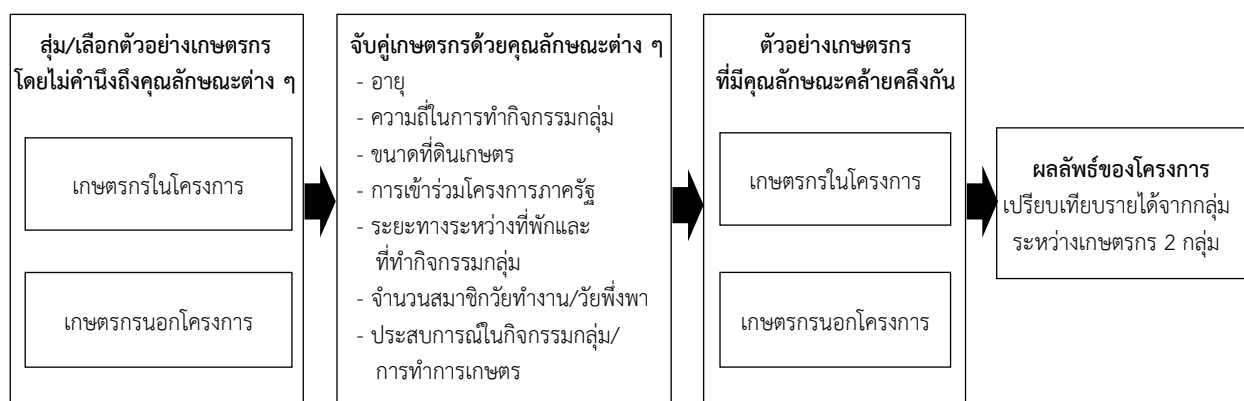
งานศึกษาที่ผ่านมาได้ใช้ตัวแปรด้านประชากรและครอบครัว การทำการเกษตร และอื่น ๆ เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรและใช้ในการจับคู่ระหว่างเกษตรกรที่ได้และไม่ได้เข้าร่วมการส่งเสริมและพัฒนา ตัวแปรเหล่านี้ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนปีของการศึกษาอย่างเป็นทางการ จำนวนปีที่เรียนในโรงเรียน ขนาดครอบครัว ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร การครอบครองโค กระบือ และสุกร การเข้าถึงบริการด้านการส่งเสริมที่เกี่ยวข้อง ภูมิภาคหรือจังหวัดที่ตั้งของฟาร์ม กลุ่มชาติพันธุ์ มูลค่าสินทรัพย์และทุน ประเภทการผลิต มูลค่าการผลิต ยอดขายและรายได้ ต้นทุนการผลิตและสินเชื่อ จำนวนแรงงาน เงินสนับสนุน จำนวนชั่วโมงที่ใช้ในการทำกิจกรรมทางการเกษตรในช่วงฤดูการเพาะปลูก เพศของตัวอย่าง เพศของหัวหน้าครัวเรือน การเป็นเจ้าของที่หมู่บ้าน สถานะสุขภาพที่รายงานด้วยตนเอง การย้ายถิ่นฐานออกไปเพื่อทำงานหรือทำธุรกิจ การทำงานรับจ้างในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการผลิตหรือธุรกิจนอกภาคเกษตรกรรมในท้องถิ่น จำนวนการติดต่อกับหน่วยงานส่งเสริม การเกษตร ราคาตลาดของผลผลิต จำนวนครั้งที่เกษตรกรขายผลผลิตให้ตลาด จำนวนเงินจริงที่ใช้ไปในระหว่างการขนส่ง ระยะทางจากฟาร์มถึงตลาดที่ใกล้ที่สุด ปริมาณผลผลิตที่ส่งจำหน่ายในตลาด และการเข้าถึงข้อมูลตลาด (Michalek, Ciaian, and Pokrivcak, 2018; Zou and Wang, 2022; Aku et al., 2018)

5. ผลของการศึกษาที่ผ่านมา

งานศึกษาที่ผ่านมา พบว่า การส่งเสริมและพัฒนาส่งผลเชิงบวกต่อผลลัพธ์ที่สนใจศึกษา (Vu, Ho, and Le, 2020; สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2555, 2567; Alho, 2015; Ao et al., 2021; พระครูสิทธิสุตาการ (สุเมต สิทธิเมธี), 2567; Bizikova et al., 2020; Aku et al., 2018) การส่งเสริมและพัฒนาที่มีทั้งที่ส่งผลเชิงบวกและไม่ส่งผลต่อผลลัพธ์ที่สนใจศึกษา (Pratiwi and Suzuki, 2017; Michalek, Ciaian, and Pokrivcak, 2018; Ma, Marini, and Rahut, 2023; Zou and Wang, 2022; Dolinska and d'Aquino, 2016) และการส่งเสริมและพัฒนาที่มีทั้งที่ส่งผลเชิงบวกและลบต่อผลลัพธ์ที่สนใจศึกษา (นิกร น้อยพรม, ญาณินท์ ทองมาก และณรงค์ กมลชิต, 2567; รัชนิพร สุทธิภาศิลป์, 2560; พรพิรุณ แสงแสน และภัทรพร วีระนาคินทร์, 2567)

6. กรอบแนวคิดของการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมทำให้ได้เครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูลที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในการศึกษานี้ ได้แก่ วิธีการจับคู่ด้วยค่าคะแนนความโน้มเอียง (Propensity Score Matching Method: PSM) และคุณลักษณะ (ตัวแปร) สำหรับใช้ในการจับคู่ตัวอย่างเกษตรกรในกับนอกโครงการ ซึ่งสามารถนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดของการศึกษานี้ได้ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการศึกษา

ทั้งนี้ มีสมมติฐานการศึกษาคือ เกษตรกรในโครงการมีรายได้จากกลุ่มมากกว่าเกษตรกรนอกโครงการ
 ระเบียบวิธีวิจัย

1. การเก็บข้อมูล

เก็บข้อมูลจากเกษตรกรสมาชิกกลุ่มผู้ได้รับการจัดที่ดินจาก ส.ป.ก. กลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และทอผ้าไหม กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตร และกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ทั้งในและนอกโครงการ โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structural Interviewing Form) ประกอบด้วยคำถามปลายปิดและเปิด เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้อง อาทิ ลักษณะด้านประชากรและครอบครัว การทำการเกษตร การเข้าร่วมโครงการของภาครัฐ และการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมกลุ่ม

สำหรับขั้นตอนการกำหนดขนาดและสุ่มตัวอย่างเกษตรกรในโครงการ ประกอบด้วย ขั้นตอนหนึ่ง เลือกตัวอย่างจังหวัด โดยกำหนดขนาดให้เท่ากันสำหรับภาคกลางเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือ และใต้ ภาคละ 3 จังหวัด เนื่องจากเพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ในสัดส่วนที่เท่ากัน ดังนั้น ได้ขนาดทั้งหมด 12 จังหวัด และเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) โดยใช้จังหวัดที่มีผลการดำเนินงานในเชิงจำนวนเกษตรกรมากที่สุดเป็นเกณฑ์ในการเลือก ดังนั้น ได้จังหวัดที่ถูกเลือก ได้แก่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สระบุรี สระแก้ว เชียงใหม่ พิจิตร อุทัยธานี นครราชสีมา ขอนแก่น บุรีรัมย์ นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี และชุมพร ทั้งนี้ ใน 12 จังหวัดดังกล่าว มีประชากรองค์กรและเกษตรกรในโครงการทั้งหมด 153 กลุ่ม 3,021 ราย แบ่งเป็นกลุ่มผู้ได้รับการจัดที่ดินจาก ส.ป.ก. 10 กลุ่ม 401 ราย กลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้าไหม 11 กลุ่ม 180 ราย กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตร 48 กลุ่ม 720 ราย และกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 84 กลุ่ม 1,720 ราย

ขั้นตอนที่สอง สุ่มตัวอย่างองค์กรเกษตรกร โดยกำหนดขนาดให้เท่ากันสำหรับองค์กรทั้ง 4 ประเภท ในจังหวัดที่ถูกเลือก ประเภทละ 1 กลุ่ม ดังนั้น ได้ขนาดสำหรับกลุ่มผู้ได้รับการจัดที่ดินจาก ส.ป.ก. 5 กลุ่ม กลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้าไหม 7 กลุ่ม กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตร 12 กลุ่ม และกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 12 กลุ่ม รวมทั้งหมด 36 กลุ่ม และสุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยไม่ใส่คืน (Simple Random Sampling without Replacement) จากรายชื่อองค์กรในโครงการ ในกรณีที่มีองค์กรประเภทใดประเภทหนึ่งมากกว่า 1 กลุ่ม ในจังหวัดที่ถูกเลือก และเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ในกรณีที่มีองค์กรประเภทใดประเภทหนึ่งเพียง 1 กลุ่ม ในจังหวัดที่ถูกเลือก

ขั้นตอนที่สาม สุ่มตัวอย่างเกษตรกรในโครงการ โดยกำหนดขนาดด้วยสูตรการคำนวณหาขนาดตัวอย่างสำหรับการคาดประมาณค่าเฉลี่ยแบบไม่ใส่คืนเมื่อทราบขนาดประชากร (Sample Size Determination in Estimating a Mean Using Finite Population Correction Factor; Berenson et al., 2007) คือ

$$n = \frac{z^2 \sigma^2 N}{z^2 \sigma^2 + e^2 (N - 1)}$$

เมื่อ n คือ ขนาดตัวอย่าง

N คือ ขนาดประชากร ในการศึกษา มีค่าเท่ากับ 3,021 ราย

z คือ ค่ามาตรฐานที่สอดคล้องกับระดับความเชื่อมั่น ในที่นี้ กำหนดให้มีค่าเท่ากับ 1.96 ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

σ คือ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของลักษณะที่สนใจของประชากร เนื่องจากไม่สามารถทราบค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของส่วนต่างของรายได้ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการของประชากรได้ จึงใช้ s คือ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวอย่างเป็นตัวแทน ซึ่งคำนวณได้จากฐานข้อมูลเดิมของกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้าไหม กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตร และกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีการเก็บรวบรวมไว้แล้วโดยศูนย์ประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจ

การเกษตร เพื่อติดตามผลการดำเนินงานโครงการ ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2564
มีค่าเท่ากับ 7,575.62

e คือ ค่าความคลาดเคลื่อนของการคาดประมาณค่าเฉลี่ยจากตัวอย่างเปรียบเทียบกับประชากร
ที่ยอมรับได้ ภายใต้ข้อจำกัดในการเก็บข้อมูลจึงกำหนดให้มีค่าเท่ากับ $\pm 1,000$

ดังนั้น เมื่อแทนค่าในสูตรจะได้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ

$$n = \frac{(1.96)^2(7,575.62)^2(3,021)}{(1.96)^2(7,575.62)^2 + (1,000)^2(3,021 - 1)}$$

$$n = 205.54 \cong 206 \text{ ราย}$$

ทั้งนี้ กระจายขนาดให้เท่ากันสำหรับองค์กรทั้ง 4 ประเภท ประเภทละ $51.50 \cong 52$ ราย เพื่อให้
สามารถใช้วิธีการจับคู่ด้วยค่าคะแนนความโน้มเอียงได้ (PSM Method) และกระจายให้แต่ละจังหวัดที่ถูกเลือก
แบบเป็นสัดส่วนกับขนาดประชากรของจังหวัดนั้น ๆ และสุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยไม่ใส่คืน จากรายชื่อเกษตรกร
ในโครงการ

สำหรับการกำหนดขนาดและเลือกตัวอย่างเกษตรกรนอกโครงการ โดยกำหนดขนาดให้เท่ากับขนาด
ตัวอย่างเกษตรกรในโครงการ ที่คำนวณได้จากสูตรข้างต้น ดังนั้น ได้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 206 ราย และเลือก
ตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง โดยประสานกับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบดำเนินโครงการในจังหวัดที่ถูกเลือกเพื่อคัดเลือก
เกษตรกรนอกโครงการที่มีคุณลักษณะคล้ายคลึงกับเกษตรกรในโครงการ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ประยุกต์ใช้วิธีการจับคู่ด้วยค่าคะแนนความโน้มเอียง (PSM Method) โดยโปรแกรม R เพื่อประเมิน
ผลลัพธ์ของโครงการที่มีต่อรายได้จากกลุ่มของเกษตรกร ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนหนึ่ง คาดประมาณ
แบบจำลองการถดถอยโลจิสติกแบบไบนารี (Binary Logistics Regression (BLR) Model) และพยากรณ์หาค่า
คะแนนความโน้มเอียงในการเข้าร่วมโครงการ โดยแบบจำลองดังกล่าวแสดงได้ ดังนี้ (Leite, 2017)

$$\text{logit}(Z_i = 1|X) = \log\left(\frac{P(Z_i = 1)}{1 - P(Z_i = 1)}\right) = \beta_0 + \beta_1 X_{1i} + \dots + \beta_k X_{ki}$$

เมื่อ i คือ ตัวอย่างเกษตรกรในและนอกโครงการแต่ละราย

P คือ ค่าความน่าจะเป็นในการเข้าร่วมโครงการสร้างความเข้มแข็งกลุ่มการผลิตด้านการเกษตร

β_0 คือ ค่าคงที่

β_k คือ ค่าสัมประสิทธิ์ที่ถูกคาดประมาณ

Z คือ ตัวแปรตาม การเข้าร่วมโครงการสร้างความเข้มแข็งกลุ่มการผลิตด้านการเกษตร
ของตัวอย่างเกษตรกร (ตารางที่ 1)

X คือ ตัวแปรอิสระ เพื่อใช้ในการจับคู่ตัวอย่างเกษตรกรในกับนอกโครงการ ซึ่งเป็นคุณลักษณะ
ต่าง ๆ ที่สังเกตเห็นได้ของตัวอย่างเกษตรกร (ตารางที่ 1)

k คือ จำนวนตัวแปรอิสระ ในการศึกษา มีค่าเท่ากับ 9 ตัวแปร

ตารางที่ 1 ตัวแปรตามและอิสระที่ใช้ในการจับคู่ตัวอย่างเกษตรกรในกับนอกโครงการ

ตัวแปร	ประเภทตัวแปร	คำอธิบาย
ตัวแปรตาม		
การได้เข้าร่วมโครงการ (Part)	ตัวแปรหุ่น	1 = ได้เข้าร่วมโครงการ 0 = ไม่ได้เข้าร่วม
ตัวแปรอิสระ		
อายุของเกษตรกร (Age)	ตัวแปรต่อเนื่อง	จำนวนปีที่เกิดและยังดำรงชีวิตของตัวอย่างเกษตรกรแต่ละราย
ความถี่ในการทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่ม (Freq63)	ตัวแปรต่อเนื่อง	จำนวนครั้งที่มาทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มในปี 2563
ขนาดที่ดินทำการเกษตร (Area63)	ตัวแปรต่อเนื่อง	จำนวนไร่ของที่ดินทำการเกษตรที่ถือครองในปี 2563
การเข้าร่วมโครงการอื่น ๆ ของภาครัฐ (Othpro63c)	ตัวแปรหุ่น	1 คือ เคยเข้าร่วมโครงการอื่นๆ ของภาครัฐในปี 2563 0 คือ ไม่เคยเข้าร่วม
ระยะทางจากที่พักถึงที่ทำกิจกรรมกลุ่ม (Distan)	ตัวแปรต่อเนื่อง	จำนวนกิโลเมตรที่เดินทางจากที่พักมายังที่ทำกิจกรรมกลุ่ม
จำนวนสมาชิกวัยทำงาน (Labour)	ตัวแปรต่อเนื่อง	จำนวนคนในครัวเรือนที่เป็นผู้ทำงานและมีรายได้
จำนวนสมาชิกวัยพึ่งพา (Depen)	ตัวแปรต่อเนื่อง	จำนวนคนในครัวเรือนที่เป็นเด็ก คนชรา ผู้ที่ไม่สามารถทำงานได้ และผู้ที่ไม่มียาได้
ประสบการณ์ในกิจกรรมที่กลุ่มทำ (Actexp)	ตัวแปรต่อเนื่อง	จำนวนปีที่เคยทำกิจกรรมเช่นเดียวกับที่กลุ่มกำลังทำอยู่
ประสบการณ์ในการทำการเกษตร (Agriexp)	ตัวแปรต่อเนื่อง	จำนวนปีที่ทำการเกษตรเป็นอาชีพ

ที่มา: จากการทบทวนวรรณกรรม

สำหรับค่าคะแนนความโน้มเอียงในการเข้าร่วมโครงการ ($e_i(X)$) ของตัวอย่างเกษตรกรในและนอกโครงการแต่ละราย สามารถพยากรณ์ได้จากสมการดังต่อไปนี้ (Leite, 2017)

$$e_i(X) = \frac{\exp(\text{logit}(Z_i = 1|X))}{1 + \exp(\text{logit}(Z_i = 1|X))}$$

ขั้นตอนที่สอง จับคู่ตัวอย่างเกษตรกรในกับนอกโครงการ โดยใช้อัลกอริทึม (Algorithms) สำหรับการจับคู่ ได้แก่ การจับคู่กับเพื่อนบ้านที่ใกล้ที่สุด (Nearest Neighbour Matching; Leite, 2017) เพื่อสร้างชุดข้อมูลของตัวอย่างเกษตรกรที่มีการจับคู่กันได้แล้วจากการมีค่าคะแนนความโน้มเอียงที่เท่ากันหรือใกล้เคียงกัน จากชุดข้อมูลของตัวอย่างเกษตรกรทั้งหมด

ขั้นตอนที่สาม คาดประมาณผลลัพธ์ของโครงการ เนื่องจากรายได้จากกลุ่มของเกษตรกร ซึ่งเป็นตัวแปรที่ใช้สะท้อนถึงผลลัพธ์ของโครงการ เป็นตัวแปรต่อเนื่อง (Continuous Variable) จึงคาดประมาณผลลัพธ์ของโครงการ โดยการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างตัวอย่างเกษตรกร 2 กลุ่มที่เป็นอิสระจากกัน (Two Independent-sample T-test)

ขั้นตอนที่สี่ ตรวจสอบคุณภาพของการจับคู่ โดยภาพรวมของทุกตัวแปรอิสระที่ใช้ในการจับคู่ ใช้การทดสอบสมมติฐานแบบไคสแควร์ (Chi-square) เพื่อตรวจสอบว่าภายหลังการจับคู่ยังคงมีความไม่สมดุลของทุกตัวแปรระหว่างตัวอย่างเกษตรกรในและนอกโครงการหลงเหลืออยู่หรือไม่ สำหรับแต่ละตัวแปร ใช้การคำนวณค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ยมาตรฐานสัมบูรณ์ (Absolute Standardised Mean Difference; |SMD|) เพื่อตรวจสอบว่ายังคงมีความไม่เท่าเทียมกันของแต่ละตัวแปรอยู่หรือไม่ (Leite, 2017) หากค่าไคสแควร์ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติและค่า |SMD| มีค่าน้อยกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 25 ภายหลังการจับคู่ สะท้อนว่าการจับคู่มีคุณภาพที่ดี ตัวอย่างเกษตรกรในและนอกโครงการมีคุณลักษณะที่สมดุลหรือคล้ายคลึงกันมากขึ้นภายหลังการจับคู่ ค่า |SMD| ของตัวแปรต่อเนื่องและหุ่น คำนวณได้จากสมการดังต่อไปนี้

$$|SMD| = \left| \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{\sqrt{\frac{s_1^2 + s_2^2}{2}}} \right| \text{ และ } |SMD| = \left| \frac{\hat{p}_1 - \hat{p}_2}{\sqrt{\frac{\hat{p}_1(1-\hat{p}_1) + \hat{p}_2(1-\hat{p}_2)}{2}}} \right|$$

เมื่อ \bar{x}_1 และ \bar{x}_2 คือ ค่าเฉลี่ยของตัวแปรต่อเนื่องของตัวอย่างเกษตรกรในและนอกโครงการ
 s_1^2 และ s_2^2 คือ ค่าความแปรปรวนของตัวแปรต่อเนื่องของตัวอย่างเกษตรกรในและนอกโครงการ
 \hat{p}_1 และ \hat{p}_2 คือ ค่าความแพร่หลายของตัวแปรหุ่นของตัวอย่างเกษตรกรในและนอกโครงการ

ผลการศึกษาและอภิปรายผล

1. คุณลักษณะทั่วไปของตัวอย่างเกษตรกร

เก็บข้อมูลจากตัวอย่างเกษตรกรในและนอกโครงการได้ทั้งสิ้น 215 และ 186 ราย ตามลำดับ แบ่งเป็นกลุ่มผู้ที่ได้รับการจัดที่ดินจาก ส.ป.ก. 44 และ 40 ราย กลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้าไหม 52 และ 39 ราย กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตร 60 และ 58 ราย และกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 59 และ 49 ราย โดยมีรายละเอียดคุณลักษณะทั่วไปของตัวอย่างเกษตรกร แบ่งตามกลุ่มเกษตรกร ดังนี้

กลุ่มผู้ที่ได้รับการจัดที่ดินจาก ส.ป.ก. เกษตรกรในโครงการ มีอายุเฉลี่ย 47 ปี ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเฉลี่ย 12 ครั้งต่อปี ถือครองที่ดินทำการเกษตรเฉลี่ย 5.21 ไร่ ร้อยละ 75.00 เคยเข้าร่วมโครงการอื่น ๆ ของภาครัฐ มีระยะเดินทางจากที่พักมายังที่ทำการกลุ่มเฉลี่ย 1.01 กิโลเมตร มีสมาชิกครัวเรือนวัยทำงานและพึ่งพาเฉลี่ย 2 และ 1 คน ตามลำดับ มีประสบการณ์ในกิจกรรมที่กลุ่มทำและการทำการเกษตรเฉลี่ย 4.98 และ 12.41 ปี ตามลำดับ ขณะที่ เกษตรกรนอกโครงการ มีอายุเฉลี่ย 52 ปี ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี ถือครองที่ดินทำการเกษตรเฉลี่ย 27.94 ไร่ ร้อยละ 72.50 เคยเข้าร่วมโครงการอื่น ๆ ของภาครัฐ มีระยะเดินทางจากที่พักมายังที่ทำการกลุ่มเฉลี่ย 1.07 กิโลเมตร มีสมาชิกครัวเรือนวัยทำงานและพึ่งพาเฉลี่ย 2 และ 1 คน ตามลำดับ มีประสบการณ์ในกิจกรรมที่กลุ่มทำและการทำการเกษตรเฉลี่ย 8.70 และ 10.46 ปี ตามลำดับ

กลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้าไหม เกษตรกรในโครงการ มีอายุเฉลี่ย 58 ปี ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเฉลี่ย 13 ครั้งต่อปี ถือครองที่ดินทำการเกษตรเฉลี่ย 23.31 ไร่ ร้อยละ 82.69 เคยเข้าร่วมโครงการอื่น ๆ ของภาครัฐ มีระยะเดินทางจากที่พักมายังที่ทำการกลุ่มเฉลี่ย 0.74 กิโลเมตร มีสมาชิกครัวเรือนวัยทำงานและพึ่งพาเฉลี่ย 3 และ 1 คน ตามลำดับ มีประสบการณ์ในกิจกรรมที่กลุ่มทำและการทำการเกษตรเฉลี่ย 24.39 และ 32.35 ปี ตามลำดับ ขณะที่ เกษตรกรนอกโครงการ มีอายุเฉลี่ย 55 ปี ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเฉลี่ย 42 ครั้งต่อปี ถือครองที่ดินทำการเกษตรเฉลี่ย 24.30 ไร่ ร้อยละ 76.92 เคยเข้าร่วมโครงการอื่น ๆ ของภาครัฐ มีระยะเดินทางจากที่พักมายังที่ทำการกลุ่มเฉลี่ย 1.26 กิโลเมตร มีสมาชิกครัวเรือนวัยทำงานและพึ่งพาเฉลี่ย 2 และ 1 คน ตามลำดับ มีประสบการณ์ในกิจกรรมที่กลุ่มทำและการทำการเกษตรเฉลี่ย 19.44 และ 26.95 ปี ตามลำดับ

กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตร เกษตรกรในโครงการ มีอายุเฉลี่ย 55 ปี ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเฉลี่ย 15 ครั้งต่อปี ถือครองที่ดินทำการเกษตรเฉลี่ย 26.93 ไร่ ร้อยละ 76.67 เคยเข้าร่วมโครงการอื่น ๆ ของภาครัฐ มีระยะเดินทางจากที่พักมายังที่ทำการกลุ่มเฉลี่ย 1.14 กิโลเมตร มีสมาชิกครัวเรือนวัยทำงานและพึ่งพาเฉลี่ย 3 และ 2 คน ตามลำดับ มีประสบการณ์ในกิจกรรมที่กลุ่มทำและการทำการเกษตรเฉลี่ย 11.49 และ 27.80 ปี ตามลำดับ ขณะที่ เกษตรกรนอกโครงการ มีอายุเฉลี่ย 55 ปี ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเฉลี่ย 38 ครั้งต่อปี ถือครองที่ดินทำการเกษตรเฉลี่ย 21.91 ไร่ ร้อยละ 68.97 เคยเข้าร่วมโครงการอื่น ๆ ของภาครัฐ มีระยะเดินทางจากที่พักมายังที่ทำการกลุ่มเฉลี่ย 1.21 กิโลเมตร มีสมาชิกครัวเรือนวัยทำงานและพึ่งพาเฉลี่ย 3 และ 1 คน ตามลำดับ มีประสบการณ์ในกิจกรรมที่กลุ่มทำและการทำการเกษตรเฉลี่ย 6.45 และ 24.50 ปี ตามลำดับ

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เกษตรกรในโครงการ มีอายุเฉลี่ย 59 ปี ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเฉลี่ย 44 ครั้งต่อปี ถือครองที่ดินทำการเกษตรเฉลี่ย 29.01 ไร่ ร้อยละ 71.19 เคยเข้าร่วมโครงการอื่น ๆ ของภาครัฐ มีระยะเดินทางจากที่พักมายังที่ทำกิจกรรมกลุ่มเฉลี่ย 0.97 กิโลเมตร มีสมาชิกครัวเรือนวัยทำงานและพึ่งพาเฉลี่ย 3 และ 1 คน ตามลำดับ มีประสบการณ์ในกิจกรรมที่กลุ่มทำและการทำการเกษตรเฉลี่ย 9.53 และ 31.92 ปี ตามลำดับ ขณะที่ เกษตรกรนอกโครงการ มีอายุเฉลี่ย 55 ปี ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเฉลี่ย 34 ครั้งต่อปี ถือครองที่ดินทำการเกษตรเฉลี่ย 20.28 ไร่ ร้อยละ 51.02 เคยเข้าร่วมโครงการอื่น ๆ ของภาครัฐ มีระยะเดินทางจากที่พักมายังที่ทำกิจกรรมกลุ่มเฉลี่ย 0.71 กิโลเมตร มีสมาชิกครัวเรือนวัยทำงานและพึ่งพาเฉลี่ย 2 และ 1 คน ตามลำดับ มีประสบการณ์ในกิจกรรมที่กลุ่มทำและการทำการเกษตรเฉลี่ย 8.59 และ 25.82 ปี ตามลำดับ

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าร่วมโครงการของตัวอย่างเกษตรกร

กลุ่มผู้ที่ได้รับการจัดที่ดินจาก ส.ป.ก. ปัจจัยที่ส่งผลเชิงบวกต่อการเข้าร่วมโครงการของตัวอย่างเกษตรกร คือ จำนวนการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม หากเกษตรกรมีจำนวนครั้งในการทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเพิ่มขึ้น 1 ครั้ง ความน่าจะเป็นในการเข้าร่วมโครงการจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 12.33 ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Suvedi, Ghimire, and Kaplowitz (2017) และประสบการณ์ในการทำการเกษตร หากเกษตรกรมีประสบการณ์ในการทำการเกษตรเพิ่มขึ้น 1 ปี ความน่าจะเป็นในการเข้าร่วมโครงการจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.50 สำหรับปัจจัยที่ส่งผลเชิงลบต่อการเข้าร่วมโครงการของตัวอย่างเกษตรกร คือ อายุของสมาชิกกลุ่ม หากเกษตรกรมีอายุเพิ่มขึ้น 1 ปี ความน่าจะเป็นในการเข้าร่วมโครงการจะลดลงร้อยละ 2.32 ซึ่งขัดแย้งกับงานศึกษาของ Suvedi, Ghimire, and Kaplowitz (2017) เหตุผลอาจมาจากเกษตรกรที่อายุมากขึ้น จะเผชิญกับความถดถอยและปัญหาด้านสุขภาพ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ส่งผลให้ศักยภาพในการทำงานลดลง และเกษตรกรสูงอายุส่วนใหญ่มีแนวคิดที่ต้องการคงไว้ซึ่งการทำการเกษตรในรูปแบบเดิม ทำให้เป็นข้อจำกัดในการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ พื้นที่ถือครองทางการเกษตร หากเกษตรกรมีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรเพิ่มขึ้น 1 ไร่ ความน่าจะเป็นในการเข้าร่วมโครงการจะลดลงร้อยละ 6.75 และจำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยพึ่งพา หากเกษตรกรมีจำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยพึ่งพาเพิ่มขึ้น 1 คน ความน่าจะเป็นในการเข้าร่วมโครงการจะลดลงร้อยละ 21.01 (ตารางที่ 2)

กลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้าไหม ปัจจัยที่ส่งผลเชิงบวกต่อการเข้าร่วมโครงการของตัวอย่างเกษตรกร คือ จำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยแรงงาน หากเกษตรกรมีจำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยแรงงานเพิ่มขึ้น 1 คน ความน่าจะเป็นในการเข้าร่วมโครงการจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 13.77 และจำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยพึ่งพา หากเกษตรกรมีจำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยพึ่งพาเพิ่มขึ้น 1 คน ความน่าจะเป็นในการเข้าร่วมโครงการจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 9.69 ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Atsbeha and Gebre (2021) ที่พบว่าเกษตรกรที่มีครอบครัวขนาดใหญ่ ทำให้มีโอกาสค่อนข้างมากในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการส่งเสริมด้านการเกษตร สำหรับปัจจัยที่ส่งผลเชิงลบต่อการเข้าร่วมโครงการของตัวอย่างเกษตรกร คือ จำนวนการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม หากเกษตรกรมีจำนวนครั้งในการทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเพิ่มขึ้น 1 ครั้ง ความน่าจะเป็นในการเข้าร่วมโครงการจะลดลงร้อยละ 0.17 และระยะทางจากบ้านพักถึงที่ทำกิจกรรมกลุ่ม หากเกษตรกรมีระยะทางจากบ้านพักถึงที่ทำกิจกรรมกลุ่ม เพิ่มขึ้น 1 กิโลเมตร ความน่าจะเป็นในการเข้าร่วมโครงการจะลดลงร้อยละ 17.85 (ตารางที่ 2)

กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตร ปัจจัยที่ส่งผลเชิงบวกต่อการเข้าร่วมโครงการของตัวอย่างเกษตรกร คือ ประสบการณ์ในการทำกิจกรรมที่กลุ่มดำเนินการอยู่ หากเกษตรกรมีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมที่กลุ่มดำเนินการอยู่เพิ่มขึ้น 1 ปี ความน่าจะเป็นในการเข้าร่วมโครงการจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.91 ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Hussen and Geleta (2021) สำหรับปัจจัยที่ส่งผลเชิงลบต่อการเข้าร่วมโครงการของตัวอย่างเกษตรกร คือ จำนวนการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม หากเกษตรกรมีจำนวนการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเพิ่มขึ้น 1 ครั้ง ความน่าจะเป็นในการเข้าร่วมโครงการจะลดลงร้อยละ 0.20 (ตารางที่ 2)

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ปัจจัยที่ส่งผลเชิงบวกต่อการเข้าร่วมโครงการของตัวอย่างเกษตรกร คือ ระยะทางจากบ้านพักถึงที่ทำกิจกรรมกลุ่ม หากเกษตรกรมีระยะทางจากบ้านพักถึงที่ทำกิจกรรมกลุ่มเพิ่มขึ้น 1 กิโลเมตร ความน่าจะเป็นในการเข้าร่วมโครงการจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 12.69 และอายุของสมาชิกกลุ่ม หากเกษตรกรมีอายุเพิ่มขึ้น 1 ปี ความน่าจะเป็นในการเข้าร่วมโครงการจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.14 (ตารางที่ 2) ซึ่งขัดแย้งกับงานศึกษาของ Midamba et al. (2022) เหตุผลอาจมาจากเกษตรกรสูงอายุ ซึ่งมีความสามารถลดลงในการทำกิจกรรมทางการเกษตรที่ใช้แรงกายค่อนข้างมาก เห็นคุณค่า ทั้งด้านการเงินและจิตใจ ของการเดินทางที่ค่อนข้างไกล เพื่อมาเข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ใช้แรงกายน้อยกว่า ที่โครงการสนับสนุน ซึ่งไม่เพียงทำให้ได้รับส่วนแบ่งรายได้จากการทำกิจกรรมนั้น ๆ แต่ยังทำให้มีโอกาสได้พบปะพูดคุยเรื่องต่าง ๆ กับเกษตรกรรายอื่น ๆ

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าร่วมโครงการของตัวอย่างเกษตรกร

ตัวแปรอิสระ	กลุ่มผู้ที่ได้รับจัดที่ดินจาก ส.ป.ก.		กลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมฯ		กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตร		กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	
	การได้เข้าร่วมในโครงการ (Part)							
- ค่าคงที่	4.60	-	-3.17	-	1.25	-	-4.35	-
- อายุของเกษตรกร (Age)	-0.09**	(-0.0232)	0.03	(0.0071)	-0.03	(-0.0074)	0.05*	(0.0114)
- ความถี่ในการทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่ม (Freq63)	0.50***	(0.1233)	-0.01*	(-0.0017)	-0.01*	(-0.0020)	0.001	(0.0003)
- ขนาดที่ดินทำการเกษตร (Area63)	-0.27**	(-0.0675)	-0.01	(-0.0025)	0.01	(0.0018)	0.01	(0.0026)
- การเข้าร่วมโครงการอื่น ๆ ของภาครัฐ (Othpro63c)	-0.99	(-0.2409)	0.51	(0.1255)	0.07	(0.0183)	0.57	(0.1406)
- ระยะทางจากที่พักถึงที่ทำกิจกรรมกลุ่ม (Distan)	0.27	(0.0661)	-0.74**	(-0.1785)	-0.07	(-0.0180)	0.51**	(0.1269)
- จำนวนสมาชิกครัวเรือนวัยทำงาน (Labour)	0.46	(0.1133)	0.57**	(0.1377)	-0.18	(-0.0460)	0.19	(0.0457)
- จำนวนสมาชิกครัวเรือนวัยพึ่งพา (Depen)	-0.84**	(-0.2101)	0.40*	(0.0969)	0.12	(0.0294)	0.16	(0.0382)
- ประสบการณ์ในกิจกรรมที่กลุ่มทำ (Actexp)	-0.04	(-0.0093)	-0.01	(-0.0025)	0.04*	(0.0091)	-0.002	(-0.0005)
- ประสบการณ์ในการทำการเกษตร (Agriexp)	0.14**	(0.0350)	0.03	(0.0069)	0.02	(0.0043)	0.01	(0.0017)
ค่า Hosmer and Lemeshow goodness of fit test: Chi-squared	8.41		4.94		8.15		14.37	
ค่า p (p-value)	0.39		0.76		0.42		0.07	
ค่า McFadden's R-squared	0.48		0.20		0.09		0.10	

หมายเหตุ: * หมายถึง นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.10

** หมายถึง นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

*** หมายถึง นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตัวเลขนอกวงเล็บ คือ ค่าสัมประสิทธิ์ และตัวเลขในวงเล็บ คือ ค่า Marginal Effect

ที่มา: จากคาคบประมาณแบบจำลองการถดถอยโลจิสติกแบบไบนารี

3. ผลลัพธ์ของโครงการต่อรายได้จากกลุ่มของตัวอย่างเกษตรกร

กลุ่มผู้ที่ได้รับการจัดที่ดินจาก ส.ป.ก โดยการจับคู่แบบ 10 ต่อ 1 โดยใช้เกษตรกรนอกโครงการคืนกลับเข้าไปในกระบวนการจับคู่ (Ten-to-one Nearest Neighbour Matching with Replacement: NNMR 10:1) และได้ตัวอย่างสำหรับการจับคู่ 66 ราย แบ่งเป็นเกษตรกรในโครงการ 44 ราย และนอกโครงการ 22 ราย พบว่า เกษตรกรในโครงการมีรายได้จากกลุ่มเฉลี่ยปีละ 60,296 บาท ส่วนเกษตรกรนอกโครงการมีรายได้จากกลุ่มเฉลี่ยปีละ 31,814 บาท หรือการดำเนินโครงการมีส่วนช่วยให้เกษตรกรในโครงการมีรายได้จากกลุ่มมากกว่าเกษตรกรนอกโครงการเฉลี่ยปีละ 28,482 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.10 (ตารางที่ 3) ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Vu, Ho, and Le (2020) สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2567) Ao et al. (2021) Bizikova et al. (2020) และ Aku et al. (2018) ที่พบว่า การส่งเสริมและพัฒนาองค์กรหรือสถาบันเกษตรกรส่งผลเชิงบวกต่อรายได้ของเกษตรกร เนื่องจากเกษตรกรมีการนำองค์ความรู้และปัจจัยการผลิตที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการไปใช้ประโยชน์ค่อนข้างมาก

กลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้าไหม โดยการจับคู่แบบ 1 ต่อ 1 โดยใช้คืน (One-to-one Nearest Neighbour Matching with Replacement: NNMR 1:1) และได้ตัวอย่างสำหรับการจับคู่ 73 ราย แบ่งเป็นเกษตรกรในโครงการ 52 ราย และนอกโครงการ 21 ราย พบว่า เกษตรกรในโครงการมีรายได้จากกลุ่มเฉลี่ยปีละ 47,039 บาท ส่วนเกษตรกรนอกโครงการมีรายได้จากกลุ่มเฉลี่ยปีละ 27,943 บาท หรือการดำเนินโครงการมีแนวโน้มช่วยให้เกษตรกรในโครงการมีรายได้จากกลุ่มมากกว่าเกษตรกรนอกโครงการเฉลี่ยปีละ 19,096 บาท แต่ยังไม่มีความนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 3) ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Zou and Wang (2022) ที่พบว่า การส่งเสริมและพัฒนาองค์กรหรือสถาบันเกษตรกรไม่ส่งผลต่อรายได้ของเกษตรกร เนื่องจากเกษตรกรมีการนำองค์ความรู้และปัจจัยการผลิตที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการไปใช้ประโยชน์ค่อนข้างน้อย

กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตร โดยการจับคู่แบบ 3 ต่อ 1 โดยใช้คืน (Three-to-one Nearest Neighbour Matching with Replacement: NNMR 3:1) และได้ตัวอย่างสำหรับการจับคู่ 107 ราย แบ่งเป็นเกษตรกรในโครงการ 60 ราย และนอกโครงการ 47 ราย พบว่า เกษตรกรในโครงการมีรายได้จากกลุ่มเฉลี่ยปีละ 198,843 บาท ส่วนเกษตรกรนอกโครงการมีรายได้จากกลุ่มเฉลี่ยปีละ 157,021 บาท หรือการดำเนินโครงการมีแนวโน้มช่วยให้เกษตรกรในโครงการมีรายได้จากกลุ่มมากกว่าเกษตรกรนอกโครงการเฉลี่ยปีละ 41,822 บาท แต่ยังไม่มีความนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 3) ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Zou and Wang (2022) ที่พบว่า การส่งเสริมและพัฒนาองค์กรหรือสถาบันเกษตรกรไม่ส่งผลต่อรายได้ของเกษตรกร เนื่องจากเกษตรกรมีการนำองค์ความรู้และปัจจัยการผลิตที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการไปใช้ประโยชน์ค่อนข้างน้อย

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โดยการจับคู่แบบ 1 ต่อ 1 โดยใช้คืน (One-to-one Nearest Neighbour Matching with Replacement: NNMR 1:1) และได้ตัวอย่างสำหรับการจับคู่ 85 ราย แบ่งเป็นเกษตรกรในโครงการ 59 ราย และนอกโครงการ 26 ราย พบว่า เกษตรกรในโครงการมีรายได้จากกลุ่มเฉลี่ยปีละ 13,680 บาท ส่วนเกษตรกรนอกโครงการมีรายได้จากกลุ่มเฉลี่ยปีละ 1,042 บาท หรือการดำเนินโครงการมีส่วนช่วยให้เกษตรกรในโครงการมีรายได้จากกลุ่มมากกว่าเกษตรกรนอกโครงการเฉลี่ยปีละ 12,638 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (ตารางที่ 3) ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Vu, Ho, and Le (2020) สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2567) Ao et al. (2021) Bizikova et al. (2020) และ Aku et al. (2018) ที่พบว่า การส่งเสริมและพัฒนาองค์กรหรือสถาบันเกษตรกรส่งผลเชิงบวกต่อรายได้ของเกษตรกร เนื่องจากเกษตรกรมีการนำองค์ความรู้และปัจจัยการผลิตที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการไปใช้ประโยชน์ค่อนข้างมาก

ตารางที่ 3 ผลลัพธ์จากการเข้าร่วมโครงการที่มีต่อรายได้จากกลุ่มของเกษตรกร

กลุ่มเกษตรกร	รายได้จากกลุ่ม		
	ในโครงการ (Mean in Group 1)	นอกโครงการ (Mean in Group 0)	ผลต่าง
1. กลุ่มผู้ที่ได้รับการจัดที่ดินจาก ส.ป.ก.	60,296	31,814	28,482*
2. กลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้าไหม	47,039	27,943	19,096
3. กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตร	198,843	157,021	41,822
4. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	13,680	1,042	12,638***

หมายเหตุ: * หมายถึง นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.10 และ *** หมายถึง นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ที่มา: จากการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างตัวอย่างเกษตรกร 2 กลุ่มที่เป็นอิสระจากกัน

4. การตรวจสอบคุณภาพของการจับคู่

กลุ่มผู้ที่ได้รับการจัดที่ดินจาก ส.ป.ก. ภายหลังจากจับคู่ (NNMR 10:1) พบว่า คุณลักษณะหรือตัวแปรส่วนใหญ่ ได้แก่ ขนาดที่ดินทำการเกษตร (Area63) การเข้าร่วมโครงการอื่น ๆ ของภาครัฐ (Othpro63c) ระยะทางจากที่พักถึงที่ทำกิจกรรมกลุ่ม (Distan) จำนวนสมาชิกครัวเรือนวัยทำงาน (Labour) จำนวนสมาชิกครัวเรือนวัยพึ่งพา (Depen) และประสบการณ์ในกิจกรรมที่กลุ่มทำ (Actexp) มีค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ยมาตรฐานสัมบูรณ์น้อยกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 25 และค่าไคสแควร์ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (13.00)

กลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้าไหม ภายหลังจากจับคู่ (NNMR 1:1) พบว่า แม้ว่าคุณลักษณะหรือตัวแปรส่วนน้อย ได้แก่ ขนาดที่ดินทำการเกษตร (Area63) การเข้าร่วมโครงการอื่น ๆ ของภาครัฐ (Othpro63c) ประสบการณ์ในกิจกรรมที่กลุ่มทำ (Actexp) และประสบการณ์ในการทำการเกษตร (Agriexp) มีค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ยมาตรฐานสัมบูรณ์น้อยกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 25 แต่ส่วนใหญ่มีค่าดังกล่าวลดลงและค่าไคสแควร์ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (11.00)

กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตร ภายหลังจากจับคู่ (NNMR 3:1) พบว่า คุณลักษณะหรือตัวแปรส่วนใหญ่ ได้แก่ อายุของเกษตรกร (Age) ขนาดที่ดินทำการเกษตร (Area63) การเข้าร่วมโครงการอื่น ๆ ของภาครัฐ (Othpro63c) ระยะทางจากที่พักถึงที่ทำกิจกรรมกลุ่ม (Distan) จำนวนสมาชิกครัวเรือนวัยทำงาน (Labour) และประสบการณ์ในการทำการเกษตร (Agriexp) มีค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ยมาตรฐานสัมบูรณ์น้อยกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 25 และค่าไคสแควร์ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (6.85)

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ภายหลังจากจับคู่ (NNMR 1:1) พบว่า คุณลักษณะหรือตัวแปรทุกตัว ได้แก่ อายุของเกษตรกร (Age) ความถี่ในการทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่ม (Freq63) ขนาดที่ดินทำการเกษตร (Area63) การเข้าร่วมโครงการอื่น ๆ ของภาครัฐ (Othpro63c) ระยะทางจากที่พักถึงที่ทำกิจกรรมกลุ่ม (Distan) จำนวนสมาชิกครัวเรือนวัยทำงาน (Labour) จำนวนสมาชิกครัวเรือนวัยพึ่งพา (Depen) ประสบการณ์ในกิจกรรมที่กลุ่มทำ (Actexp) และประสบการณ์ในการทำการเกษตร (Agriexp) มีค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ยมาตรฐานสัมบูรณ์น้อยกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 25 และค่าไคสแควร์ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (3.09)

ดังนั้น สรุปได้ว่า การจับคู่สำหรับทุกกลุ่มเกษตรกร มีคุณภาพที่ดี กล่าวคือ คุณลักษณะหรือตัวแปรต่าง ๆ ของเกษตรกรในและนอกโครงการมีความสมดุลหรือความคล้ายคลึงกันมากขึ้นภายหลังจากจับคู่ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ผลการคำนวณค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ยมาตรฐานสัมบูรณ์และการทดสอบค่าไคสแควร์สำหรับ
ตรวจสอบความสมดุลหรือความคล้ายคลึงกันของคุณลักษณะหรือตัวแปรก่อนและหลังการจับคู่

ตัวแปรอิสระ	กลุ่มผู้ที่ได้รับการจัด ที่ดินจาก ส.ป.ก.		กลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยง ไหมและทอผ้าไหม		กลุ่มส่งเสริมอาชีพ การเกษตร		กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	
	ก่อนจับคู่	NNMR 10:1	ก่อนจับคู่	NNMR 1:1	ก่อนจับคู่	NNMR 3:1	ก่อนจับคู่	NNMR 1:1
ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ยมาตรฐาน สัมบูรณ์ (ร้อยละ)								
- อายุของเกษตรกร (Age)	50.60	52.56	34.89	36.31	5.74	0.63	38.06	10.37
- ความถี่ในการทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่ม (Freq63)	66.74	66.83	34.00	34.54	40.16	28.83	10.22	1.32
- ขนาดที่ดินทำการเกษตร (Area63)	79.52	4.43	5.49	4.22	21.10	9.75	29.13	20.57
- การเข้าร่วมโครงการอื่น ๆ ของภาครัฐ (Othpro63c)	5.62	14.89	14.24	15.85	17.23	9.84	41.88	12.31
- ระยะทางจากที่พักถึงที่ทำกิจกรรมกลุ่ม (Distan)	7.78	2.14	56.05	46.49	6.73	1.60	25.82	12.26
- จำนวนสมาชิกครัวเรือนวัยทำงาน (Labour)	11.40	2.58	58.48	32.81	8.78	4.13	19.79	17.94
- จำนวนสมาชิกครัวเรือนวัยพึ่งพา (Depen)	11.36	1.98	37.31	27.13	32.32	25.18	6.04	1.35
- ประสบการณ์ในกิจกรรมที่กลุ่มทำ (Actexp)	38.65	3.63	32.29	10.90	42.71	38.61	6.38	6.78
- ประสบการณ์ในการทำการเกษตร (Agriexp)	16.33	38.56	36.40	5.33	21.38	12.19	39.75	24.57
การทดสอบไคสแควร์								
ค่าไคสแควร์	30.80***	13.00	21.10**	11.00	13.30	6.85	14.00	3.09
ค่า p	0.00	0.17	0.01	0.28	0.15	0.65	0.12	0.96

ที่มา: จากการทดสอบสมมติฐานแบบไคสแควร์และการคำนวณหาค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ยมาตรฐานสัมบูรณ์

สรุปและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าร่วมโครงการด้วยการสร้างแบบจำลองการถดถอยแบบโลจิสติกทวิ (Binomial Logistic Regression Model) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ อายุของเกษตรกร ความถี่ในการทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่ม ขนาดที่ดินทำการเกษตร ระยะทางจากที่พักถึงที่ทำกิจกรรมกลุ่ม จำนวนสมาชิกครัวเรือนวัยทำงาน จำนวนสมาชิกครัวเรือนวัยพึ่งพา ประสบการณ์ในกิจกรรมที่กลุ่มทำอยู่ และประสบการณ์ในการทำการเกษตร และจากการวิเคราะห์ผลลัพธ์ของโครงการที่มีต่อรายได้จากกลุ่มภายหลังการดำเนินโครงการของเกษตรกร ด้วยวิธีการจับคู่ตัวอย่างเกษตรกรในกับนอกโครงการ โดยอาศัยค่าคะแนนความโน้มเอียงในการเข้าร่วมโครงการ (Propensity Score Matching) พบว่า โครงการมีส่วนทำให้กลุ่มผู้ที่ได้รับการจัดที่ดินจาก ส.ป.ก. ที่อยู่ในโครงการ มีรายได้จากกลุ่มสูงกว่ากลุ่มนอกโครงการปีละ 28,482 บาท และกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในโครงการมีรายได้จากกลุ่มสูงกว่ากลุ่มนอกโครงการปีละ 12,638 บาท ดังนั้น จึงเป็นการสะท้อนว่าโครงการมีผลกระทบเชิงบวกต่อตัวอย่างเกษตรกรในเชิงของการยกระดับรายได้จากกลุ่ม

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการศึกษา พบว่า กลุ่มผู้ที่ได้รับการจัดที่ดินจาก ส.ป.ก. และกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในโครงการที่มีรายได้จากกลุ่มสูงกว่ากลุ่มนอกโครงการ เนื่องจากมีการนำองค์ความรู้และปัจจัยการผลิตที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการไปใช้ประโยชน์ค่อนข้างมาก ดังนั้น สำหรับการดำเนินโครงการที่มีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกันในอนาคต จึงควรนำวิธีการแบบล่างขึ้นบน (Bottom-up Approach) มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินโครงการ โดยดำเนินการสำรวจความต้องการของเกษตรกรเป็นลำดับแรกและนำข้อมูลจากการสำรวจดังกล่าวมาวางแผนและดำเนินการสนับสนุนองค์ความรู้และปัจจัยการผลิตให้ตรงกับความต้องการของเกษตรกร

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารoundต่อไป

จากผลการศึกษา พบว่า กลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้าไหมและกลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรในโครงการมีรายได้จากกลุ่มไม่แตกต่างจากกลุ่มนอกโครงการ ดังนั้น สำหรับการศึกษารoundต่อไปที่มีวัตถุประสงค์คล้ายคลึง

กันในอนาคต จึงควรเลือกศึกษาขององค์กรเกษตรกรประเภทใดประเภทหนึ่งเพียงประเภทเดียว และเก็บข้อมูลจากตัวอย่างเกษตรกรที่มีขนาดใหญ่มากขึ้น เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการจับคู่ด้วยค่าคะแนนความโน้มเอียงได้อย่างแม่นยำมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาที่ดิน. (2563). *รายละเอียดการดำเนินกิจกรรมพัฒนาที่ดินเพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิตในพื้นที่เกษตรแผนใหม่*. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาที่ดิน.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2563). *รายละเอียดการดำเนินกิจกรรมพัฒนาความเข้มแข็งองค์กรเกษตรกร*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.
- กรมหม่อนไหม. (2563). *รายละเอียดการดำเนินกิจกรรมพัฒนาความเข้มแข็งกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม*. กรุงเทพฯ: กรมหม่อนไหม.
- นิกร น้อยพรม, ญาณินท์ ทองมาก และณรงค์ กมลชิต. (2567). การวิเคราะห์ศักยภาพสถาบันเกษตรกรและผู้ประกอบการรวบรวมและแปรรูปยางพาราในพื้นที่จังหวัดเลย. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 19(67), 16-28.
- พรพิรุณ แสงแสน และภัทรพร วีระนาคินทร์. (2567). การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการชุมชนด้านผ้าไหม: กรณีศึกษากลุ่มสตรีทอผ้าบ้านสำโรง ตำบลขวาวใหญ่ อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์. *Applied Economics, Management and Social Sciences*, 1(2), 29-40.
- พระครูสิทธิสุตการ (สุเมต สิทธิเมธี). (2567). การพัฒนากลุ่มอาชีพเกษตรกรเพื่อยกระดับรายได้เศรษฐกิจฐานรากในจังหวัด สงขลา. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 8(10), 76-86.
- รัชนิพร สุทธิภาศิลป์. (2560). แผนกลยุทธ์การเพิ่มขีดความสามารถของกลุ่มเกษตรกรในชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน. *วารสารบัณฑิตวิจัย*, 8(2), 171-182.
- ศูนย์ประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร และศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2565). *การประเมินผลแผนงานบูรณาการการพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร และศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2555). *การประเมินผลการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.
- _____. (2567). *การประเมินผลโครงการพัฒนาอาชีพและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนประมง ปี 2565*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.
- Aku, A., Mshenga, P., Afari-Sefa, V., & Ochieng, J. (2018). Effect of market access provided by farmer organizations on smallholder vegetable farmer's income in Tanzania. *Cogent Food & Agriculture*, 4(1), 1560596.
- Alho, E. (2015). Farmers' self-reported value of cooperative membership: evidence from heterogeneous business and organization structures. *Agricultural and Food Economics*, 3(1), 23.
- Ao, G., Liu, Q., Qin, L., Chen, M., Liu, S., & Wu, W. (2021). Organization model, vertical integration, and farmers' income growth: Empirical evidence from large-scale farmers in Lin'an, China. *PLoS one*, 16(6), e0252482.

- Atsbeha, A. T., & Gebre, G. G. (2021). Factors affecting women access to agricultural extension services: evidence from poultry producer women's in Northwestern Tigray, Ethiopia. *Cogent Social Sciences*, 7(1), 1975413.
- Berenson, M. L., Levine, D. M., Krehbiel, T. C., Watson, J., Jayne, N., & Turner, L. (2007). *Basic business statistics: Concepts and applications (Australasian and Pacific ed)*. Melbourne: Pearson Education Australia.
- Bizikova, L., Nkonya, E., Minah, M., Hanisch, M., Turaga, R. M. R., Speranza, C. I., Karthikeyan, M., Tang, L., Ghezzi-Kopel, K., Kelly, J., Celestin, A. C., & Timmers, B. (2020). A scoping review of the contributions of farmers' organizations to smallholder agriculture. *Nature Food*, 1(10), 620-630.
- Dolinska, A., & d'Aquino, P. (2016). Farmers as agents in innovation systems. Empowering farmers for innovation through communities of practice. *Agricultural systems*, 142, 122-130.
- Hussen, C. H., & Geleta, F. T. (2021). Factors Affecting Smallholder Farmers Participations in Cluster Crop Production: Evidence from Selected Districts of West Shewa Zone, Oromia National Regional State, Ethiopia. *Sarhad Journal of Agriculture*, 37(3), 818-829.
- Leite, W. (2017). *Practical Propensity Score Methods Using R*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Ma, W., Marini, M. A., & Rahut, D. B. (2023). Farmers' organizations and sustainable development: An introduction. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 94(3), 683-700.
- Michalek, J., Ciaian, P., & Pokrivcak, J. (2018). The impact of producer organizations on farm performance: The case study of large farms from Slovakia. *Food Policy*, 75, 80-92.
- Midamba, D. C., Muteti, F. N., Mpofo, T. P., Ouko, K. O., Kwesiga, M., Ouya, F. O., & Chepkoech, B. (2022). Socio-economic factors influencing access to agricultural extension services among smallholder farmers in Western Uganda. *Asian Journal of Agricultural Extension, Economics & Sociology*, 40(10), 998-1008.
- Pratiwi, A., & Suzuki, A. (2017). Effects of farmers' social networks on knowledge acquisition: lessons from agricultural training in rural Indonesia. *Journal of Economic Structures*, 6(1), 8.
- Suvedi, M., Ghimire, R., & Kaplowitz, M. (2017). Farmers' participation in extension programs and technology adoption in rural Nepal: a logistic regression analysis. *The Journal of Agricultural Education and Extension*, 23(4), 351-371.
- Vu, H. V., Ho, H., & Le, Q. H. (2020). Impact of farmers' associations on household income: Evidence from tea farms in Vietnam. *Economies*, 8(4), 92.
- Zou, Y., & Wang, Q. (2022). Impacts of farmer cooperative membership on household income and inequality: Evidence from a household survey in China. *Agricultural and Food Economics*, 10(1), 17.

Evaluating the outcomes of the New Theory of Agriculture project using a logical model and its relationship to safe agricultural practices

Paranyu Duang-in^{1*}

¹Office of Agricultural Economics, Thailand

*Corresponding author: paranyu.d@gmail.com

Abstract

The Sustainable Agriculture Development Project (New Theory Agriculture) in 2023 focused on encouraging farmers to shift their production mindset towards safe agricultural practices in areas based on the New Theory Agriculture. The target population included 10,900 farmers across 71 provinces, implemented by 7 agencies under the Ministry of Agriculture and Cooperatives. The evaluation aimed to assess the outcomes of the project and study the relationship between the New Theory Agriculture practices and the readiness for safe agricultural practices. A logical model was applied as a conceptual framework. Data was collected from a specific sample of 327 farmers in 22 provinces using questionnaires and analyzed using descriptive statistics and the chi-square test. The study found that 13.46% of farmers had begun to shift from conventional agriculture to a safe agricultural system. Regarding the relationship, land allocation according to the New Theory Agriculture principles was significantly correlated with the readiness for safe agricultural practices, sufficient water availability throughout the year, and the value of household food consumption. However, considering knowledge factors, the level of knowledge about safe agricultural production systems showed no statistically significant relationship with readiness for implementation at the 0.1 significance level. This indicates that the success of safe agricultural practices in an area does not depend solely on information awareness but also significantly on the readiness of the agricultural infrastructure of the farm. Findings and recommendations. The promotion process should be adjusted to emphasize continuity for at least two years. In the next phase, consideration should be given to shifting the budget from focusing on theoretical training to supporting improvements in the infrastructure of the farmland.

Keywords: New Theory Agriculture, Safe Agriculture, Sustainable Agricultural

การประเมินผลลัพธ์โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ด้วยแบบจำลองเชิงตรรกะ และความสัมพันธ์กับเกษตรปลอดภัย

ภรณ์ยู ดวงอินทร์^{1*}

¹สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ประเทศไทย

*Corresponding author: paranyu.d@gmail.com

บทคัดย่อ

โครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน (เกษตรทฤษฎีใหม่) ปี 2566 มุ่งเน้นให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนแนวความคิดการผลิตสินค้าระบบเกษตรปลอดภัยในพื้นที่เกษตรทฤษฎีใหม่ ประชากรเป้าหมาย 71 จังหวัด เกษตรกร 10,900 ราย ดำเนินการโดยหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 7 หน่วยงาน ในการประเมินผลมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลลัพธ์จากการดำเนินงานและเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่กับความพร้อมในการทำเกษตรปลอดภัย โดยประยุกต์ใช้แบบจำลองเชิงตรรกะเป็นกรอบแนวคิด เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 22 จังหวัดด้วยวิธีเฉพาะเจาะจง จำนวน 327 ตัวอย่าง เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม วิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนาและสถิติโคสแควร์ ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรร้อยละ 13.46 เริ่มปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากเกษตรทั่วไปเข้าสู่ระบบเกษตรปลอดภัย ในเรื่องความสัมพันธ์ การจัดสรรพื้นที่ตามหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับความพร้อมในการทำเกษตรปลอดภัย การมีน้ำใช้เพียงพอตลอดปีและมูลค่าอาหารบริโภคในครัวเรือน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยด้านความรู้ พบว่า ระดับความรู้เกี่ยวกับระบบการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยพบว่า ไม่มีความสัมพันธ์ทางสถิติกับความพร้อมในการปฏิบัติที่ระดับนัยสำคัญ 0.1 แสดงว่า ปัจจัยความสำเร็จของการทำเกษตรปลอดภัยในพื้นที่นั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับความรู้ข้อมูลเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับความพร้อมเชิงโครงสร้างพื้นฐานของแปลงเกษตรเป็นสำคัญ ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ ควรปรับปรุงกระบวนการส่งเสริมโดยเน้นความต่อเนื่องอย่างน้อย 2 ปี ในระยะต่อไปควรพิจารณาปรับเปลี่ยนการใช้งานงบประมาณจากที่เน้นการจัดอบรมให้ความรู้ในเชิงทฤษฎี มาเป็นการสนับสนุนการปรับปรุงโครงสร้างพื้นที่แปลง

คำสำคัญ: เกษตรทฤษฎีใหม่, เกษตรปลอดภัย, เกษตรกรรมยั่งยืน

© 2026 A-EMS: Applied Economics, Management and Social Sciences

บทนำ

สถานการณ์ปัจจุบัน ผู้คนหันมาใส่ใจสุขภาพมากขึ้น จึงมีการเลือกบริโภคอาหารที่มีประโยชน์ และปลอดภัยต่อร่างกาย ส่งผลให้แนวโน้มของตลาดสินค้าปลอดภัยเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงมีนโยบายให้ความสำคัญเรื่องคุณภาพมาตรฐานอาหารปลอดภัย (Food Safety) โดยกำหนดในแผนแม่บทย่อยเกษตรปลอดภัยตามยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) ใช้กรอบแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ในการจัดทำโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน (เกษตรทฤษฎีใหม่) มุ่งเน้นให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนแนวความคิดการผลิตสินค้าระบบเกษตรปลอดภัยในพื้นที่เกษตรทฤษฎีใหม่ โดยบูรณาการระหว่างหน่วยงานร่วมกันพัฒนาต่อยอดเกษตรกรรายเดิมให้มีความสามารถในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ได้อย่างยั่งยืน พร้อมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรกรรายใหม่ในการเข้าสู่การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ครอบคลุมห่วงโซ่มูลค่า (Value chain) อย่างครบวงจรเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรปลอดภัยได้ (สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2565)

การดำเนินงานโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน (เกษตรทฤษฎีใหม่) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 มีเป้าหมายเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมองค์ความรู้หลักเกษตรทฤษฎีใหม่ 10,900 ราย โดยการติดตามประเมินผล

โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่มาอย่างต่อเนื่องในโครงการปีที่ผ่าน ๆ มา ทั้งปี 2564 และ 2565 พบว่า การได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้และสนับสนุนปัจจัยการผลิต เกษตรกรสามารถผลิตอาหารเพียงพอเพื่อบริโภคในครัวเรือน ลดการพึ่งพาจากภายนอกสามารถลดต้นทุนในการทำเกษตรได้ เช่นงานวิจัยการนำแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่มาประยุกต์ในการทำนา 1 ไร่ ได้ 1 แสนบาท (ชยุต อินทร์พรหม, 2561) พบว่าเกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเอง สร้างช่องทางการตลาดด้วยตนเองโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง ใช้ผลผลิตจากในแปลงตนเองลดหนี้สินและรายจ่ายในครัวเรือน และงานวิจัยศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืนกลุ่มเกษตรกรบ้านสิงห์ จังหวัดราชบุรี (สุภาธินี สุขเกษม, 2559) เปรียบเทียบกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษกับกลุ่มปลูกผักเคมีทั่วไปพบว่า ต้นทุนเฉลี่ยกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษต่ำกว่าการผลิตแบบเคมีเท่ากับ 4,782 บาทต่อไร่แต่ที่ผ่านมายังไม่ได้มุ่งเน้นไปที่ประเด็นการทำเกษตรปลอดภัย การใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีของเกษตรกร การผลิตที่ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค การเตรียมความพร้อมในการขอการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรปลอดภัย ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของกิจกรรมเกษตรทฤษฎีใหม่ภายใต้โครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน

จากช่องว่างการวิจัยข้างต้นจึงเป็นที่มาของการศึกษาค้นคว้าโดยผลการศึกษาจะเป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายหรือปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานโครงการฯ ให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการฯ และเป็นแนวทางในการดำเนินงานโครงการที่มีลักษณะเดียวกันต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประเมินผลลัพธ์จากการดำเนินงานของโครงการ
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่กับความพร้อมในการทำเกษตรปลอดภัย

ทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวทางการทำเกษตรกรรมยั่งยืน

ณรงค์ กฤติขจรกรกุล (2561) ทำการศึกษารูปแบบการผลิตเกษตรอินทรีย์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นศึกษาจากปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า หลังจากการแนวคิดมาปรับใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิต ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำเกษตร เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ เกิดการยกระดับคุณภาพชีวิต สามารถผลิตโดยใช้ต้นทุนต่ำกว่าปัจจัยการผลิตของตนเองเป็นส่วนใหญ่ มีสุขภาพที่ดี เนื่องจากปฏิเสธสารเคมีและสารกำจัดศัตรูพืชทุกชนิดที่เป็นอันตรายในทุกกระบวนการผลิต โดยจะไม่เกิดสารพิษสะสมในร่างกายทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ลดปัญหาด้านสุขภาพและมีอาหารที่ปลอดภัยบริโภค

อุทิศ ทาหอม และคณะ (2561) ทำการศึกษาปัญหาต้นทุนการผลิตของเกษตรกรชุมชนบ้านคูขาด ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์จากการที่เกษตรกรใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืชในไร่นา ส่งผลให้ดินเกิดความเสื่อมโทรม สารพิษตกค้าง ทำลายระบบนิเวศตามไร่นา ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกร และศึกษาการพัฒนาองค์ความรู้เกษตรกรรมยั่งยืนในการลดต้นทุนของเกษตรกรโดยการเปลี่ยนแนวคิดผลิตที่เหมาะสมต่อระบบนิเวศวิทยาด้วยการทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 241 ราย พบว่า เกษตรกรมีการรวมกลุ่มร่วมกันจัดทำปุ๋ยอินทรีย์เพื่อนำไปปรับสภาพดินสำหรับการเพาะปลูกและร่วมกันทำจุลินทรีย์เพื่อบำรุงการเพาะปลูก โดยเป็นกระบวนการทำเกษตรกรรมยั่งยืนอย่างครบวงจร สามารถลดต้นทุนการซื้อปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ได้ร้อยละ 82 ซึ่งทำให้เกษตรกรภายในกลุ่มปรับเปลี่ยนพฤติกรรมลดการใช้สารเคมี ปุ๋ยเคมีพร้อมทั้งมีการจัดทำแผนระดับชุมชนในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้เองเป็นประจำทุกปี

พิทักษ์พงศ์ ป้อมปราณี (2558) ทำการศึกษาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านคอกช้าง ตำบลแหลมบัว อำเภอนครชัยศรี โดยนำใช้ทุนและศักยภาพของทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิมในพื้นที่การศึกษาใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน

นำสู่กระบวนการปรับเปลี่ยนสู่การปฏิบัติ และการเปลี่ยนแปลงของระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ผลการดำเนินงานพบว่า หลังจากผ่านไป 1 ปี จากการทำเกษตรกรรมยั่งยืน ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในวิถีผลิต วิธีการบริโภควิถีในชุมชน ส่งผลให้ลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพ ลดการใช้และพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกชุมชน ส่งผลต่อความเข้มแข็งของผู้คนในชุมชนมากขึ้น

2. เกษตรทฤษฎีใหม่และผลที่เกิดขึ้น

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2564) ได้รวบรวมประโยชน์และความสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่

1) สามารถลดและแก้ไขปัญหาภัยแล้งได้หลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่ก็คือการขุดสระน้ำเพื่อเก็บกักน้ำในช่วงที่มีฝนตกสำหรับเก็บไว้ใช้ในการเกษตรในเวลาที่ยากแล้ง

2) ทำให้การใช้พื้นที่การเกษตรมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จากหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่ที่มีการจัดสรรพื้นที่ปลูกพืชอย่างเหมาะสม และเกษตรกรมีอาหารไว้บริโภคอย่างเพียงพอตลอดทั้งปี

3) ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น เนื่องจากเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นระบบการเกษตรที่จัดให้มีแหล่งน้ำสำหรับการเกษตรมีการจัดสรรพื้นที่สำหรับปลูกพืชหลายชนิดอย่างเหมาะสมและหมุนเวียนปลูกพืชได้ตลอดทั้งปี เป็นการใช้จ่ายประโยชน์จากพื้นที่อย่างคุ้มค่า ดังนั้นสิ่งที่ตามมาคือ เกษตรกรมีรายได้จากผลผลิตผลการเกษตรหลายชนิดและมีรายได้หมุนเวียนตลอดทั้งปี และยังทำให้มีงานทำตลอดทั้งปี

4) ทำให้ปัญหาสังคมลดลงกรณีที่เกษตรกรทำเกษตรทฤษฎีใหม่ จะทำให้เกษตรกรมีงานทำอยู่ที่บ้านตนเอง มีเวลาอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน

5) สามารถลดการสูญเสียเงินตราต่างประเทศได้ เพราะเน้นการใช้แรงงานภายในครอบครัว ถ้ามีแรงงานเพียงพอสำหรับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่

6) ทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศมั่นคงยิ่งขึ้นเนื่องจากมีงานทำมีอาหารบริโภค มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ จึงทำให้เกษตรกรมีกำลังใจในการใช้จ่ายใช้สอยตามอัตภาพ

7) ทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืนเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นทฤษฎีที่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2562) ประเมินผลโครงการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปี 2562 ซึ่งเป็นโครงการที่ได้รับความสนใจจากเกษตรกรเป็นอย่างดี โดยเห็นได้จากผลการอบรมเกษตรกรทั่วไปเกินกว่าเป้าหมายที่กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตร ฯ กำหนดไว้ทุกปี ประกอบกับการประเมินผลการดำเนินงานของโครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 โดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 95.53 มีความรู้ความเข้าใจในด้านแนวคิดและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรกร ร้อยละ 93.51 ได้นำความรู้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันและดำเนินงานในไร่นาของตนเองหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยพบว่าเกษตรกรมีรายจ่ายในครัวเรือนลดลงจากการนำผลผลิตในแปลงมาบริโภค และมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการลดต้นทุนการผลิตที่ลดการนำเข้าปัจจัยการผลิตจากภายนอกมาใช้ มีการนำผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคไปจำหน่าย มีการออมเงิน ส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนดีขึ้น เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีอาหารบริโภคที่เพียงพอและมีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค เนื่องจากไม่ใช้สารเคมีในการทำการเกษตรหรือใช้สารเคมีในปริมาณที่เหมาะสม สามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนอื่น ๆ ได้ และมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด

สุเทพ พันประสิทธิ์ (2553) ศึกษาวิธีการผลิตตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรภาคกลาง โดยศึกษาจากฟาร์มตัวอย่างของเกษตรกรใน 4 จังหวัด จำนวน 100 ราย นำข้อมูลมาประมวลผลเพื่อให้ได้ค่าสถิติเชิงพรรณนาและรายงานเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ พบว่า การดำเนินกิจกรรมของเกษตรกรทฤษฎีใหม่มีมากและหลากหลายกิจกรรม เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีผลผลิตพืชหลากหลายออกมาในระยะเวลาที่แตกต่าง

กัน ลดความเสี่ยงในเรื่องความผันแปรของสภาพภูมิอากาศ ปริมาณน้ำฝน โรคและแมลง รายได้จากการเกษตรที่เพิ่มขึ้นจากผลผลิตที่เพิ่มขึ้น ค่าใช้จ่ายลดลง

วิโรจน์ เทียมเมือง (2552) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของเกษตรกรทฤษฎีใหม่จากเกษตรกรจำนวน 79 ครัวเรือน ใช้สถิติพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า เกษตรกรที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องคุณภาพชีวิต โดยส่วนใหญ่มีรายได้เพิ่มขึ้น มีอาหารบริโภคในครัวเรือนเพียงพอ ประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารและครอบครัวอบอุ่น สำหรับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์คือการมีหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นผู้นำในการทำเกษตร และปัจจัยในเรื่องพื้นที่ทำกินและการจัดสรรพื้นที่

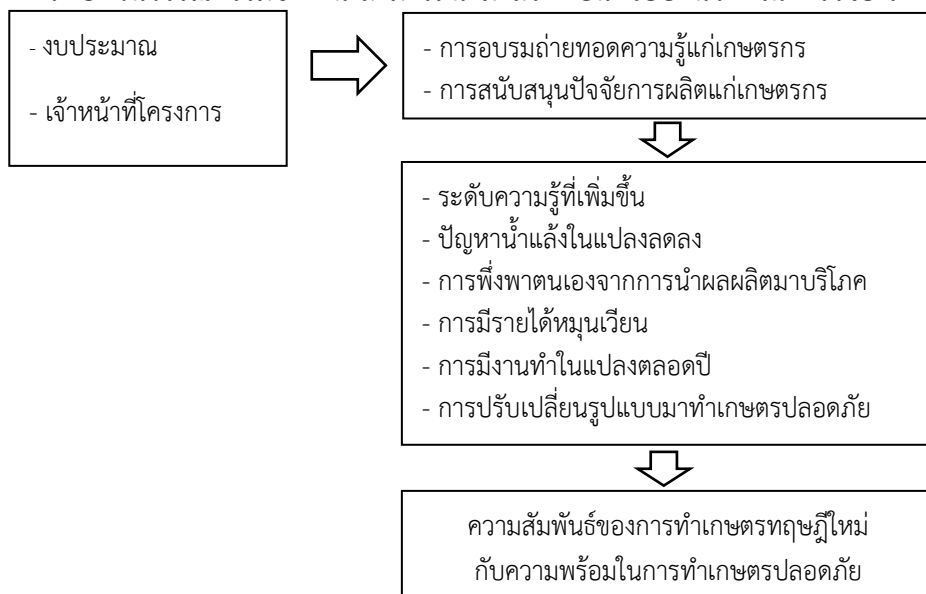
3. เกษตรปลอดภัยและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

ศรัณยา ปัญญาเย็น (2563) ศึกษาความต้องการการส่งเสริมปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษของเกษตรกรจำนวน 163 ราย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนาและการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ โดยปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการส่งเสริมปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ และเงินทุนในการปลูก โดยปัญหาต่อการส่งเสริมอยู่ในระดับน้อย และข้อเสนอแนะคือควรมีการจัดสรรแหล่งน้ำ และให้ความรู้เพื่อจูงใจให้คนมาปลูกเพิ่มขึ้น

อัคร์ อัจฉริยมนตรี (2556) ศึกษาแนวทางการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเกษตรกรเพื่อผลิตพืชผักปลอดภัย ในพื้นที่ซึ่งพึ่งพิงสารเคมีทางการเกษตรเป็นหลัก ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพผู้คนในชุมชน การศึกษาใช้วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ตัวอย่างเกษตรกรกลุ่มเกษตรกรรวมใจพอเพียง จำนวน 26 ราย โดยมีแนวทางเริ่มจากการปลูกพืชผักปลอดภัยที่ใช้บริโภคในครัวเรือน โดยการถ่ายทอดความรู้ผสมผสานกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันมีผลในด้านการปรับเปลี่ยนทัศนคติ อาจเป็นแรงจูงใจที่สำคัญในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการลดการใช้สารเคมี

คงเดช ลีโทขวลิต (2555) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับหรือการเข้าร่วมในโครงการเกษตรปลอดภัยจากสารพิษ และศึกษาแรงจูงใจในการผลิตสินค้าเกษตรที่ปลอดภัยจากสารเคมี ทำการสำรวจ 100 ตัวอย่าง พบว่า เกษตรกรร้อยละ 30 มีความพยายามลดหรือเลิกใช้สารเคมีปรับเปลี่ยนมาปลูกเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น โดยผลจากการศึกษาเห็นแนวทางการพัฒนา โดยต้องให้การเสริมสร้างทักษะกระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริมอย่างต่อเนื่องให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องผลของการใช้สารเคมีที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพในระยะยาว จะส่งผลให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนลดการใช้สารเคมีมาทำเกษตรปลอดภัย

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น สามารถนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การประเมินผลครั้งนี้ ใช้รูปแบบการประเมินตามกรอบแนวคิดเชิงตรรกะ (Logic Model) ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กิจกรรม ผลผลิต และ ผลลัพธ์ในเขตรายใหม่ ประเมินผลหลังจากที่โครงการสิ้นสุดแล้ว (Ex - post Evaluation) และเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษานี้ ได้แก่เกษตรกรรายใหม่ที่เข้าร่วมโครงการ ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 จำนวน 71 จังหวัด 10,900 ราย

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้ ได้แก่ เกษตรกรรายใหม่ที่เข้าร่วมโครงการ ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ใช้วิธีการเลือกจังหวัดตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) กำหนดขนาดตัวอย่างที่ ร้อยละ 30 ได้จำนวนจังหวัดตัวอย่าง 22 จังหวัด เก็บข้อมูลร้อยละ 3 ได้จำนวนตัวอย่าง 327 ราย

2. เครื่องมือใช้ในการวิจัย

2.1 การสร้างเครื่องมือวิจัย ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นแบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้เข้าร่วมโครงการที่ได้รับประโยชน์จากการดำเนินโครงการ ซึ่งมีทั้งข้อคำถามปลายเปิด (Open Questions) และคำถามปลายปิด (Close Questions) สร้างแบบสอบถาม

แบบสอบถามเกษตรกรรายใหม่ แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย เพศ อาชีพ ตอนที่ 2 ข้อมูลการเข้าร่วมโครงการ ประกอบด้วย การจัดสรรพื้นที่ของเกษตรกร กิจกรรมของโครงการ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการ แบบทดสอบระดับความรู้เรื่องเกษตรปลอดภัย จำนวน 10 ข้อ แบบทดสอบระดับการเตรียมความพร้อมในการทำเกษตรปลอดภัย จำนวน 10 ข้อ ตอนที่ 3 ความพึงพอใจ

2.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

1) การหาค่าความสอดคล้องของเนื้อหา ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ประสบการณ์ 3 ท่าน เพื่อวิเคราะห์ตามเกณฑ์ IOC (Index of Congruence) ผลการวิเคราะห์พบว่าแบบสอบถามมีความตรงกับวัตถุประสงค์ที่ค่า IOC เท่ากับ 1

2) การนำเครื่องมือไปทดลองใช้ (Try-out) กับประชาชนในพื้นที่ที่มีคุณลักษณะใกล้เคียง 20 ราย คำนวณค่าความเชื่อมั่นตามวิธีของครอนบาค ได้ค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ 0.88 และ 0.89 ตามลำดับ หลังจากนั้นได้มีการปรับแบบสอบถามเพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้เข้าใจมากขึ้น

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาและผู้ช่วยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองจากการลงพื้นที่

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 สถิติเชิงพรรณนา เป็นการวิเคราะห์ที่ตัวชี้วัด โดยการเปรียบเทียบความแตกต่างของข้อมูลระหว่างก่อนและหลังมีโครงการใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณ อธิบายประกอบค่าตัวแปรต่าง ๆ ซึ่งแสดงด้วยค่าสถิติอย่างง่าย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และค่าผลรวม เพื่อนำเสนอรายงานเป็นคำอธิบายประกอบตารางข้อมูล สำหรับการวัดทัศนคติโดยใช้มาตรวัดแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) เป็นการสรุปข้อคำถามปลายเปิด คำอธิบาย ประเด็น ปัญหา ข้อเสนอแนะ และทัศนคติ จัดเป็นกลุ่ม หมวดหมู่ การให้คะแนนความเห็น ความพึงพอใจ โดยใช้มาตรวัดแบบ Likert Scale แบ่งช่วงของคะแนนออกเป็น 5 ระดับ คือ น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด จากนั้นคำนวณคะแนนในแต่ละระดับและจัดช่วงคะแนน (Likert, 1932)

4.2 สถิติเชิงอนุมาน วิเคราะห์ข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างการทำเกษตรทฤษฎีใหม่กับความพร้อมในการทำเกษตรปลอดภัย โดยใช้สถิติไคสแควร์ (χ^2) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.1 เป็นการทดสอบความเป็น

อิสระ (test of independence i) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ตัวแปร โดยค่าสถิติที่ใช้ทดสอบความเป็นอิสระของตัวแปรเพื่อสรุปว่าตัวแปร 2 ตัวมีความสัมพันธ์กันหรือขึ้นอยู่กับกันหรือไม่ หรือเพื่อใช้ในการหาความสัมพันธ์ของสมมติฐานข้างต้น

ขั้นตอนในการทดสอบ

1. ตั้งสมมติฐาน

H_0 : แฟคเตอร์ A และ แฟคเตอร์ B เป็นอิสระกัน

H_1 : แฟคเตอร์ A และ แฟคเตอร์ B ไม่เป็นอิสระกัน

2. สถิติที่ใช้ทดสอบ

สูตรที่ใช้ในการคำนวณ

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^c \frac{(O_{ij} - E_{ij})^2}{E_{ij}}$$

จากการตรวจสอบความถี่ที่คาดหวังไม่เกิน 5 มีไม่เกินร้อยละ 20 ของช่องทั้งหมด

5. สมมติฐานไคสแควร์

H_0 : การใช้พื้นที่ใกล้เคียงเกษตรทฤษฎีใหม่ไม่มีความสัมพันธ์กับการเตรียมความพร้อมในการทำเกษตรปลอดภัย

H_1 : การใช้พื้นที่ใกล้เคียงเกษตรทฤษฎีใหม่มีความสัมพันธ์กับการเตรียมความพร้อมในการทำเกษตรปลอดภัย

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. ผลการวิจัย

1.1 ผลการประเมินผลลัพธ์จากการดำเนินงานของโครงการ

เกษตรกรร้อยละ 92.04 มีระดับความรู้เพิ่มขึ้นหลังการได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ทั้งในด้านพืช ปศุสัตว์ ประมง โดยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังจากที่เกษตรกรนำความรู้และปัจจัยการผลิตที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ เกษตรกรร้อยละ 9.78 มีปัญหาน้ำในแปลงลดลงจากการปรับปรุงพื้นที่ทำการเกษตร จัดสรรทางเดินน้ำระบบน้ำในแปลงใหม่ เกษตรกรร้อยละ 82.26 สามารถพึ่งพาตนเองได้ด้วยการนำผลผลิตจากแปลงมาบริโภคในครัวเรือน เช่น ข้าว ผักสวนครัว พันธุ์ปลา ร้อยละ 13.76 มีรายได้หมุนเวียนตลอดทั้งปี มีงานทำตลอดทั้งปีในแปลงมีช่องทางรายได้รายวัน รายสัปดาห์ รายเดือนเพิ่มขึ้น จากเดิมที่มีเพียงรายได้รายปีตามรอบของผลผลิตแค่เพียงอย่างเดียว ร้อยละ 13.46 เริ่มปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากเกษตรทั่วไปเข้าสู่ระบบเกษตรปลอดภัย ลดการใช้สารเคมีในแปลง

ตารางที่ 1 สรุปพรรณนาผลลัพธ์โครงการ

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. เกษตรกรที่มีระดับความรู้เพิ่มขึ้น	301	92.04
2. เกษตรกรที่มีปัญหาน้ำในแปลงลดลง	32	9.78
3. เกษตรกรที่พึ่งพาตนเองได้จากการนำผลผลิตมาบริโภค	269	82.26
4. เกษตรกรที่มีรายได้หมุนเวียนตลอดปี	45	13.76
5. เกษตรกรที่มีงานทำตลอดปี	285	87.69
6. เกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบทำเกษตรปลอดภัย	44	13.46

1.2. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่กับความพร้อมในการทำเกษตรปลอดภัย

การจัดสรรพื้นที่ตามหลักเกษตรทฤษฎีใหม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับความพร้อมในการทำเกษตรปลอดภัย การมีน้ำใช้เพียงพอตลอดปีและมูลค่าอาหารบริโภคในครัวเรือน แต่ในเรื่องปัจจัยด้านความรู้ พบว่าระดับความรู้เกี่ยวกับระบบการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยพบว่าไม่มีความสัมพันธ์ทางสถิติกับความพร้อมในการปฏิบัติที่ระดับนัยสำคัญ 0.1

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่กับความพร้อมในการทำเกษตรปลอดภัย

การทำเกษตรทฤษฎีใหม่	ความพร้อมในการทำเกษตรปลอดภัย	
	X ²	p-value
1.การจัดสรรพื้นที่ตามหลักทฤษฎี	6.062	0.014*
2.การมีน้ำใช้เพียงพอตลอดปี	2.776	0.096*
3. มูลค่าอาหารบริโภคในครัวเรือน	3.624	0.057*
4.ระดับความรู้	0.342	0.559

หมายเหตุ : * หมายถึงมีระดับนัยสำคัญที่ 0.1

2. อภิปรายผล

2.1 ผลการประเมินผลลัพธ์จากการดำเนินงานของโครงการ พบว่าเกษตรกรมีการปรับตัวใช้หลักการเกษตรทฤษฎีใหม่ในการดำรงชีพ เกิดการพึ่งพาตนเองมีผลผลิตเฉลี่ยเพิ่มขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการใช้พื้นที่ทำการเกษตรที่มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2562) ศึกษาประเมินผลโครงการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ พบว่าเกษตรกร ร้อยละ 93.51 ได้นำความรู้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันส่งผลกระทบต่อทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยพบว่าเกษตรกรมีรายจ่ายในครัวเรือนลดลงจากการนำผลผลิตในแปลงมาบริโภค และมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการลดต้นทุนการผลิตที่ลดการนำเข้าปัจจัยการผลิตจากภายนอกมาใช้ มีการนำผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคไปจำหน่าย มีการออมเงินส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนดีขึ้น

2.2. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่กับความพร้อมในการทำเกษตรปลอดภัย พบว่า การจัดสรรพื้นที่ตามหลักเกษตรทฤษฎีใหม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับความพร้อมในการทำเกษตรปลอดภัย การมีน้ำใช้เพียงพอตลอดปีและมูลค่าอาหารบริโภคในครัวเรือน มีความสัมพันธ์ทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.1 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผลจากการปรับเปลี่ยนพื้นที่ในแปลงเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2564) ศึกษาประโยชน์จากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ พบว่า เกษตรทฤษฎีใหม่สามารถลดและแก้ไขปัญหาภัยแล้งได้ ทำให้การใช้พื้นที่การเกษตรมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จากหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่ที่มีการจัดสรรพื้นที่ปลูกพืชอย่างเหมาะสม และเกษตรกรมีอาหารไว้บริโภคอย่างเพียงพอตลอดทั้งปี เกษตรกรมีรายได้จากผลิตผลการเกษตรหลายชนิดและมีรายได้หมุนเวียนตลอดทั้งปี และยังทำให้มีงานทำตลอดทั้งปี การใช้พื้นที่ใกล้เคียงเกษตรทฤษฎีใหม่ การมีแหล่งน้ำช่วยให้เกษตรกรมีแหล่งเก็บกักน้ำของตนเอง ลดความเสี่ยงการใช้น้ำจากแหล่งสาธารณะหรือแหล่งอื่น ๆ ที่อาจปนเปื้อนสิ่งปนื้อมลพิษ สารเคมี การปลูกพืชหลากหลายช่วยสร้างระบบนิเวศที่สมดุล ลดการพึ่งพาสารเคมี การมีที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ ส่งเสริมให้มีการจัดการปุ๋ยอินทรีย์ในแปลง การจัดสรรพื้นที่ทำนา ปลูกพืช กว่าร้อยละ 60 ช่วยให้ครัวเรือนมีคลังอาหารของตนเอง เกษตรกรมีผลผลิตหลากหลายและเพียงพอ จึงเลือกนำผลผลิตเหล่านั้นมาบริโภคก่อนที่จะเลือกซื้อจากภายนอกเกินกว่า ร้อยละ 30 ของมูลค่าอาหารทั้งหมด แสดงให้เห็นถึงการพึ่งพาตนเองได้ก่อน เกษตรกรที่มีการจัดสรรพื้นที่แหล่งน้ำใกล้เคียงเกษตรทฤษฎี

ใหม่ คือ ร้อยละ 30 เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความมั่นคงด้านน้ำ ช่วยลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาน้ำจากภายนอก เช่น น้ำฝน หรือน้ำจากแหล่งอื่น ๆ ช่วยให้เกษตรกรมีน้ำใช้ทำการเกษตรเพียงพอต่อการทำเกษตรของตนเอง แต่ในเรื่องระดับความรู้เกี่ยวกับระบบการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยไม่มีความสัมพันธ์กับความพร้อมในการทำเกษตรปลอดภัยไม่สอดคล้องอาจมีผลมาจาก การมีความรู้เกี่ยวกับระบบการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยเป็นความรู้ที่ได้รับจากการอบรมหรือหาความรู้จากการอ่าน ซึ่งแตกต่างจากความพร้อมในการทำเกษตรปลอดภัย ซึ่งต้องใช้ความรู้เชิงประสบการณ์ การมีความรู้เพียงอย่างเดียวไม่สามารถขับเคลื่อนให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติได้ หากขาดปัจจัยกระตุ้นอื่นที่สำคัญกว่า และปัจจัยด้านความคุ้มค่า ความพร้อมจะเกิดขึ้นต่อเมื่อเกษตรกรมีฐานต้นทุนที่เหมาะสมซึ่งก็คือการมีส่วนร่วมพื้นที่ตามทฤษฎีใหม่ ไม่ใช่แค่การมีฐานความรู้ที่เพียงพอ

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 ผลลัพธ์จากการดำเนินงานโครงการ เกษตรกรส่วนใหญ่มีระดับความรู้เพิ่มขึ้นหลังได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ด้วยการนำผลผลิตจากแปลงมาบริโภคในครัวเรือน การวิจัยชี้ให้เห็นถึงการบรรลุวัตถุประสงค์

1.2 จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ การจัดสรรพื้นที่ตามหลักเกษตรทฤษฎีใหม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับความพร้อมในการทำเกษตรปลอดภัย การมีน้ำใช้เพียงพอตลอดปีและมูลค่าอาหารบริโภคในครัวเรือน อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงปัจจัยด้านความรู้ พบว่าระดับความรู้เกี่ยวกับระบบการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยไม่มีความสัมพันธ์ทางสถิติกับความพร้อมในการปฏิบัติที่ระดับนัยสำคัญ 0.1 แสดงว่า ปัจจัยความสำเร็จของการทำเกษตรปลอดภัยในพื้นที่นั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับความรู้ข้อมูลเพียงอย่างเดียวแต่ขึ้นอยู่กับความพร้อมเชิงโครงสร้างพื้นฐานของแปลงเกษตรเป็นสำคัญ

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย

การจัดทำโครงการในระยะต่อไปควรพิจารณาปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การใช้งบประมาณ จากเดิมที่เน้นการจัดอบรมให้ความรู้ในเชิงทฤษฎีเพียงอย่างเดียว มาเป็นการสนับสนุนการปรับปรุงโครงสร้างพื้นที่แปลง เช่น การสนับสนุนการขุดสระน้ำหรือการจัดสรรที่ดินตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ให้ชัดเจนขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากผลการศึกษาพบความจริงที่ยืนยันว่า ระดับความรู้ของเกษตรกรไม่ได้ส่งผลต่อความพร้อมในการปฏิบัติจริงแต่อย่างใด ในขณะที่การมีพื้นที่ใกล้เคียงเกษตรทฤษฎีใหม่กลับมีความสัมพันธ์กับความพร้อมในการทำเกษตรปลอดภัยอย่างมีนัยสำคัญ ข้อค้นพบนี้สะท้อนให้เห็นว่า แม้เกษตรกรจะมีความรู้ความเข้าใจจากการอบรมเป็นอย่างดี แต่หากสภาพแปลงทางกายภาพไม่เอื้ออำนวย การจะปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรปลอดภัยให้สำเร็จนั้นเป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติ ดังนั้นในการส่งเสริมมาตรฐานเกษตรปลอดภัย ภาครัฐควรเลือกกลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่อยู่แล้วเป็นกลุ่มเป้าหมายลำดับแรก เนื่องจากคนกลุ่มนี้มีความพร้อมในเชิงโครงสร้างที่สำคัญ ทั้งการมีแหล่งน้ำไว้ใช้ตลอดปีและการมีฐานการผลิตอาหารที่มั่นคงภายในแปลง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจและเอื้อให้เกษตรกรสามารถก้าวเข้าสู่ระบบเกษตรปลอดภัยได้อย่างยั่งยืนมากกว่ากลุ่มอื่น

2.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.2.1 ขยายขอบเขตการวิจัย เพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างให้หลากหลายพื้นที่เพิ่มมากขึ้น

2.2.2 ศึกษาองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น ความสัมพันธ์ในด้านสังคม แรงงานคีนถิ่น ด้านสิ่งแวดล้อม คุณภาพดิน หรือด้านสาธารณสุข สุขภาพภายหลังการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตร

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2564). *คู่มือโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่*. สืบค้นจาก <https://www.moac.go.th/ntag-dwl-files-431391791979>.
- คงเดช ลีโทชาลิต (2555). *โครงการวิจัยและพัฒนาเกษตรปลอดภัย เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร จังหวัดนครปฐม*. นครปฐม: สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครปฐม
- ชยุต อินทร์พรหม. (2561). เศรษฐกิจพอเพียงกับเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ ทำนา 1 ไร่ ได้ 1 แสน. *วารสารพัฒนาสังคม*, 20(2), 1-15.
- ณรงค์ กฤติขจรกรกุล. (2561). *การทำเกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กรณีศึกษาปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดนครสวรรค์*. (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์).
- พิทักษ์พงศ์ ป้อมปราณี. (2558). การขับเคลื่อนระบบเกษตรกรรมยั่งยืนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านคอกช้าง ตำบลแหลมบัว อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม. *Area Based Development Research Journal*, 7(1), 59–73.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2562). *การประเมินผลโครงการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปี 2562*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- วิโรจน์ เทียมเมือง. (2552). *ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของเกษตรกรทฤษฎีใหม่ : กรณีศึกษาหมู่บ้าน ขยายผลทฤษฎีใหม่ วัดมงคลชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี*. (วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยแม่โจ้).
- ศรัณยา ปัญญาเย็น. (2563). *ความต้องการในการส่งเสริมปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษของเกษตรกรอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง*. (วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยแม่โจ้).
- สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2565). *แนวทางการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน (เกษตรทฤษฎีใหม่) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สุเทพ พันประสิทธิ์. (2553). *การศึกษาวิธีการผลิตตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรภาคกลาง (รายงานฉบับสมบูรณ์)*. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สุภาธินี สุขเกษม (2559). *การศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืน: กรณีศึกษาโครงการเมืองเกษตรสีเขียวของกลุ่มเกษตรกร ตำบลบ้านสิงห์ จังหวัดราชบุรี*. (เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- อัคร์ อัจฉริยมนตรี (2556). *แนวทางการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเกษตรกรเพื่อผลิตพืชผักปลอดภัยของชุมชนเมืองแกนพัฒนา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ (รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.).
- อุทิศ ทาหอม, สำราญ ชูระตา และคเนศ วงษา. (2561). การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรแบบมีส่วนร่วมโดยการประยุกต์ใช้หลักเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรชุมชนบ้านคูขาด ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารพัฒนาสังคม*, 21(2), 1-27.
- Likert, R. (1932). A Technique for the Measurement of Attitudes. *Archives of Psychology*, 22, 1-55.

Economic Impacts Assessment of the Portable Electric Canting Pen Innovation on Enhancing Community Level Batik Production Capacity

Apaporn Sinthusarn¹ and Soyfa Sertkaew^{2*}

¹Institute of Community Science and Technology, Department of Science Service, Thailand

²DelphiCon Co., Ltd, Thailand

*Corresponding author: sertkaew@gmail.com

Abstract

This research aimed to examine the economic impact resulting from the transfer of the portable electric canting pen and to propose guidelines for further development of this innovation to enable wider application. The study sample consisted of 55 participants, including batik entrepreneurs and educational institutions in Southern Thailand who had previously received the technology transfer. Data were collected through interviews conducted after the training. The findings revealed that 13 entrepreneurs adopted the innovation in their production and sales processes, leading to changes in cost structures. Specifically, these included: (1) reduced wax preparation time, calculated by comparing time saved against traditional methods; (2) reduced wax writing time, where the decrease in time was valued using labor wages as a financial proxy for savings; and (3) reduced wax material costs compared to traditional consumption. These improvements generated a total economic benefit of 108,657.08 THB within one year, equivalent to an average of 8,358.24 THB per entrepreneur. The results indicate that the portable electric canting pen has practical potential for real-world application and should be further developed in four key areas: design and usability, materials and production processes, learning and knowledge transfer, and publicity and dissemination, in order to enhance acceptance and expand usage on a broader scale.

Keywords: Portable Electric Canting Pen, Batik, Community-Based Technology, Economic Impact Assessment, Technology Transfer

การประเมินผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจของนวัตกรรมปากกาจันตึงไฟฟ้าแบบพกพา เพื่อพัฒนาศักยภาพการผลิตผ้าบาติกในระดับชุมชน

อภาพร สินธุสาร¹ และ สร้อยฟ้า เสริฐแก้ว^{2*}

¹สถาบันวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีชุมชน กรมวิทยาศาสตร์บริการชุมชน ประเทศไทย

¹บริษัท เดลฟิคอน จำกัด ประเทศไทย

*Corresponding author: E-mail: sertkaew@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามูลค่าทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเขียนเขียนบาติกด้วยปากกาจันตึงไฟฟ้าแบบพกพา และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนานวัตกรรมดังกล่าวให้สามารถขยายผลการใช้งานในวงกว้าง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้ประกอบการผ้าบาติกและหน่วยงานการศึกษาในพื้นที่ภาคใต้จำนวน 55 ราย โดยทำการสัมภาษณ์หลังการฝึกอบรม ผลการศึกษาพบว่า มีผู้ประกอบการ 13 รายที่นำไปใช้ในการผลิตและจำหน่าย ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านต้นทุน คือ การลดเวลาเตรียมหน้าเขียน พิจารณาเวลาที่ประหยัดได้เทียบกับการใช้เขียนแบบเดิม การลดเวลาการเขียนเขียน พิจารณาระยะเวลาที่ใช้ลดลงเมื่อเทียบกับแบบเดิม โดยเวลาที่ลดลงใช้ค่าจ้างแรงงานเป็นค่าแทนทางการเงินในการพิจารณามูลค่าที่ประหยัดได้ และการลดต้นทุนเขียน พิจารณามูลค่าต้นทุนเขียนที่ลดลงจากแบบเดิม ซึ่งสามารถสร้างมูลค่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจรวม 108,657.08 บาทภายใน 1 ปี หรือเฉลี่ย 8,358.24 บาทต่อราย ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าปากกาจันตึงไฟฟ้าแบบพกพามีศักยภาพในการใช้งานจริง และควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมในด้านรูปลักษณะและการใช้งานวัสดุและกระบวนการผลิต การเรียนรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้ รวมถึงการประชาสัมพันธ์และการเผยแพร่เพื่อเพิ่มการยอมรับและการใช้งานในวงกว้างต่อไป

คำสำคัญ: ปากกาจันตึงไฟฟ้าแบบพกพา, ผ้าบาติก, เทคโนโลยีเพื่อชุมชน, การถ่ายทอดเทคโนโลยี, การประเมินผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ

© 2026 A-EMS: Applied Economics, Management and Social Sciences

บทนำ

ผ้าบาติกเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่สร้างอาชีพให้กับชุมชนได้ โดยในพื้นที่จังหวัดภาคใต้ โดยเฉพาะกลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดนและภาคใต้ฝั่งอันดามัน มีกลุ่มผู้ผลิตผ้าบาติกที่ลงทะเบียนเป็นกลุ่ม OTOP และวิสาหกิจชุมชนรวมกันทั้งสิ้นประมาณ 350 - 420 กลุ่ม และมูลค่าการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกเฉพาะในพื้นที่ภาคใต้มีมูลค่าหมุนเวียนรวมไม่ต่ำกว่า 1,800 - 2,200 ล้านบาทต่อปี (กรมการพัฒนาชุมชน, 2568) ผ้าบาติกเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างศิลปะและงานหัตถกรรมพื้นบ้าน โดยใช้เขียนเป็นตัวกั้นสีเพื่อสร้างลวดลายที่สวยงามและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว (ฐากร ถาวรโชติวงศ์, 2566; รุ่งฤทัย รำพึงจิต และนิอร ดาวเจริญพร, 2566) กระบวนการผลิตผ้าบาติกมีขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ ผืนผ้า การร่างลวดลาย การเขียนเขียน การลงสี การลอกเขียน การทำความสะอาด และการเก็บรายละเอียด ซึ่งในกระบวนการดังกล่าว การเขียนเขียนนับเป็นขั้นตอนสำคัญที่สุด เพราะเป็นกระบวนการที่กำหนดรูปแบบลวดลายและคุณค่าทางศิลปะของผืนผ้า โดยอาศัยการหลอมเขียนซึ่งมักใช้ส่วนผสมของพาราฟินและขี้ผึ้งธรรมชาติในภาชนะจนเหลว และใช้ปากกาเขียนเขียนจันตึง (Canting) ตักเขียนเหลวเพื่อเขียนตามลวดลายที่ร่างไว้หรือสร้างลวดลายตามจินตนาการของผู้เขียน ซึ่งมีข้อควรระวังคือ อุณหภูมิของน้ำเขียนต้องพอดี หากร้อนเกินไปจะทำให้ผ้าไหม้ และหากเย็นเกินไปเขียนจะไม่ติดผ้าและไม่สามารถกันสีได้

กระบวนการเขียนเทียนจะเป็นหัวใจของการทำผ้าบาติก และเป็นกระบวนการที่ใช้เวลานาน และมีข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปากกาจันดิ่งแบบดั้งเดิมที่มีช่องบรรจุเทียนขนาดเล็ก ทำให้ต้องเติมน้ำเทียนบ่อยครั้ง อีกทั้งต้องใช้ภาชนะต้มเทียนที่ต้องควบคุมอุณหภูมิอย่างต่อเนื่อง ซึ่งไม่เพียงส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อสุขภาพของผู้ผลิต เนื่องจากควันเทียนจากการต้มเทียนในภาชนะเป็นเวลานานอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบทางเดินหายใจในระยะยาว โดยเฉพาะในกลุ่มช่างฝีมือที่ต้องทำงานเป็นเวลานาน (Kurnia, S. A. N, 2015)

สถาบันวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีชุมชน กรมวิทยาศาสตร์บริการ ซึ่งมีภารกิจหลักในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน ได้ดำเนินการพัฒนานวัตกรรมปากกาจันดิ่งไฟฟ้าแบบพกพา ซึ่งเป็นเครื่องมือที่พัฒนาให้สามารถหลอมเทียนในตัวโดยไม่ต้องใช้ภาชนะแยก ลดขั้นตอนการเตรียมงาน และสามารถใช้งานได้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งมีขนาดและรูปทรงที่เหมาะสมกับการใช้งานจริง และเน้นความปลอดภัยมากขึ้น จึงนำไปสู่การถ่ายทอดเทคโนโลยีดังกล่าวให้แก่กลุ่มผู้ประกอบการผ้าบาติกในพื้นที่ภาคใต้เพื่อทดลองใช้งานจริง (สถาบันวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีชุมชน, 2568)

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์ผลลัพธ์ที่เป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในกิจการของผู้ประกอบการจากการนำนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยแนวคิดการประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจ (Economic Impact Assessment) เพื่อวัดความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเชิงรายได้ ต้นทุน และคุณภาพชีวิต (กัมปนาท วิจิตรศรีกมล, 2564)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินมูลค่าผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากงานวิจัยเรื่องการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเขียนเทียนบาติกด้วยปากกาจันดิ่งไฟฟ้าแบบพกพา
2. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาปากกาจันดิ่งไฟฟ้าแบบพกพาให้สามารถขยายผลการใช้งานในวงกว้าง

การทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิดของการวิจัย

1. การทบทวนวรรณกรรม เป็นการศึกษางานวิจัยและเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการทำผ้าบาติก การประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจ และการถ่ายทอดเทคโนโลยี เพื่อนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดและแนวทางในการศึกษาวิจัย ดังนี้

1.1 การทำผ้าบาติก

ฐากร ถาวรโชติวงศ์ (2566) ได้กล่าวถึงกระบวนการทำผ้าบาติกและอุปกรณ์จันดิ่ง ว่าผ้าบาติกเกิดจากการเขียนลวดลายตามที่ผู้ผลิตต้องการลงผืนผ้าด้วยดินสอแล้วใช้ปากกาเขียนเทียนจันดิ่ง (Tjanting) จุ่มน้ำเทียนเขียนไปตามลวดลายเพื่อให้น้ำเทียนนี้เป็นแนวป้องกันน้ำสีไม่ให้ซึมผ่านถึงกัน จากนั้นจึงทำให้เกิดลวดลาย โดยวิธีการเพ้นท์สีหรือย้อมสีตามแต่กรณี สีบนผืนผ้าจะต้องซึมผ่านทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำตัวผ้าบาติกที่ โดยอุปกรณ์จันดิ่ง คือ อุปกรณ์สำหรับการวาดและเขียนเทียนลงบนผ้า มีรูปร่างลักษณะเหมือนกระเปาะที่บรรจุของเหลวได้ เพื่อเอาไว้สำหรับตักน้ำเทียน ที่ปลายกระเปาะจะมีท่อเล็ก ๆ สำหรับส่งน้ำเทียนลงไปเพื่อถ่ายเทลงบนผ้า โดยกระเปาะมี 2 ลักษณะ คือ ลักษณะรูปทรงกระเปาะ และลักษณะรูปทรงร่องเท้า ทั้งนี้การที่เส้นเทียนจะมีขนาดใหญ่หรือเล็กนั้นขึ้นอยู่กับขนาดของท่อ ส่วนน้ำเทียนสำหรับเขียนผ้าเป็นการผสมขี้ผึ้งและพาราฟินและทำการต้มเทียนด้วยอุณหภูมิที่เหมาะสม เนื่องจากความร้อนของเทียนมีผลอย่างมากในการเขียนเส้นเทียน หากเทียนมีความร้อนไม่เหมาะสมต่อลักษณะการใช้งาน อาจส่งผลเสียให้เส้นเทียนเสียหาย หลังจากการเขียนลวดลายด้วยปากกาจันดิ่งและเทียนแล้ว ขั้นตอนต่อไปเป็นการเพ้นท์สีลงบนผ้า

ที่เขียนเขียน โดยงานวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับการศึกษาในด้านคุณสมบัติของปากกาจันตังและน้ำเขียนที่เหมาะสม

1.2 การถ่ายทอดเทคโนโลยีบาติก

ศฤงคาร กิติวินิต และสุพร สุนทรนนท์ (2565) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการจัดวางลายต่อเนื่องด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์กราฟฟิกเป็นต้นแบบในการพิมพ์ผ้าบาติกด้วยมือ โดยการสำรวจปัญหาและความต้องการในการวางลายต่อเนื่องด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์กราฟฟิก กลุ่มตัวอย่าง คือ ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลปาลาเสมัส จังหวัดนราธิวาส จำนวน 2 คน และกลุ่มผลิตผ้าบาติก ตำบลปาลาเสมัส จังหวัดนราธิวาส จำนวน 10 คน ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาการจัดวางลายต่อเนื่องผ้าบาติกพิมพ์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์กราฟฟิก สามารถพัฒนาลายใหม่ตามความต้องการของผู้บริโภค โดยช่วยลดต้นทุนในการผลิตต้นแบบตามการใช้งานบล็อกโลหะเดิม และมีกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจจากการใช้คู่มือการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์กราฟฟิก ด้านตรงตามความต้องการของผู้ใช้งาน มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด (4.68) ด้านการทำงานได้ตามขั้นตอนการสร้างลายต่อเนื่องผ้าบาติกพิมพ์ พึงพอใจในระดับมาก (4.52) และด้านความง่ายต่อการใช้งานรูปแบบการสร้างลายต่อเนื่องผ้าบาติกพิมพ์ พึงพอใจในระดับมากที่สุด (4.70) งานวิจัยนี้มีความสอดคล้องในการศึกษาพัฒนา และถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ผู้ประกอบการ รวมถึงการประเมินความพึงพอใจของผู้ประกอบการในการใช้งานเทคโนโลยีที่ได้รับการถ่ายทอด

รุ่งฤทัย ราพิงจิต และ นีอร ดาวเจริญพร (2565) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกด้วยเทคนิคการเคลือบสารคงรูปและการตกแต่งกลิ่นของกลุ่มอาชีพสหกรณ์ศิลปะประดิษฐ์ จังหวัดนนทบุรี โดยทำการศึกษาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการตกแต่งกลิ่นด้วยไมโครแคปซูลที่เป็นแคปซูลน้ำมันหอมระเหยทำให้ผ้ามีกลิ่นหอม ช่วยเพิ่มสมบัติพิเศษและความน่าสนใจให้กับผืนผ้า จากการถ่ายทอดเทคโนโลยี พบว่าความพึงพอใจของผู้รับการถ่ายทอดในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (4.93) เป็นการได้รับความรู้ เฉลี่ย 4.87 คะแนน การถ่ายทอดความรู้ของวิทยากร เฉลี่ย 4.87 คะแนน และการนำไปใช้ประโยชน์ เฉลี่ย 4.82 คะแนน

ฐากร ถาวรโชติวงศ์ (2566, อ้างแล้ว) ได้ศึกษาองค์ความรู้และคิดค้นการสร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับการผลิตผ้าบาติกในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย และทำการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการทำผ้าบาติกที่ทำให้เกิดความยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยการใช้องค์ความรู้เรื่องการผสมเนื้อสีให้ขึ้น เพื่อหลังจากการลงสีลายผ้าแล้ว สามารถนำสีที่แห้งค้ำกันภาชนะมาผสมละลายน้ำเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ในลายอื่น ๆ ได้ ใช้เทคนิคการโรยผงสีย้อมลงบนการจับผ้าให้เป็น texture ในการสร้างลวดลายผ้า ซึ่งเป็นการลดการผสมสีให้เป็นน้ำเมื่อใช้แล้วเหลือต้องนำไปเททิ้งให้เกิดมลภาวะ และคิดลวดลายผืนผ้าที่ใช้การวาดเขียนให้น้อยลง แต่เพิ่มความน่าสนใจของลวดลายด้วยการสร้าง texture สีแทน เพื่อลดการต้มเทียนที่ก่อเกิดสารระเหยอันอาจเป็นสาเหตุของโรคในระบบทางเดินหายใจ และลดการใช้ทรัพยากร เป็นต้น แต่ในภาพรวม ผู้ประกอบการมีการใช้สิ่งที่มีผู้วิจัยคิดค้นมาในสัดส่วนน้อย เนื่องจากความไม่คุ้นชิน และต้องมีการฝึกฝนพัฒนาในเรื่องความคิดสร้างสรรค์และการลงมือลองผิดลองถูก ซึ่งต้องใช้เวลาในการสร้างทักษะ

1.3 การประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจ

ศุภญวี วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2565) ได้ทำการประเมินผลลัพธ์จากโครงการพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการสร้างเครื่องจักร เครื่องมือ และอุปกรณ์ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของภาคการผลิตและการบริการฯ โดยจากการประเมินโครงการเตาต้มเทียนชีวมวลที่มีวิสาหกิจชุมชนบักนบาคติกเป็นผู้รับบริการ ซึ่งจากการใช้งานเตาชีวมวล สามารถลดการใช้แรงงานในการหาฟืนเพิ่มกำลังการผลิตได้ทันตามความต้องการของผู้บริโภค ทำให้วิสาหกิจชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น สามารถสร้างผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ คือ ช่วยเพิ่มศักยภาพในการผลิตและสร้างรายได้ให้กับวิสาหกิจชุมชนด้านสังคม ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างเครือข่ายการทำงานระหว่างมหาวิทยาลัยกับวิสาหกิจชุมชน

และด้านสิ่งแวดล้อม ช่วยลดการเกิดมลพิษทางอากาศจากการต้มเหียนโดยใช้ฟืน ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ มีมูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์สุทธิ ณ ปี 2565 ตลอดช่วงอายุของต้นแบบในช่วงปี 2560 – 2570 มีค่าเท่ากับ -185,396.40 บาท และมีอัตราส่วนผลประโยชน์ต่อต้นทุน (BCR) เท่ากับ 0.05 แสดงให้เห็นว่า เตาต้มเหียนชีวมวลที่เกิดขึ้นจากโครงการวิจัยนี้ไม่เกิดความคุ้มค่าในการลงทุน และปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนขนาดกลางกันไม่ได้ใช้งานเตาต้มเหียนชีวมวล เนื่องจากมีเครื่องมืออื่นที่ทำได้ง่ายและรวดเร็วกว่า

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเขียนเหียนผ้าบาติก ด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยี และการประเมินผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการต้มเหียน ในภาพรวมจะเห็นได้ว่าการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน ส่วนใหญ่ได้รับการยอมรับจากผู้รับบริการ เนื่องจากเทคโนโลยีที่ถ่ายทอดไปยังผู้รับบริการเป็นเทคโนโลยีใหม่ที่จะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ปริมาณการผลิตเพิ่มขึ้น ต้นทุนการผลิตลดลง คุณภาพผลผลิตดีขึ้น เป็นต้น แต่ยังคงมีปัญหาในเรื่องของเทคโนโลยีที่อาจจะมีความซับซ้อน และไม่คุ้นชิน ทำให้การนำเทคโนโลยีมาใช้งานของผู้ประกอบการมีสัดส่วนที่น้อย จึงต้องมีเวลาสำหรับผู้ประกอบการได้มีการฝึกฝน จนเกิดความชำนาญ และนำเทคโนโลยีที่ได้รับการถ่ายทอดไปใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง

2. กรอบแนวคิดในการศึกษา

การประเมินผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจของนวัตกรรมปากกาจันตีไฟฟ้าแบบพกพาเพื่อพัฒนาศักยภาพการผลิตผ้าบาติกในระดับชุมชน เป็นการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากผู้ประกอบการที่เข้ารับบริการถ่ายทอดเทคโนโลยีในการนำเทคโนโลยีปากกาจันตีไฟฟ้าไปใช้ประโยชน์ในการผลิตผลิตภัณฑ์บาติกจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยมีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้ (ภาพที่ 1)

2.1 การยอมรับเทคโนโลยี ผลสำเร็จจากการวิจัยและพัฒนาที่มีเทคโนโลยีใหม่เกิดขึ้น นอกจากการได้เทคโนโลยีหรือต้นแบบผลิตภัณฑ์แล้ว การที่เทคโนโลยีนั้นได้มีการยอมรับไปใช้ในกลุ่มประชากรเป็นผลสำเร็จด้านหนึ่งของงานวิจัย เนื่องจากผลสำเร็จของการวิจัยและพัฒนาอาจเกิดขึ้นในรูปแบบของเทคโนโลยีใหม่ซึ่งเทคโนโลยีใหม่ดังกล่าวเป็นประโยชน์ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องมีการขยายผลไปสู่กลุ่มเป้าหมายเมื่อการขยายผลดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในวงแคบและวงกว้างแล้ว การนำเทคโนโลยีใหม่ไปใช้ประโยชน์ย่อมเกิดเป็นผลกระทบ (Impacts) ทั้งนี้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นอาจพิจารณาได้จากการเปลี่ยนแปลงในระบบการผลิตการบริโภค สิ่งแวดล้อม และสุขอนามัย ซึ่งอาจเกิดขึ้นในมิติใดมิติหนึ่งหรือหลากหลายมิติรวมกัน (สมพร อิศวิลานนท์ และคณะ, 2553 อ้างถึงใน กัมปนาท วิจิตรศรีกรม, 2564)

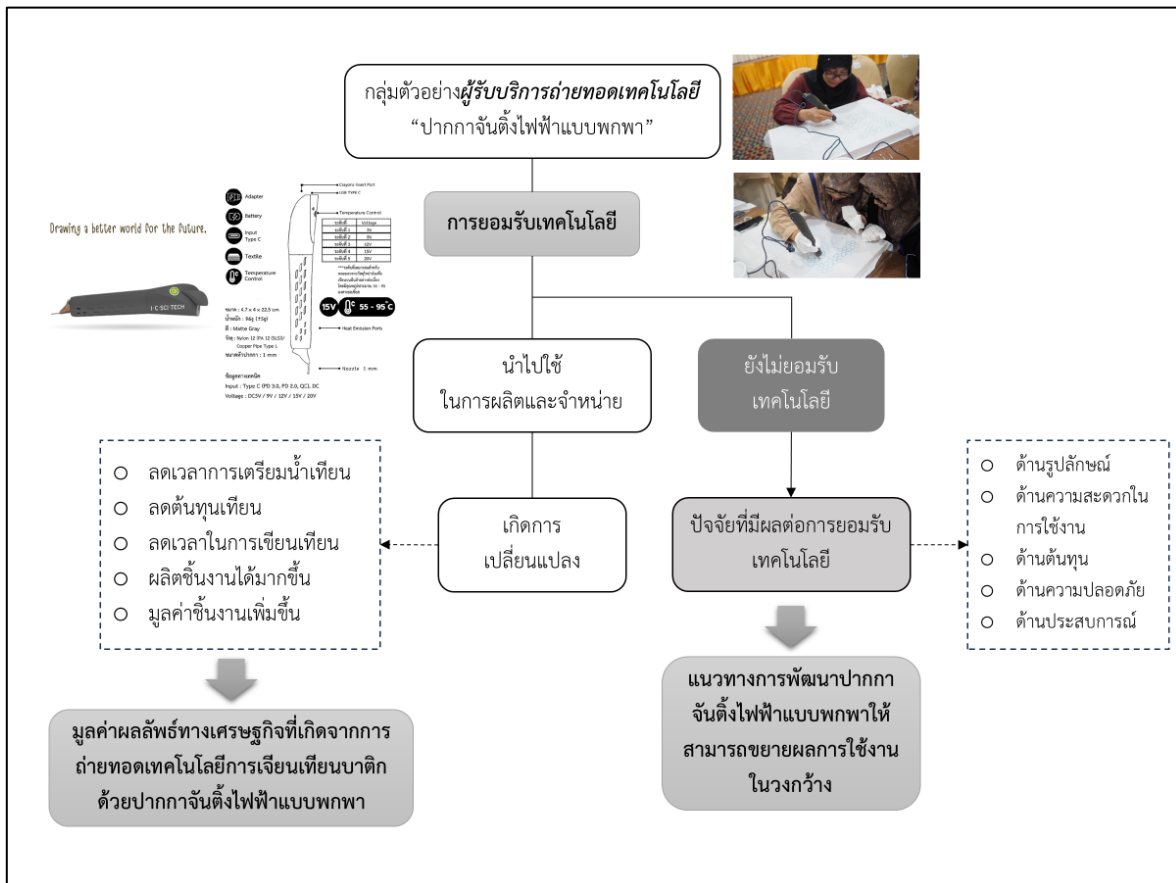
ความสัมพันธ์ระหว่างการนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้กับช่วงเวลาหลังจากการเริ่มต้นลงทุนในงานวิจัยและพัฒนา ประกอบด้วย 3 ระยะ ได้แก่ (Alston, Norton and Pardey, 1998 อ้างถึงใน สุวรรณ ประณีตวตกุล, 2559) 1) ระยะการวิจัยและพัฒนา (Research Lag) หมายถึง ช่วงเวลาระหว่างจุดเริ่มต้นของการมีงานวิจัยจนถึงการผลิตความรู้และเทคโนโลยีเบื้องต้น 2) ระยะการทดสอบและถ่ายทอด (Development Lag) หมายถึง ช่วงเวลาดังแต่งานวิจัยที่ผลิตความรู้เบื้องต้นจนกระทั่งมีการนำความรู้ไปก่อให้เกิดเทคโนโลยีที่มีประโยชน์และมีความพร้อมในการถ่ายทอดสู่ผู้ใช้ประโยชน์ และ 3) ระยะการนำไปใช้ประโยชน์ (Adoption Lag) หมายถึง ช่วงเวลาดังแต่การนำเทคโนโลยีไปใช้ประโยชน์และประยุกต์ใช้จนกระทั่งเทคโนโลยีนั้นล้าสมัยไป

2.2 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) ในกระบวนการประเมินผลลัพธ์และผลกระทบจากงานวิจัยและพัฒนา เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัยนำเข้า ผลผลิต ผลลัพธ์ และ/หรือผลกระทบตามลำดับเวลา โดยงานวิจัยและพัฒนาจำนวนมากมีผังของความสัมพันธ์สิ้นสุดลงที่ผลผลิต เนื่องจากไม่มีการนำผลผลิตไปใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการขยายผลการใช้ประโยชน์จากผลผลิตไปสู่ผลลัพธ์และผลกระทบนั้น จำเป็นต้องอาศัยขั้นตอนการยอมรับของกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์เป้าหมายเป็นสำคัญ (กัมปนาท วิจิตรศรีกรม, 2564) ทั้งนี้ การสร้างการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดทฤษฎี

แห่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากงานวิจัยและพัฒนาหรือการนำเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมที่ได้ไปใช้ประโยชน์นั้น มีมูลค่าการเปลี่ยนแปลงเท่าไร โดยหลักการวัดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เป็นการวิเคราะห์มูลค่าที่เปลี่ยนแปลงไปจากการนำงานวิจัยและพัฒนาไปใช้ประโยชน์โดยไม่ต้องไม่คิดคุณสมบัติที่ตั้งต้นของผู้ใช้ประโยชน์รวมเข้าไว้ในมูลค่า ผลกระทบนี้หรือต้องพิจารณาสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปจากสถานะดั้งเดิมของผู้ใช้ประโยชน์ หรือพิจารณาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการมีและไม่มีของงานวิจัยและพัฒนา กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การประเมินผลกระทบนั้นเป็นการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่ได้จากการเปรียบเทียบ ไม่ว่าจะเป็นการเปรียบเทียบก่อนและหลัง หรือมีและไม่มีงานวิจัยและพัฒนาโดยขจัดปัจจัยอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องออก

2.3 มูลค่าผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเขียนเทียนบาติกด้วยปากกาจันตั้งไฟฟ้าแบบพกพา เป็นการพิจารณาการผลลัพธ์ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของผู้เข้ารับการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่มีการนำปากกาจันตั้งไฟฟ้าแบบพกพาไปใช้ประโยชน์และทำการผลิตและจำหน่าย โดยพิจารณาจากผลประโยชน์ส่วนเพิ่มที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มตัวอย่างใน 5 รูปแบบ คือ ลดเวลาการเตรียมน้ำเทียน ลดต้นทุนเทียน ลดเวลาในการเขียนเทียน เพิ่มจำนวนชิ้นงาน และมูลค่าของชิ้นงานที่เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวขึ้นกับการนำเทคโนโลยีไปใช้ของกลุ่มตัวอย่างแต่ละรายที่ทำการเก็บข้อมูล

2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยี หมายถึง ปัจจัยที่เป็นเหตุผลที่ผู้รับการถ่ายทอด บริการ การฝึกอบรมการใช้ปากกาจันตั้งไฟฟ้าแบบพกพาใช้งาน อาทิ ปัจจัยด้านอุปกรณ์ ปัจจัยด้านผู้ประกอบการ ปัจจัยด้านการสร้างประโยชน์เชิงพาณิชย์ เป็นต้น ดังแสดงกรอบแนวคิดของงานวิจัยในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

1. วิธีการวิเคราะห์

วิธีการวิเคราะห์ จำแนกเป็น 2 ส่วน คือ การวิเคราะห์มูลค่าผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ และการวิเคราะห์ปัจจัยและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาปากกาจันตังแบบพกพา ดังนี้

1.1 วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อประเมินมูลค่าผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากงานวิจัยเรื่องการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเขียนเทียนบาติกด้วยปากกาจันตังไฟฟ้าแบบพกพา โดยทำการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการผ้าบาติกในพื้นที่ภาคใต้ที่เข้ารับบริการถ่ายทอดเทคโนโลยีปากกาจันตังไฟฟ้าแบบพกพา และประเมินมูลค่าผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้งานปากกาจันตังไฟฟ้าแบบพกพา โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) ประเมินการยอมรับเทคโนโลยีของกลุ่มตัวอย่างว่ามีการนำไปใช้อย่างไร ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรใน 5 ประเด็น และพิจารณาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นว่าส่งผลทางเศรษฐกิจของผู้ประกอบการหรือไม่

2) ทำการประเมินมูลค่าของผลลัพธ์ในรูปแบบที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน ที่เกิดจากการนำปากกาจันตังแบบพกพาไปใช้ประโยชน์ จากการเปลี่ยนแปลงใน 5 ประเด็นของกลุ่มตัวอย่าง

3) คำนวณสัดส่วนผลประโยชน์ที่เกิดจากปากกาจันตังไฟฟ้าแบบพกพา (Contribution Ratio) พิจารณาว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นผลจากการใช้เทคโนโลยีในระดับใด โดยการสอบถามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการใช้ปากกาจันตังไฟฟ้าแบบพกพาของกลุ่มตัวอย่างแต่ละรายว่าการเปลี่ยนแปลงในแต่ละประเด็นที่เกิดขึ้นเป็นผลจากปากกาจันตังไฟฟ้าในสัดส่วนเท่าใด และหาค่าเฉลี่ยของสัดส่วนทั้งหมดเพื่อใช้เป็นสัดส่วนผลประโยชน์ที่เกิดจากเทคโนโลยีที่ได้รับการถ่ายทอดนี้

4) ประเมินตามหลักการประมาณค่าผลประโยชน์แบบต่ำสุด (Minimum Claim) โดยข้อมูลการใช้ประโยชน์ของงานวิจัยและพัฒนาต้องมีความถูกต้องสมบูรณ์และไม่มีการคาดการณ์ที่สูงเกินจริง (Overclaimed Benefits) หรือคาดการณ์ผลประโยชน์ที่สูงเกินกว่าระดับที่ควรจะเป็น

5) ทำการประเมินผลกระทบในช่วงเวลาที่ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีและมีการนำไปใช้ประโยชน์จนถึงปัจจุบัน (Ex-post evaluation) และคาดการณ์ผลประโยชน์ในช่วงหลังของปี 2568 ในสัดส่วนเดียวกับช่วงต้นปี

1.2 วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาปากกาจันตังไฟฟ้าแบบพกพาให้สามารถขยายผลการใช้งานในวงกว้าง ด้วยการสอบถามความเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมการฝึกอบรมด้วยการสัมภาษณ์หลังจากรับการถ่ายทอดเทคโนโลยี และนำปากกาจันตังไฟฟ้าไปใช้ในกิจการ ทั้งกลุ่มตัวอย่างที่มีการนำไปใช้งานต่อเนื่อง และกลุ่มที่ไม่มีการนำไปใช้งาน โดยวิเคราะห์จากสิ่งที่มีผลต่อการใช้งานปากกาจันตังไฟฟ้าแบบพกพาต่อเนื่อง เหตุผลในการแนะนำผู้อื่นใช้งาน ข้อคิดเห็นต่อการใช้งาน และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงหรือเพื่อให้ตัดสินใจใช้งานต่อเนื่องในอนาคต โดยนำผลการวิเคราะห์มาสังเคราะห์เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้งาน และนำไปสู่ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาปากกาจันตังไฟฟ้าแบบพกพา

2. ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา ใช้ข้อมูลปฐมภูมิ จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงที่เข้าร่วมการถ่ายทอดเทคโนโลยี จำนวน 55 ราย

ผลการศึกษาและอภิปรายผล

1. ผลการวิจัย

1.1 ผลการประเมินมูลค่าผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากงานวิจัยเรื่องการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเขียนเทียนบาติกด้วยปากกาจันตึงไฟฟ้าแบบพกพา

1.1.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ผู้เข้ารับบริการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเขียนเทียนบาติกด้วยปากกาจันตึงไฟฟ้าแบบพกพา 55 ราย ผ่านการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ โดยกลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ผู้ประกอบการผ้าบาติก จำนวน 51 ราย (ร้อยละ 92.73) และสถาบันการศึกษา จำนวน 4 ราย (ร้อยละ 7.27)

1.1.2 การผลิตผ้าบาติก นำเสนอข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการ 51 ราย โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำผ้าบาติกด้วยปากกาจันตึงรูปแบบเดิม เป็นระยะเวลา 4 – 10 ปี 16 ราย (ร้อยละ 31.37) รองลงมา มีประสบการณ์เป็นระยะเวลา 1 – 3 ปี 14 ราย (ร้อยละ 27.45) และ 21 – 30 ปี 9 ราย (ร้อยละ 17.65) ตามลำดับ นอกจากนี้มีกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการที่มีประสบการณ์เขียนเทียนผ้าบาติกน้อยกว่า 1 ปี จำนวน 6 ราย เป็นผู้ประกอบการที่ทำผลิตภัณฑ์รูปแบบอื่นมาก่อน โดยอยู่ในช่วงเริ่มต้นของการเข้าสู่ตลาดผ้าบาติก ส่วนระยะเวลาที่ใช้ในการเขียนเทียนผ้าบาติกเพื่อจำหน่ายในแต่ละวัน พบว่า ส่วนใหญ่ใช้เวลาในการเขียนเทียนผ้าบาติก 3 ชั่วโมงต่อวัน 13 ราย (ร้อยละ 25.49) รองลงมา ใช้เวลาในการเขียน 4 5 และ 6 ชั่วโมงต่อวัน เท่ากัน 8 ตัวอย่าง (ร้อยละ 15.69 เท่ากัน) และมีกลุ่มตัวอย่าง 6 ราย ที่ยังไม่มีประสบการณ์ในการเขียนผ้าบาติกมาก่อน (ร้อยละ 11.76) ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการ 45 ราย ที่มีประสบการณ์การเขียนเทียนผ้าบาติก สามารถเขียนเทียนบนผืนผ้าบาติกติดต่อกันได้ในปริมาณ 1 – 5 เมตร 23 ราย (ร้อยละ 51.11) รองลงมาสามารถเขียนผ้าบาติกได้มากกว่า 6 เมตร 12 ราย (ร้อยละ 26.67) และผลิตผ้าเช็ดหน้าจากผ้าบาติก 8 ราย

1.1.3 ผลประโยชน์จากการใช้ปากกาจันตึงไฟฟ้าแบบพกพา

1) การยอมรับเทคโนโลยี กลุ่มตัวอย่าง 13 ราย มีการนำปากกาจันตึงไฟฟ้าแบบพกพาไปใช้ในการผลิตและจำหน่าย (ร้อยละ 25.49) และไม่ได้มีการนำไปใช้ประโยชน์ 38 ราย (ร้อยละ 74.51) พิจารณาเฉพาะจากกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการ 51 ราย (ไม่รวมสถาบันการศึกษา 4 ราย)

2) การเปลี่ยนแปลงจากการใช้ปากกาจันตึงไฟฟ้าแบบพกพา จากกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการที่มีการนำปากกาจันตึงไฟฟ้าแบบพกพาไปใช้ในการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าบาติก 13 ราย โดยเป็นการเปรียบเทียบกับการใช้ปากกาจันตึงรูปแบบเดิมของกลุ่มตัวอย่าง สามารถแบ่งเป็น 5 ประเด็น ซึ่งบางประเด็นผู้ประกอบการไม่เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการใช้ปากกาจันตึงแบบเดิมและปากกาจันตึงไฟฟ้าแบบพกพาหรือไม่สามารถประมาณการต้นทุนค่าใช้จ่ายและเวลาในการใช้ทำการเขียนผ้าบาติกได้ จึงสามารถกล่าวได้ว่า การใช้ปากกาจันตึงแบบเดิมและการใช้ปากกาจันตึงไฟฟ้าแบบพกพาไม่มีความต่างกัน ดังนี้ (ตารางที่ 1)

2.1) การลดเวลาการเตรียมน้ำเทียน มีกลุ่มตัวอย่าง 8 ราย เห็นว่าการใช้เทคโนโลยีปากกาจันตึงไฟฟ้าแบบพกพา สามารถลดเวลาการเตรียมน้ำเทียนได้ จากเดิมใช้เวลาประมาณ 10 – 40 นาทีต่อครั้ง เมื่อใช้ปากกาจันตึงไฟฟ้าแบบพกพาใช้เวลา 3 – 10 นาทีต่อครั้ง

2.2) การลดต้นทุนเทียน มีกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการ 4 ราย เห็นว่าการใช้ปากกาจันตึงไฟฟ้าแบบพกพาสามารถลดต้นทุนเทียนลง จากเดิมการผลิตผ้าบาติก 1 ชิ้นงาน มีต้นทุน 30 - 150 บาท หลังจากได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีต้นทุนเทียนลดลงเป็น 15 - 100 บาทต่อชิ้นงาน

2.3) ลดเวลาในการเขียนเทียน มีกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการ 5 ราย เห็นว่า การใช้ปากกาจันตึงไฟฟ้าแบบพกพา สามารถลดเวลาในการเขียนเทียนได้เร็วกว่าปากกาจันตึงแบบเดิม โดยจากเดิม

ใช้เวลาในการเขียนประมาณ 3 – 4 ชั่วโมงต่อชิ้นงาน แต่เมื่อใช้ปากกาจันดิ่งไฟฟ้าแบบพกพาใช้เวลา 1 – 3 ชั่วโมงต่อชิ้นงาน

2.4) จำนวนชิ้นงานที่เพิ่มขึ้น กลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการทั้ง 13 ราย ไม่มีการเปลี่ยนแปลงของจำนวนชิ้นงานจากการใช้ปากกาจันดิ่งไฟฟ้าแบบพกพา กล่าวคือ ปากกาจันดิ่งไฟฟ้าแบบพกพา ไม่ได้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตชิ้นงานได้มากขึ้น

2.5) มูลค่าของชิ้นงานเพิ่มขึ้น กลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการทั้ง 13 ราย ไม่ได้มีการปรับเพิ่ม/ลด ราคาผลิตภัณฑ์จากการใช้ปากกาจันดิ่งไฟฟ้าแบบพกพา

ตารางที่ 1 ผลประโยชน์จากการใช้ปากกาจันดิ่งไฟฟ้าแบบพกพา

ชื่อกิจการ	(1) ลดเวลาการเตรียมน้ำ เขียน		(2) ลดต้นทุนเขียน		(3) ลดเวลาในการเขียน เขียน		(4) จำนวนชิ้นงาน ที่เพิ่มขึ้น		(5) มูลค่าของ ชิ้นงานเพิ่มขึ้น	
	เดิม	ใหม่	เดิม	ใหม่	เดิม	ใหม่	เดิม	ใหม่	เดิม	ใหม่
1) กลุ่ม A	x		x		10 นาที	4 นาที	x		x	
2) กลุ่ม B	10 นาที	4 นาที	x		x		x		x	
3) กลุ่ม C	x		x		3 ชั่วโมง	2 ชั่วโมง	x		x	
4) กลุ่ม D	40 นาที	5 นาที	x		x		x		x	
5) กลุ่ม E	10 นาที	2 นาที	x		x		x		x	
6) กลุ่ม F	x		x		x		x		x	
7) กลุ่ม G	x		100 บาท/ชิ้น	50 บาท/ชิ้น	x		x		x	
8) กลุ่ม H	30 นาที	5 นาที	100 บาท/ชิ้น	50 บาท/ชิ้น	x		x		x	
9) กลุ่ม I	15 นาที	5 นาที	x		x		x		x	
10) กลุ่ม J	x		x		3 ชั่วโมง	2 ชั่วโมง	x		x	
11) กลุ่ม K	30 นาที	5 นาที	x		3 ชั่วโมง	1 ชั่วโมง	x		x	
12) กลุ่ม L	10 นาที	3 นาที	150 บาท/ชิ้น	100 บาท/ชิ้น	4 ชั่วโมง	3 ชั่วโมง 15 นาที	x		x	
13) กลุ่ม M	15 นาที	3 นาที	30 บาท/ชิ้น	15 บาท/ชิ้น	x		x		x	

หมายเหตุ: เดิม = การเขียนเขียนด้วยปากกาจันดิ่งแบบเดิม

ใหม่ = การเขียนเขียนด้วยปากกาจันดิ่งไฟฟ้าแบบพกพา

x = ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

ที่มา: จัดทำโดยผู้เขียน (2568)

3) มูลค่าผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจจากการใช้ปากกาจันดิ่งไฟฟ้าแบบพกพาจากการเปลี่ยนแปลงของการนำเทคโนโลยีไปใช้ในการผลิตและจำหน่ายผ้าบาติก มูลค่าผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นจากการลดต้นทุนการผลิต โดยพิจารณามูลค่าทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากระยะเวลาการผลิตเดิมของผู้ประกอบการ และความต่างระหว่างก่อนการถ่ายทอดเทคโนโลยีและหลังการได้รับเทคโนโลยี ดังนี้

3.1) การลดต้นทุนการเตรียมน้ำเขียน โดยนำเวลาการผลิตรูปแบบเดิม (CB) ลบด้วยเวลาการผลิตรูปแบบใหม่ (CA) คูณด้วยจำนวนวันที่มีการทำผ้าบาติก (t) จากนั้นหารด้วย 60 เพื่อแปลงหน่วยจากนาทีให้เป็นชั่วโมง และนำไปคูณกับค่าจ้างแรงงานเฉลี่ยต่อชั่วโมง (L) 42.13 บาท (ค่าแรงขั้นต่ำของ 3 จังหวัด

ภาคใต้ซึ่งเป็นค่าแรงที่ต่ำที่สุดในพื้นที่ภาคใต้ 337 บาทต่อวัน) คิดเป็นผลประโยชน์ทั้งสิ้นเป็นเงิน 16,245.33 บาท ดังแสดงในตารางที่ 2

$$\left[\frac{(C_B - C_A) \times t}{60} \right] \times L$$

3.2) การลดต้นทุนเหียน โดยนำต้นทุนการผลิตรูปแบบเดิม (C_B) ลบด้วยต้นทุนการผลิตรูปแบบใหม่ (C_A) คูณด้วยจำนวนชิ้นงานที่มีการผลิตต่อปี (Q) ทั้งนี้มีมูลค่าผลประโยชน์จากการลดต้นทุนเหียนเป็นเงิน 67,200 บาท ดังตารางที่ 3 $(C_B - C_A) \times Q$

3.3) การลดเวลาการเขียนเหียนผ้าบาติก โดยนำเวลาการผลิตรูปแบบเดิม (C_B) ลบด้วยเวลาการผลิตรูปแบบใหม่ (C_A) คูณด้วย จำนวนชิ้นงานที่มีการผลิตต่อปี (Q) และนำไปคูณกับค่าจ้างแรงงานเฉลี่ยต่อชั่วโมง (L) 42.13 บาท โดยมูลค่าผลประโยชน์จากการลดเวลาการเขียนเหียนผ้าบาติก เท่ากับ 52,376.02บาทต่อปี ดังตารางที่ 4

$$[(C_B - C_A) \times Q] \times L$$

ตารางที่ 2 มูลค่าผลประโยชน์จากการลดต้นทุนเวลาการเตรียมน้ำเหียน

กิจการที่ต้นทุนการเตรียมน้ำเหียนลดลง	เวลาการเตรียมน้ำเหียน			จำนวนวันที่มีการผลิตต่อปี	เวลารวมจากการประหยัดเวลาการเตรียมน้ำเหียนต่อปี (ชั่วโมง)	มูลค่าผลประโยชน์จากการลดเวลาการเตรียมน้ำเหียน (บาทต่อปี)
	แบบเดิม (นาท)	แบบใหม่ (นาท)	การเปลี่ยนแปลง (นาท)			
กลุ่ม B	10	4	6	144	14.40	606.67
กลุ่ม D	40	5	35	192	112.00	4,718.56
กลุ่ม E	10	2	8	192	25.60	1,078.53
กลุ่ม H	30	5	25	96	40.00	1,685.20
กลุ่ม I	15	5	10	96	16.00	674.08
กลุ่ม K	30	5	25	240	100.00	4,213.00
กลุ่ม L	10	3	7	336	39.20	1,651.50
กลุ่ม M	15	3	12	192	38.40	1,617.79
เฉลี่ยรวม	20	4	16	186	49.60	2,030.67
รวมมูลค่าจากการประหยัดเวลาในการเตรียมน้ำเหียน (บาท/ปี)						16,245.33

ที่มา: จัดทำโดยผู้เขียน (2568)

ตารางที่ 3 มูลค่าผลประโยชน์จากการลดต้นทุนเหียน

กิจการที่มีการลดต้นทุนเหียน	ต้นทุนเหียน			จำนวนชิ้นงานที่มีการผลิตต่อปี	มูลค่าผลประโยชน์จากการลดต้นทุนเหียน
	แบบเดิม (บาท/ชิ้นงาน)	แบบใหม่ (บาท/ชิ้นงาน)	การเปลี่ยนแปลง (บาท/ชิ้นงาน)		
กลุ่ม G	100	50	50	288	14,400
กลุ่ม H	100	50	50	96	4,800
กลุ่ม L	150	100	50	672	33,600
กลุ่ม M	30	15	15	960	14,400
เฉลี่ย	95	54	41	504	16,800
รวมมูลค่าจากการลดต้นทุนเหียน (บาท)					67,200

ที่มา: จัดทำโดยผู้เขียน (2568)

ตารางที่ 4 มูลค่าผลประโยชน์จากการลดเวลาการเขียนเทียน

กิจการที่มีการลดเวลาการเขียนเทียน	เวลาการเขียนเทียนผ้าบาติก			จำนวนชิ้นงานที่มีการผลิตต่อปี	ประหยัดเวลาในการเขียนเทียนผ้าบาติก (ชั่วโมง/ปี)	มูลค่าการประหยัดเวลาในการเขียนเทียนผ้าบาติก (บาท/ปี)
	แบบเดิม (ชั่วโมง/ชิ้นงาน)	แบบใหม่ (ชั่วโมง/ชิ้นงาน)	การเปลี่ยนแปลง (ชั่วโมง/ชิ้นงาน)			
กลุ่ม A	0.167	0.067	0.10	672	67.20	2,831.14
กลุ่ม C	3.00	2.00	1.00	96	96.00	4,044.48
กลุ่ม J	3.00	2.00	1.00	96	96.00	4,044.48
กลุ่ม K	3.00	1.00	2.00	240	480.00	20,222.40
กลุ่ม L	4.00	3.25	0.75	672	504.00	21,233.52
เฉลี่ย/รวม	2.63	1.64	0.97	355.20	344.54	10,473.96
รวมมูลค่าจากการลดเวลาการเขียนเทียนผ้าบาติก (บาท/ปี)						52,376.02

ที่มา: จัดทำโดยผู้เขียน (2568)

จะเห็นว่า การถ่ายทอดเทคโนโลยีปากกาจันตังไฟฟ้าแบบพกพา เมื่อผู้รับบริการมีการนำไปใช้ในการผลิต ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการยอมรับเทคโนโลยีและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ การลดต้นทุนการผลิตของกลุ่มตัวอย่าง 13 ราย จากการลดเวลาในการเตรียมน้ำเทียน ลดเวลาในการเขียนเทียน และลดต้นทุนเทียน คิดเป็นมูลค่ารวม 135,821.34 บาท เมื่อพิจารณาสัดส่วนผลประโยชน์ที่เกิดจากโครงการด้วยการสอบถามความเห็นของกลุ่มตัวอย่างการเกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลประโยชน์ในการลดเวลาเตรียมน้ำเทียน ลดต้นทุนเทียน และลดเวลาการเขียนเทียน เป็นผลมาจากเทคโนโลยีที่ได้รับการถ่ายทอดในสัดส่วนเท่าใด และนำค่าเฉลี่ยของสัดส่วนดังกล่าวมาใช้ในการพิจารณา ซึ่งเท่ากับร้อยละ 80 โดยร้อยละ 20 เป็นผลประโยชน์ที่เกิดจากผู้ประกอบการในการยอมรับเทคโนโลยีไปใช้ คิดเป็นมูลค่าผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจจากโครงการ 108,657.08 บาทต่อปี หรือ 8,358.24 บาทต่อรายต่อปี ดังแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 มูลค่าผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการใช้ปากกาจันตังแบบพกพา

รายการผลประโยชน์	ผลประโยชน์รวม (บาท/ปี)	ผลประโยชน์ที่เกิดจากการใช้ปากกาจันตังไฟฟ้าแบบพกพา (บาท/ปี)
ลดเวลาเตรียมน้ำเทียน	16,245.33	12,996.26
ลดต้นทุนเทียน	67,200	53,760.00
ลดเวลาการเขียนเทียน	52,376.02	41,900.81
รวม (บาท/ปี)	135,821.34	108,657.08
เฉลี่ย (บาท/ราย/ปี)	10,447.80	8,358.24

หมายเหตุ: สัดส่วนผลประโยชน์ที่เกิดจากโครงการ ร้อยละ 80

ที่มา: จัดทำโดยผู้เขียน (2568)

1.2 แนวทางการพัฒนาปากกาจันตังไฟฟ้าแบบพกพาให้สามารถขยายผลการใช้งานในวงกว้าง

แนวทางในการพัฒนาปากกาจันตังไฟฟ้าแบบพกพา ให้สามารถขยายผลการใช้งานไปในวงกว้างในการถ่ายทอดเทคโนโลยีปากกาจันตังไฟฟ้าแบบพกพาซึ่งเป็นนวัตกรรมที่ได้รับการตอบรับในเชิงบวก เนื่องจากเป็นนวัตกรรมที่สามารถช่วยอำนวยความสะดวก และเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตงานเขียนเทียนผ้าบาติกได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังคงมีประเด็นสำคัญหลายด้านที่จำเป็นต้องพัฒนาต่อ จากปัจจัยในการยอมรับเทคโนโลยี

ข้อค้นพบ และข้อเสนอแนะของผู้ใช้งาน นำมาสู่ข้อเสนอแนะในการพัฒนานวัตกรรมและการขับเคลื่อน การดำเนินงานทั่วประเทศ โดยจำแนกเป็น 4 ด้าน ได้แก่

1.2.1 ด้านรูปลักษณ์และการใช้งาน รูปลักษณ์ของปากกามีผลต่อการใช้งานเนื่องจาก เป็นอุปกรณ์ที่ต้องใช้เป็นเวลานาน ต้องสะดวก และคุ้มค่า จึงมีข้อเสนอแนะให้พัฒนารูปลักษณ์และการใช้งาน ใน 6 ประเด็น ดังนี้

(1) ปรับขนาดและน้ำหนักให้ถนัดมือ ควรปรับขนาดของด้ามจับให้เล็กลง หรือมีรูปทรง แบน เพื่อให้จับถนัดมือ มีน้ำหนักเบา และสามารถใช้งานอย่างต่อเนื่องได้โดยไม่เมื่อยล้า

(2) เพิ่มฟังก์ชันควบคุมการไหลของน้ำเขียน หรือการพัฒนาให้สามารถปรับระดับการไหล ได้ เพื่อให้สามารถควบคุมเส้นได้อย่างแม่นยำ อาจพัฒนาระบบหยุดหรือปล่อยการไหลของน้ำเขียนตามต้องการ เช่น การติดตั้งวาล์วเล็ก ๆ หรือกลไกปิดเปิด เพื่อให้ผู้ใช้หยุดพักการเขียนได้โดยน้ำเขียนไม่หยดเลอะลายผ้า และควบคุมเส้นขนาดเล็กได้ง่ายขึ้น

(3) ปากกาจันตึงไฟฟ้าแบบไร้สาย เนื่องจากระบบสายไฟปัจจุบันยังจำกัดการเคลื่อนไหว ดังนั้นควรเพิ่มความยาวสายไฟของปากกา เพื่อให้เขียนผ้าผืนใหญ่ได้สะดวกขึ้น หรือพัฒนาเป็นปากกาไร้สาย ใช้ระบบแบตเตอรี่แบบชาร์จได้ เพื่อเพิ่มความสะดวกในการพกพาและไม่ต้องพึ่งพาลูกไฟ

(4) ฟังก์ชันเสริมความปลอดภัย เช่น ระบบปิดอัตโนมัติเมื่อวางทิ้งไว้หรือระบบตัดไฟ เมื่ออุณหภูมิเกินกำหนด ระบบตัดไฟอัตโนมัติหรือฟิวส์นิรภัย เพื่อป้องกันอันตรายจากไฟฟ้าลัดวงจร

(5) ภาพลักษณ์ที่ทันสมัย ควรมีภาพลักษณ์การเป็นอุปกรณ์ที่ดูทันสมัย ใช้งานง่าย ไม่ซับซ้อน เป็นมิตรกับผู้ใช้งาน เพื่อสร้างความประทับใจแรกพบแก่ผู้ใช้ รวมถึงการเลือกสีหรือลวดลายบนด้าม ปากกาให้สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นหรือความเป็นงานหัตถศิลป์

(6) การตั้งราคาที่เหมาะสมและเข้าถึงได้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ปากกาจันตึงไฟฟ้า เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในชุมชนได้ โดยควรมีราคาจำหน่าย 1,000–1,500 บาท เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มผู้ประกอบการราย ย่อยได้ ควรจัดทำชุดอุปกรณ์ เช่น ชุด Starter Kit เหมาะสำหรับผู้เริ่มต้น ประกอบด้วย ปากกา 1 ด้าม คู่มือ การใช้งาน และหัวปากกา 1 แบบ ชุด Professional Kit เหมาะสำหรับผู้เชี่ยวชาญหรือหน่วยฝึกอบรม ประกอบด้วย ปากกา 1 ด้าม หัวปากกาหลายแบบ กระเป่าเก็บอุปกรณ์ และอุปกรณ์เสริมต่าง ๆ เป็นต้น

1.2.2 ด้านวัสดุ องค์ประกอบ และกระบวนการผลิต จากข้อจำกัดในการจัดหาวัสดุไขปาล์ม การควบคุมการไหลของเทียนที่ยังไม่สม่ำเสมอ และขาดความเข้าใจในวิธีการใช้งาน จึงควรมีแนวทางในการพัฒนา ดังนี้

(1) การปรับปรุงไขปาล์ม โดยปรับสูตรไขปาล์มให้เหนียวและยืดหยุ่นขึ้น เพื่อลดปัญหาไข ปาล์มแตกหักง่าย และเพิ่มความยาวของแท่งไขปาล์ม ช่วยให้การทำงานได้ต่อเนื่อง ลดการสะดุดหยุดเติมไข กลางคัน และควรเพิ่มความเข้มของสีไขปาล์มที่ใช้เขียน เพื่อให้มองเห็นลวดลายที่กำลังเขียนบนผ้าได้ชัดเจนขึ้น ในระหว่างทำงาน (ไขเทียนรุ่นปัจจุบันสีค่อนข้างจาง ทำให้ผู้เขียนมองลายไม่ถนัด)

(2) การเพิ่มขนาดไส้เทียนหรือความจุของช่องบรรจุเทียน ให้ใช้งานได้ต่อเนื่องนานขึ้น เพื่อลดความถี่ในการเติมเทียนซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญของการใช้งานที่ต่อเนื่อง และลดการสะดุดของกระบวนการ เขียนลวดลาย

(3) การเติมไขเทียน ควรออกแบบวิธีการเติมไขเทียนเข้าในตัวปากกาให้สะดวก และรวดเร็ว ไม่ต้องถอดประกอบหลายขั้นตอน เนื่องจากปัจจุบันช่องบรรจุไขค่อนข้างเล็กและเติมยาก รวมถึง ป้องกันปัญหาไขเหลือค้างแข็งตันภายในปากกาหลังเขียนตัวด้วยการออกแบบช่องหรือปั๊มระบายไขส่วนเกิน

(4) ขนาดหัวปากกา ควรสามารถเปลี่ยนได้หลากหลายขนาด หรือพัฒนาให้มีหลากหลาย ขนาดหรือเบอร์ของไส้เทียนให้เลือกใช้ เพื่อให้เหมาะกับลักษณะลวดลายที่แตกต่างกัน เช่น หัวขนาดเล็ก (S)

สำหรับลายเส้นเล็ก เส้นคดโค้ง หรือจุดประณีต หรือจุดประณีตที่ต้องการความแม่นยำสูง และงานที่มีลวดลายกว้าง จะเหมาะกับหัวขนาดใหญ่ (L) เป็นต้น

(5) มาตรฐานของปากกา เนื่องจากเป็นนวัตกรรมที่ใช้ไฟฟ้า ผู้ใช้บางรายอาจกังวลเรื่องความปลอดภัยและคุณภาพ ดังนั้นการได้รับมาตรฐานรับรองผลิตภัณฑ์ (เช่น มอก. หรืออื่น ๆ) จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้บริโภคได้มากขึ้น

(6) การกระจายสินค้าและวัสดุให้เข้าถึงง่ายทุกพื้นที่ ควรมีการเชื่อมโยงกับร้านจำหน่ายวัสดุในท้องถิ่น หรือสร้างระบบคู่ค้าระหว่างผู้ผลิตอุปกรณ์และกลุ่มผู้ใช้งาน เพื่อให้สามารถสั่งซื้อวัสดุได้ง่าย ทั้งช่องทางออฟไลน์และออนไลน์

1.2.3 ด้านการเรียนรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้ ผู้ใช้งานในหลายพื้นที่ยังขาดช่องทางในการเรียนรู้การใช้ปากกาจันตังอย่างถูกต้อง โดยเฉพาะกลุ่มที่ไม่มีพื้นฐานด้านเครื่องมือไฟฟ้า ส่งผลให้เกิดความกลัว ไม่กล้าใช้งาน หรือการใช้งานผิดวิธี จึงควรมีแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้ และการถ่ายทอดองค์ความรู้ ดังนี้

(1) จัดทำคู่มือการใช้งานที่เข้าใจง่ายและชัดเจน มีรายละเอียดครบถ้วน ทั้งวิธีการประกอบ การเติมไซ การใช้งานที่ถูกต้อง การดูแลรักษา และข้อควรระวังด้านความปลอดภัย นำเสนอด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย มีภาพประกอบทุกขั้นตอน เพื่อให้ทั้งช่างฝีมือรุ่นเก่าและผู้ใช้มือใหม่สามารถศึกษาด้วยตนเองได้ ในรูปแบบภาพประกอบหรือวิดีโอสาธิตประกอบ

(2) จัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับกลุ่มเป้าหมาย ควรจัดกิจกรรมฝึกอบรมการใช้ปากกาจันตังไฟฟ้าให้กับกลุ่มผู้ประกอบการ OTOP วิสาหกิจชุมชน ครูด้านศิลปหัตถกรรม และเยาวชนที่สนใจ ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

(3) พัฒนาสื่อการเรียนรู้ออนไลน์ ควรมีช่องทางออนไลน์ในการเผยแพร่ความรู้ เช่น คลิปวิดีโอสอนเทคนิคการเขียนลายด้วยปากกาไฟฟ้าในรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่พื้นฐานจนถึงขั้นสูง เพื่อให้ผู้สนใจที่ไม่ได้เข้าร่วมอบรมด้วยตนเอง สามารถเรียนรู้ได้ตามอัธยาศัย รวมทั้งเปิดกลุ่มออนไลน์หรือเว็บไซต์ให้ผู้ใช้งานแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ถาม-ตอบปัญหาการใช้งานกันเอง ซึ่งจะช่วยสร้างชุมชนการเรียนรู้ และช่วยเหลือกันระหว่างผู้ใช้

(4) จัดให้มีผู้เชี่ยวชาญคอยแนะนำต่อเนื่อง หลังผู้ใช้เริ่มนำปากกาไปใช้งานจริง อาจเกิดปัญหาหรือข้อสงสัยตามมา ดังนั้นควรมีทีมผู้เชี่ยวชาญหรือวิทยากรประจำพื้นที่ที่ผู้ใช้ติดต่อขอคำปรึกษาได้ โดยผู้เชี่ยวชาญจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา คอยติดตามผลการใช้งานจริง แนะนำวิธีแก้ไขปัญหา และรวบรวมข้อเสนอแนะใหม่ ๆ จากผู้ใช้งานในระยะยาว เพื่อนำมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ต่อไป

(5) ส่งเสริมการใช้งานในสถานศึกษาและชุมชน ควรสนับสนุนให้โรงเรียน วิทยาลัย หรือนักศึกษาศิลปะ ได้นำปากกาจันตังไฟฟ้าไปใช้ในการเรียนการสอนงานบาติก เพื่อปลูกฝังความรู้และทักษะแก่เยาวชน รวมทั้งให้ชุมชนท้องถิ่นที่มีภูมิปัญญาผ้าบาติกได้นำอุปกรณ์นี้ไปทดลองใช้ควบคู่กับวิธีดั้งเดิม การผสมผสานเทคโนโลยีกับภูมิปัญญาจะช่วยให้งานหัตถศิลป์ดำรงอยู่ต่อไปแต่มีความทันสมัย

1.2.4 ด้านการประชาสัมพันธ์และการเผยแพร่ ควรสร้างการรับรู้ และการเผยแพร่เทคโนโลยีไปยังกลุ่มเป้าหมายอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เนื่องจากปากกาจันตังไฟฟ้าแบบพกพาเป็นของใหม่ จึงควรมีการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่อย่างเป็นระบบ ใน 5 แนวทาง ดังนี้

(1) จัดแสดงสาธิตในงานนิทรรศการและงานแสดงสินค้า เช่น งานมหกรรม OTOP งานหัตถกรรมไทย งานแสดงศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน งานแสดงเทคโนโลยีชุมชน หรืองานเทศกาลผ้าบาติกที่จัดในจังหวัดต่าง ๆ โดยจัดบูธทดลองใช้จริง เพื่อให้เกิดการเข้าถึงที่ง่ายขึ้น ให้ผู้เข้าชมงานได้เห็นขั้นตอนการเขียน

ผ้าบาติกด้วยปากกาไฟฟ้าและทดลองใช้เพื่อเปรียบเทียบกับวิธีการเขียนแบบดั้งเดิม เพื่อสร้างการรับรู้และความสนใจต่อปากกาจันตังไฟฟ้าแบบพกพา

(2) ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อและออนไลน์ ผลักดันการทำประชาสัมพันธ์เชิงรุกผ่านสื่อมวลชน เช่น รายการโทรทัศน์หรือวิทยุท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับงานฝีมือและนวัตกรรมชุมชน เพื่อเล่าถึงความสำเร็จของปากกาจันตังไฟฟ้า ความเชื่อมโยงระหว่างเทคโนโลยีกับอัตลักษณ์ท้องถิ่น และการเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์โดยมีผู้ใช้จริงที่มารีวิวประสบการณ์ เพื่อดึงดูดกลุ่มคนรุ่นใหม่ และผู้สนใจวงกว้าง ช่วยเพิ่มภาพลักษณ์ของปากกาจันตังไฟฟ้าแบบพกพาได้

(3) สร้างเครือข่ายและกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยการคัดเลือกกลุ่มผู้ใช้แกนนำในแต่ละภูมิภาคที่มีความพร้อมและตั้งใจเป็นตัวอย่างความสำเร็จ (success case) เช่น ช่างบาติกที่นำปากกาไปใช้จนเพิ่มผลิตภาพได้ หรือครูที่เอาไปสอนนักเรียนจนเกิดผลงานสร้างสรรค์ใหม่ ๆ สนับสนุนให้กลุ่มผู้ใช้งานผลิตผลงานเพื่อนำไปจัดแสดงหรือประกวด

(4) การแจกคู่มือการใช้งานหรือสื่อประชาสัมพันธ์รูปแบบอินโฟกราฟิก ให้ผู้ประกอบการสามารถเข้าใจวิธีการใช้ปากกาจันตังไฟฟ้าได้อย่างรวดเร็วและจดจำได้ง่าย คู่มือที่มีลักษณะเป็นภาพอินโฟกราฟิกจะสรุปขั้นตอนหรือข้อมูลที่ซับซ้อนให้อยู่ในรูปของแผนภาพที่เข้าใจง่าย ทำให้ผู้ใช้งานสามารถเก็บไว้เป็นข้อมูลอ้างอิงและนำไปใช้ได้สะดวก ภาพและสัญลักษณ์ในอินโฟกราฟิกดึงดูดความสนใจ และถ่ายทอดข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(5) การจัดประกวดผลงานเชิงสร้างสรรค์เพื่อสร้างการรับรู้และแรงบันดาลใจ เพื่อสร้างความตื่นตัวในชุมชนผู้สนใจผลงานบาติก ส่งเสริมให้เกิดการพูดถึงปากกาจันตังไฟฟ้าในวงกว้าง และช่วยจุดประกายแรงบันดาลใจให้กับทั้งผู้เข้าร่วมและผู้ชมทั่วไป

2. อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถสะท้อนว่า ผู้ประกอบการที่เข้าร่วมการถ่ายทอดเทคโนโลยีนวัตกรรมปากกาจันตังไฟฟ้าแบบพกพามีการยอมรับเทคโนโลยีไปใช้ในการดำเนินงานและสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับผู้ประกอบการในด้านการลดต้นทุนได้จากการลดระยะเวลาในการทำงานในส่วนของเตรียมอุปกรณ์ แต่อย่างไรก็ตามการผลิตชิ้นงานบาติกของผู้ประกอบการมีความหลากหลายซึ่งส่งผลต่อต้นทุนที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ผลประโยชน์ดังกล่าวมีได้รวมถึงผลประโยชน์ด้านสุขภาพที่เป็นประเด็นหลักในการพัฒนานวัตกรรมปากกาจันตังไฟฟ้า เนื่องจากแม้ผู้ประกอบการจะทราบว่ามีผลต่อสุขภาพแต่มิได้มีอาการเจ็บป่วยจนนำไปสู่การรักษาหรือการป้องกันผลกระทบดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศฤงคาร กิติวินิต และสุพร สุนทรนนท์ (2565) ที่พบว่า การนำเทคโนโลยี (คอมพิวเตอร์กราฟิก) มาช่วยในกระบวนการผลิตผ้าบาติก ช่วยลดต้นทุนในการผลิตต้นแบบและตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งานได้ในระดับมากที่สุด เช่นเดียวกับปากกาจันตังไฟฟ้าที่ลดความยุ่งยากในส่วนของเตรียมอุปกรณ์

ในการยอมรับเทคโนโลยีของกลุ่มตัวอย่าง เมื่อพิจารณาสัดส่วนผู้ที่ยอมรับเทคโนโลยีที่เป็นหนึ่งในสี่ของผู้ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีทั้งหมด ทั้งนี้ นอกจากปัจจัยด้านลักษณะการใช้งาน ด้านต้นทุน และด้านความปลอดภัยแล้ว ผู้ประกอบการจะทำการเปลี่ยนแปลงเมื่อของใหม่ดีกว่าของเดิม โดยเฉพาะผู้ประกอบการที่ทำการผลิตมานานจะมีการยอมรับเทคโนโลยีน้อยกว่าผู้ประกอบการที่มีประสบการณ์หรือระยะเวลาในการผลิตสั้นกว่า และกลุ่มที่มีการผลิตและจำหน่ายสินค้าจำนวนมากที่ต้องผลิตชิ้นงานเพื่อจำหน่ายจำนวนมากจะมีการนำไปใช้น้อยกว่ากลุ่มที่เป็นกิจการขนาดเล็ก ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ฐากร ถาวรโชติวงศ์ (2566) ที่พบว่า ผู้ประกอบการในพื้นที่ภาคใต้มีการนำเทคโนโลยีหรือเทคนิคใหม่ๆ เช่น การใช้สีชั้นหรือการสร้าง Texture แทนการวาดเขียน ไปใช้ในสัดส่วนที่น้อย เนื่องจากความไม่คุ้นชินกับกระบวนการแบบใหม่ และต้องใช้เวลาในการฝึกฝนเพื่อสร้างทักษะใหม่ทดแทนความชำนาญเดิม ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบในการวิจัย

ครั้งนี้ที่ว่า ผู้ประกอบการที่มีประสบการณ์ยาวนานหรือมีการผลิตจำนวนมาก (Mass Production) มักจะมีแรงต้านต่อการเปลี่ยนแปลงสูงกว่ากลุ่มกิจการขนาดเล็ก เนื่องจากความกังวลต่อผลกระทบในเชิงความต่อเนื่องของกระบวนการผลิตและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับมาตรฐานงานเดิมที่ทำมานาน

นวัตกรรมปากกาจันตึงไฟฟ้าแบบพกพาเป็นต้นแบบที่ต้องมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับการใช้งานมากขึ้น โดยข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการใช้งานผู้ใช้ให้ข้อคิดเห็นส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ไม่มีการนำไปใช้ในการผลิตและจำหน่ายหลังจากได้ทดลองใช้ในการอบรมเชิงปฏิบัติการแล้ว และหากมีการปรับปรุงให้มีการใช้งานสะดวกขึ้นอาจพิจารณาใช้งานได้ ซึ่งสะท้อนถึงการยอมรับเทคโนโลยีแบบมีเงื่อนไขที่จะต้องก่อให้เกิดความสะดวกและสร้างผลประโยชน์มากขึ้นเมื่อเทียบกับของเดิม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในงานวิจัยของ ศฤงคาร กิติวินิต และสุพร สุนทรนนท์ (2565) ที่ศึกษาเรื่องการนำโปรแกรมคอมพิวเตอร์กราฟิกมาใช้ในการออกแบบ ซึ่งพบว่าความง่ายต่อการใช้งาน และการที่เครื่องมือสามารถทำงานได้ตามขั้นตอนการสร้างลายแบบเดิม เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ส่งผลต่อระดับความพึงพอใจในระดับมากที่สุด (4.70) สะท้อนให้เห็นว่า การที่นวัตกรรมปากกาจันตึงไฟฟ้าแบบพกพายังไม่ถูกนำไปใช้ในกลุ่มที่ต้องการความสะดวกสูงนั้น เป็นเพราะเทคโนโลยียังอยู่ในขั้นต้นแบบที่ต้องปรับปรุงให้เข้ากับสรีระหรือพฤติกรรมการใช้งานจริงให้เทียบเท่าหรือดีกว่าอุปกรณ์เดิม ดังเช่นกรณีของศฤงคารและสุพรที่ต้องเน้นการพัฒนาคู่มือและรูปแบบการใช้งานให้ง่ายที่สุดเพื่อลดอุปสรรคในการยอมรับเทคโนโลยีใหม่ของผู้ประกอบการ

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่า นวัตกรรมปากกาจันตึงไฟฟ้าแบบพกพามีศักยภาพในการยกระดับขีดความสามารถทางการแข่งขันของกลุ่มผู้ประกอบการผ้าบาติก โดยสามารถสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจสุทธิเฉลี่ย 10,447.80 บาทต่อรายต่อปี จากการลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เกิดการยอมรับนวัตกรรมในวงกว้าง (Mass Adoption) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายสนับสนุนการเข้าถึงเทคโนโลยีผ่านมาตรการเชิงรุก อาทิ การสนับสนุนงบประมาณอุดหนุนบางส่วนเพื่อลดต้นทุนเครื่องมือ (Subsidy) หรือการจัดทำชุดอุปกรณ์เริ่มต้น (Starter Kit) ในราคาที่เหมาะสมสำหรับรายย่อย ควบคู่ไปกับการผลักดันนวัตกรรมให้ได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (มอก.) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในด้านความปลอดภัยและคุณภาพ ซึ่งจะเป็นการวางรากฐานสำคัญในการเปลี่ยนผ่านจากกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิมสู่ระบบเศรษฐกิจฐานรากที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม

ในเชิงปฏิบัติเพื่อการขยายผลอย่างยั่งยืน หน่วยงานปฏิบัติการควรเร่งยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์และกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ใน 4 มิติหลัก โดยในด้านผลิตภัณฑ์ต้องมุ่งเน้นการปรับปรุงฟังก์ชันให้ตอบโจทย์สรีรศาสตร์และเทคนิคการใช้งานจริง เช่น การพัฒนาระบบไร้สาย และกลไกควบคุมการไหลของน้ำเทียนที่แม่นยำ ขณะที่ด้านการถ่ายทอดทักษะควรปรับเปลี่ยนจากการอบรมระยะสั้น เป็นการสร้างระบบพี่เลี้ยงชุมชน (Local Mentorship) และการพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ที่เข้าถึงง่าย เพื่อลดความกังวลในการใช้เครื่องมือไฟฟ้าของผู้ประกอบการรุ่นเก่า และสร้างชุมชนแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Community of Practice) ที่ช่วยให้เกิดการแก้ไขปัญหาการใช้งานได้ในระดับพื้นที่อย่างทันทั่วถึง

สำหรับการขับเคลื่อนในระดับยุทธศาสตร์ ควรมีการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาคการศึกษา กับชุมชนเพื่อปลูกฝังทักษะการใช้นวัตกรรมแก่เยาวชนในสถานศึกษา (Creative Craft Education) ควบคู่ไปกับการประชาสัมพันธ์เชิงรุกผ่านการสร้างกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agents) ในแต่ละภูมิภาคเพื่อเป็นต้นแบบความสำเร็จ นอกจากนี้ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในระยะต่อไป ควรให้ความสำคัญกับการประเมินผลกระทบเชิงลึกด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม (Health & Environment Impact) โดยเฉพาะการศึกษาเปรียบเทียบ

ดัชนีทางสุขภาพจากการลดมลพิษในกระบวนการผลิต เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ในการกำหนดนโยบายส่งเสริมอาชีพหัตถกรรมที่ปลอดภัยและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในระดับชาติต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2568). รายงานสรุปผลการดำเนินงานโครงการพัฒนารูปแบบผลิตภัณ์ผ้าบาติก (Batik Model) สู่ตลาดสากล ปีงบประมาณ 2567-2568. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.
- กัมปนาท วิจิตรศรีกมล. (2564). การประเมินผลกระทบจากงานวิจัยและพัฒนา: หลักการเบื้องต้นและแนวทางการปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สถาบันคลังสมองของชาติ.
- ฐากร ถาวรโชติวงศ์. (2566). บาติกแดนใต้ร่วมสมัย: สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารปาริชาติ, 36(3), 203–221.
- รุ่งฤทัย ราพิงจิต และนิอร ดาวเจริญพร. (2565). แนวทางการพัฒนาผลิตภัณ์ผ้าบาติกด้วยเทคนิคการเคลือบสารคงรูปและการตกแต่งกลิ่น. *Journal of Social Science and Buddhist Anthropology*, 7(12), 927-939.
- ศฤงคาร กิติวินิต และสุพร สุนทรนนท์. (2565). การพัฒนารูปแบบการจัดวางลายต่อเนื่องด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์กราฟิกเพื่อเป็นต้นแบบในการพิมพ์บาติกด้วยมือ ตำบลป่าเสม็ด อำเภอสุโขทัย จังหวัดนราธิวาส. *วารสารสถาปัตยกรรม การออกแบบและการก่อสร้าง*, 4(1), 61–74.
- ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์. (2565). โครงการประเมินผลภัณ์ “โครงการพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการสร้างเครื่องจักร เครื่องมือ และอุปกรณ์ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของภาคการผลิตและบริการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 - 2561”. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- สถาบันวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีชุมชน กรมวิทยาศาสตร์บริการ. (2568). คู่มือประกอบการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตร เทคนิคการเขียนเทียนบนผืนผ้า ด้วยปากกาจันตังไฟฟ้าแบบพกพา. กรุงเทพฯ: สถาบันวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีชุมชน กรมวิทยาศาสตร์บริการ.
- สุวรรณา ประณีตวตกุล. (2559). การจัดการและประเมินผลการวิจัย (เอกสารคำสอนรายวิชา EC01119592). กรุงเทพฯ: ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Kurnia, S. A. N., Hardian, & Sumekar, T. A. (2015). Hubungan antara paparan asap pembakaran lilin batik dengan gambaran EKG pengrajin batik tulis. *Media Medika Muda*, 4(4), 1484-1494.

The Concept of Equality in John Rawls's Justice as Fairness

Sirorat Prasri^{1*}

¹Independent Scholar, Thailand

*Corresponding author: siroratprasri5@gmail.com

Abstract

This article examines the concept of equality in the early writings of John Rawls, focusing particularly on his 1958 essay "Justice as Fairness." While this work is often treated merely as a preliminary step toward the more systematic framework presented in "A Theory of Justice," this study argues that the earlier essay contains an important conceptual foundation for Rawls's theory of justice. Using conceptual analysis, the article investigates how equality functions within Rawls's early formulation of justice as fairness. The analysis demonstrates that equality in the 1958 essay should not be interpreted as equality of economic outcomes; rather, it refers to equality of moral status and procedural conditions among persons who participate in determining principles of justice. Under such conditions, no individual can exploit structural advantages to shape rules in their favor. Equality, therefore, operates both as a moral starting point and as a structural constraint that determines when social inequalities can be considered legitimate. The article also engages with interpretations and critiques by scholars such as Brian Barry and G. A. Cohen while connecting the discussion to broader debates about equality and public policy, including insights from Amartya Sen. The study concludes that a close reading of Rawls's 1958 essay reveals the structural role of equality as the normative foundation of justice as fairness and provides a valuable framework for contemporary discussions on equality and the legitimacy of inequality in democratic societies.

Keywords: Equality, Justice, Fairness, John Rawls

มโนทัศน์ความเสมอภาคในงานเขียนความยุติธรรมในฐานะความเที่ยงธรรมของ จอห์น ราวล์ส

ศิริรัตน์ ประศรี^{1*}

¹นักวิชาการอิสระ ประเทศไทย

*Corresponding author: siroratprasri5@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องความเสมอภาคในงานเขียนระยะแรกของจอห์น ราวล์ส โดยเฉพาะบทความ “Justice as Fairness” ซึ่งมักถูกมองเพียงในฐานะจุดเริ่มต้นของทฤษฎีที่พัฒนาเต็มรูปแบบในงานที่ชื่อว่า ทฤษฎีความยุติธรรม (A Theory of Justice) การศึกษานี้ใช้การวิเคราะห์เชิงมโนทัศน์เพื่อทำความเข้าใจบทบาทของความเสมอภาคในฐานะโครงสร้างพื้นฐานของการให้เหตุผลเกี่ยวกับความยุติธรรม ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ความเสมอภาคในงานปี 1958 มิได้หมายถึงความเสมอภาคของผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ หากแต่เป็นความเสมอภาคเชิงสถานะและเชิงกระบวนการ ซึ่งทำหน้าที่เป็นเงื่อนไขตั้งต้นของการเลือกหลักการยุติธรรมภายใต้สถานการณ์ที่บุคคลไม่สามารถใช้อำนาจหรือความได้เปรียบเชิงโครงสร้างเพื่อกำหนดกติกาให้อื้อประโยชน์แก่ตนเองได้ ความเสมอภาคจึงทำหน้าที่เป็นทั้งเงื่อนไขของความชอบธรรมทางศีลธรรมและเกณฑ์กำกับการยอมรับความไม่เสมอภาคที่อาจเกิดขึ้นในภายหลัง บทความยังอภิปรายข้อวิจารณ์และการตีความจากนักวิชาการร่วมสมัย เช่น เบิร์น บาร์รี (Brian Barry) และจี เอ โคเฮน (G. A. Cohen) เพื่อแสดงให้เห็นขอบเขตและความท้าทายของแนวคิดดังกล่าว ตลอดจนเชื่อมโยงกับการอภิปรายเชิงนโยบายผ่านข้อเสนอของอมาตยา เซน (Amartya Sen) ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การอ่านงานของราวล์สในปี 1958 อย่างใกล้ชิดช่วยให้เข้าใจรากฐานของทฤษฎีความยุติธรรมในฐานะความเที่ยงธรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และเปิดพื้นที่สำหรับการอภิปรายร่วมสมัยเกี่ยวกับความเสมอภาคและความชอบธรรมของความไม่เสมอภาคในสังคมประชาธิปไตย

คำสำคัญ: ความเสมอภาค, ความยุติธรรม, ความเที่ยงธรรม, จอห์น ราวล์ส

© 2026 A-EMS: Applied Economics, Management and Social Sciences

บทนำ

นับตั้งแต่การตีพิมพ์บทความ Justice as Fairness ของจอห์น ราวล์ส (John Rawls) แนวคิดความยุติธรรมในฐานะความเที่ยงธรรมได้กลายเป็นหนึ่งในกรอบคิดที่ทรงอิทธิพลที่สุดของปรัชญาการเมืองร่วมสมัย ทั้งนี้ก็เพราะว่างานชิ้นนี้มีได้เป็นเพียงบทความเบื้องต้นก่อนพัฒนาเป็นงานชิ้นสำคัญของเขาที่ชื่อว่าทฤษฎีความยุติธรรม (A Theory of Justice) เท่านั้น หากแต่ยังคงเป็นพื้นที่สำคัญที่ราวล์สวางรากฐานมโนทัศน์เกี่ยวกับความเสมอภาคในฐานะหลักการกำกับโครงสร้างพื้นฐานของสังคมประชาธิปไตยเอาไว้ที่น่าสนใจและค่อนข้างที่จะชัดเจน อย่างไรก็ตามในการศึกษาทางวิชาการที่ผ่านมาความสนใจจำนวนมากมุ่งไปที่พัฒนาการเต็มรูปแบบของทฤษฎีในงานปี 1971 คือ A Theory of Justice (Rawls, 1971) ที่แม้จะเป็นกรอบโครงทฤษฎีที่สำคัญยิ่งในการทำความเข้าใจมโนทัศน์ความยุติธรรมของราวล์สก็ตาม แต่ว่าการทำความเข้าใจมโนทัศน์ความยุติธรรมโดยการไม่ได้กลับไปทบทวนงานเขียนในระยะแรกของเขานั้นขาดหายไปจนทำให้กรอบคิดในเชิงมโนทัศน์สำคัญที่ปรากฏในงาน Justice as Fairness ในปี 1958 โดยเฉพาะความเข้าใจเรื่องความเสมอภาคซึ่งเป็นพื้นฐานของความยุติธรรมนั้น ยังไม่ได้รับการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเท่าที่ควร

ในทางปรัชญาการเมืองและเศรษฐศาสตร์การเมือง เราจะเห็นว่าปัญหาความเสมอภาคทางเศรษฐกิจเป็นหนึ่งในแกนกลางของการถกเถียงทางวิชาการในสาขาวิชาดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้ว ในบริบทที่ปัจจุบัน

ที่เผยแพร่เห็นถึงความเหลื่อมล้ำด้านทรัพย์สิน โอกาส และอำนาจต่อรองที่มีความเข้มข้นและมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ส่งผลไปยังการวางคำถามที่สำคัญไว้ในการศึกษาค้นคว้าทางปรัชญาการเมืองและเศรษฐศาสตร์การเมืองอย่างยิ่ง โดยที่คำถามสำคัญดังกล่าวมิใช่เพียงว่าเราควรกระจายทรัพยากรอย่างไร หากแต่รวมถึงคำถามที่ว่าหลักการใดทำให้รูปแบบของความไม่เสมอภาคบางประเภทถือว่ามีขอบธรรมได้ งานของรอร์ลส์ในระยะแรกก็ได้กลายเป็นจุดอ้างอิงสำคัญต่อคำถามนี้ โดยเฉพาะแนวคิดความยุติธรรมในฐานะความเที่ยงธรรม (justice as fairness) ซึ่งเสนอให้ความเสมอภาคทำหน้าที่เป็นเงื่อนไขตั้งต้นของการจัดระเบียบสถาบันพื้นฐานของสังคม

อย่างไรก็ตาม การทำความเข้าใจแก่นแท้ของเรื่องความเสมอภาคในความคิดของรอร์ลส์มักจะอาศัยงานของเขาที่เขียนขึ้นระยะหลัง เช่น A Theory of Justice หรืองานตีความอย่าง Justice as Fairness: A Restatement (Rawls, 2001) ซึ่งเป็นงานที่ผ่านการพัฒนาทางทฤษฎีอย่างเป็นระบบและมีความซับซ้อนเชิงโครงสร้างสูง ทั้งในระดับหลักการและการจัดลำดับความสำคัญของเสรีภาพกับความเสมอภาค อีกทั้งยังได้รับการปรับกรอบให้มีลักษณะเป็นการเมืองมากขึ้นในงานเขียนระยะหลังอย่าง Political Liberalism (Rawls, 1995) ซึ่งพยายามตอบโจทย์สังคมพหุนิยมสมัยใหม่ที่มีความแตกต่างทางศีลธรรมอย่างลึกซึ้ง ขณะเดียวกัน บทความ The Sense of Justice (1963) ยังได้เน้นย้ำในการให้คำอธิบายเชิงจิตวิทยาศีลธรรมเกี่ยวกับความสามารถของบุคคลในการยอมรับและปฏิบัติตามหลักความยุติธรรมในฐานะส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพทางศีลธรรม งานเหล่านี้จึงมีความเป็นระบบของโครงข่ายทฤษฎีของรอร์ลส์ที่ชัดเจนอย่างยิ่ง แต่เมื่อพิจารณางานเหล่านี้ร่วมกันจะเห็นได้ว่าแก่นแท้ของเรื่องความเสมอภาคไม่ได้คงที่ หากแต่แก่นแท้ดังกล่าวได้ผ่านกระบวนการขัดเกลาปรับกรอบและจำกัดขอบเขตอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการเคลื่อนจากกรอบเชิงศีลธรรมทั่วไปไปสู่กรอบเชิงการเมืองที่มุ่งเน้นฉันทมติที่ซับซ้อนอย่างเห็นได้ชัด ด้วยเหตุนี้การกลับไปอ่านงานปี 1958 จึงช่วยให้เราแยกแยะแก่นแท้ของเรื่องความเสมอภาคออกจากการพัฒนาทฤษฎีขึ้นมาในภายหลัง และยังทำให้เรามองเห็นรากฐานเชิงโครงสร้างของความเสมอภาคได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งในฐานะเงื่อนไขของสถานะความเป็นบุคคลทางศีลธรรม และในฐานะหลักการกำกับการจัดสรรทรัพยากรทางเศรษฐกิจ ซึ่งความเข้มข้นของงานชิ้นนี้นอกจากจะเป็นจุดตั้งต้นในการขยายทฤษฎีความยุติธรรมของเขาแล้ว ยังเป็นการวางรากฐานเชิงตรรกะของงานของเขาเองอย่างเข้มข้นมาก ๆ ชิ้นหนึ่ง

บทความนี้ตั้งคำถามหลักว่า รอร์ลส์เข้าใจความเสมอภาคอย่างไรในบทความปี 1958 และความเสมอภาคดังกล่าวทำหน้าที่เชิงโครงสร้างอย่างไรในทฤษฎีความยุติธรรมของเขา ข้อเสนอสำคัญของบทความก็คือความเสมอภาคในงานระยะแรกของรอร์ลส์มิได้หมายถึงความเสมอภาคเชิงผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ หากแต่เป็นความเสมอภาคเชิงสถานะและเชิงกระบวนการ ซึ่งถูกออกแบบให้เป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการเลือกหลักการยุติธรรมภายใต้สถานการณ์เริ่มต้น (original position) ความเสมอภาคจึงทำหน้าที่เป็นหลักการกำกับที่กำหนดเงื่อนไขความชอบธรรมของความไม่เสมอภาคในภายหลัง มากกว่าจะเป็นข้อเรียกร้องให้เกิดการกระจายทรัพยากรอย่างเท่ากันโดยตรง ในแง่นี้การย้อนกลับไปศึกษาบทความปี 1958 ในฐานะต้นธารทางความคิดที่ยังคงความบริสุทธิ์เชิงโครงสร้างของแนวคิดสถานการณ์เริ่มต้นและความเสมอภาคในฐานะเงื่อนไขตั้งต้นของการยอมรับหลักการร่วมกันนั้น มีความสำคัญในแง่ที่ว่างานดังกล่าวยังไม่แบกรับภาระของการตอบโต้พหุนิยมเชิงศีลธรรมแบบใน Political Liberalism และยังไม่ซับซ้อนในรายละเอียดเชิงสถาบันแบบใน A Theory of Justice ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้จึงเป็นเสมือนการเปิดพื้นที่ให้เรามองเห็นโครงสร้างแนวคิดของความเสมอภาคได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์ในบทความนี้จะดำเนินการในลักษณะการวิเคราะห์เชิงมโนทัศน์ของรอร์ลส์ในงาน 1958 โดยบทความนี้มีเป้าหมายสองประการ คือ ประการแรก เพื่อฟื้นคืนความสำคัญของบทความปี 1958 ในฐานะแหล่งกำเนิดมโนทัศน์เรื่องความเสมอภาคในทฤษฎีของรอร์ลส์ ประการที่สอง เพื่อเสนอว่าการทำความเข้าใจความเสมอภาคในฐานะหลักกำกับเชิงโครงสร้าง จะช่วยเปิดพื้นที่สำหรับการอภิปรายร่วมสมัย

เกี่ยวกับความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและความชอบธรรมของความไม่เสมอภาคในสังคมประชาธิปไตย ได้อย่างลุ่มลึกยิ่งขึ้น บทความนี้จึงมิได้มุ่งเพียงอธิบายทฤษฎี หากแต่เสนอการอ่านเชิงมนทัศน์ที่ทำให้เห็นความเสมอภาคในงานของร็อลส์ในฐานะแกนกลางทางปรัชญาที่กำหนดทิศทางของความคิดริเริ่มในฐานะความเที่ยงธรรมทั้งหมด ในส่วนถัดไปผู้เขียนจะอธิบายกรอบโครงความคิดของร็อลส์ในงานเขียนของเขาที่ชื่อว่า ความยุติธรรมในฐานะความเที่ยงธรรมและการตีความของนักวิชาการยุคหลัง จากนั้นจะนำเสนอความเสมอภาคในงานเขียนระยะแรกของร็อลส์และการสร้างกรอบทฤษฎี ว่าเขามีการนำเสนอการสร้างกรอบทฤษฎีอย่างไร และสุดท้ายจะนำเสนออรรถาธิบายของความเสมอภาคและการนำไปปรับใช้ผ่านการปรับข้อเสนอทางวิชาการเพื่อสนับสนุนความคิดของร็อลส์

การตีความงานเขียนความยุติธรรมในฐานะความเที่ยงธรรม

ในงานเขียนเรื่องความยุติธรรมในฐานะความเที่ยงธรรมที่ตีพิมพ์ในปี 1958 ของร็อลส์นั้น เขาได้ชี้แจงในเบื้องต้นเอาไว้ว่า

“มนทัศน์ของความยุติธรรมที่ข้าพเจ้าประสงค์จะพัฒนาขึ้น สามารถอธิบายให้ชัดเจนในรูปแบบของหลักการสองประการดังนี้ ประการแรกบุคคลแต่ละคนซึ่งมีส่วนร่วมอยู่ในแบบแผนการปฏิบัติหนึ่ง ๆ หรือได้รับผลกระทบจากแบบแผนการปฏิบัติหนึ่ง ๆ ย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกันในเสรีภาพที่กว้างขวางที่สุดเท่าที่จะสอดคล้องกับเสรีภาพในลักษณะเดียวกันของทุกคน และประการที่สอง ความไม่เสมอภาคทั้งหลายย่อมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยพลการเว้นแต่จะมีเหตุผลอันสมควรที่จะคาดหมายได้ว่าความไม่เสมอภาคเหล่านั้นจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกคน และทั้งนี้โดยมีเงื่อนไขว่าตำแหน่งและสถานะซึ่งความไม่เสมอภาคดังกล่าวผูกติดอยู่ด้วย หรือเป็นช่องทางที่ก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคนั้น จะต้องเปิดโอกาสให้แก่ทุกคนอย่างเสมอภาค หลักการเหล่านี้แสดงถึงความยุติธรรมในฐานะที่เป็นแนวคิดที่ซับซ้อนสามประการ ได้แก่ เสรีภาพ (liberty) ความเสมอภาค และการให้รางวัลแก่การบริการที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม”

(Rawls, 1958, pp. 165-166)

จะเห็นว่า ร็อลส์อธิบายเอาไว้ว่า ความเข้าใจในมนทัศน์ของความยุติธรรมนั้นมีระดับของความเข้าใจใน 2 ระดับ ก็คือ ความยุติธรรมในฐานะของเสรีภาพที่ทุกคนต่างมีอย่างเท่าเทียมกันภายใต้แบบแผนข้อกำหนดหนึ่ง ๆ ในสังคม กระนั้นก็ตาม การมีเสรีภาพที่เท่าเทียมนั้นก็สามารถที่จะขยายออกไปได้อย่างกว้างที่สุดเท่าที่มันไม่กระทบกับผู้อื่น (ซึ่งร็อลส์ได้ขยายความเอาไว้ในส่วนถัดไปในงานเขียนชิ้นดังกล่าวนี้) ส่วนในระดับที่สองนั้น มโนทัศน์ความยุติธรรมถูกทำความเข้าใจบนพื้นฐานความคิดที่ว่าเราสามารถยอมรับได้ว่าความยุติธรรมคือสิ่งที่ไม่อาจจะต้องเป็นความเสมอภาคแบบเท่าเทียม กล่าวคือ ความไม่เสมอภาคเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ตราบเท่าที่ความไม่เสมอภาคนั้นก่อให้เกิดประโยชน์กับทุกคน (Rawls, 1958, p. 166) สำหรับผู้เขียนแล้วการพิจารณาความคิดของร็อลส์ในงานเขียนชิ้นนี้ไม่เพียงแต่พูดถึงความยุติธรรมเท่านั้น หากแต่ยังปรากฏมนทัศน์สำคัญประการหนึ่งที่เราน่าจะนำไปสู่การทำความเข้าใจมนทัศน์ทางการเมืองของเขาเพิ่มเติมขึ้นมาได้ นั่นคือ มโนทัศน์ความเสมอภาค (Concept of Equality) คำถามต่อไปก็คือว่า ร็อลส์ได้วางรากฐานและอธิบายความเสมอภาคในงานเขียนนี้ของเขาอย่างไร และนำไปสู่การทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเสมอภาคที่จะเป็นฐานรองรับการอธิบายมนทัศน์ความยุติธรรมของเขาต่อไปอย่างไร

มากไปกว่านั้นเมื่อพิจารณาอย่างละเอียดจะเห็นได้ว่า มโนทัศน์ความเสมอภาคในงานปี 1958 มิได้ถูกเสนอในฐานะเพียงอุดมคติทางศีลธรรมที่ลอยตัวอยู่เหนือโครงสร้างสังคม หากแต่ถูกจัดวางให้เป็นเงื่อนไขเชิงเหตุผลของการตกลงร่วมกันภายใต้สถานการณ์เริ่มต้นของสังคม ในแง่นี้ความเสมอภาคจึงทำหน้าที่ทั้งในฐานะหลักประกันสถานะความเป็นบุคคลที่มีคุณค่าทางศีลธรรมเท่าเทียมกัน และในฐานะเกณฑ์พิจารณาความชอบธรรมของการจัดสรรผลประโยชน์และภาระในสังคมโดยอิงอยู่กับหลักเหตุผลและตรรกะ การวิเคราะห์ประเด็นนี้ อย่างเป็นระบบย่อมช่วยให้เราเข้าใจพัฒนาการของทฤษฎีรอว์ลส์ในระยะต่อมาได้ลุ่มลึกยิ่งขึ้นดังที่รอว์ลส์กล่าวว่า

ดังนั้น ส่วนแรกสะท้อนข้อเท็จจริงที่ว่าคำถามเรื่องความยุติธรรมเกิดขึ้นเมื่อมีข้อเรียกร้องที่ขัดแย้งกันเกี่ยวกับการออกแบบแนวปฏิบัติหนึ่ง และเมื่อเป็นที่เข้าใจกันล่วงหน้าว่าแต่ละคนจะยื่นกรานเท่าที่จะทำได้ในสิ่งที่ตนเห็นว่าเป็นสิทธิของตน เป็นลักษณะทั่วไปของกรณีความยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลซึ่งต่างผลักดันข้อเรียกร้องของตนต่อกัน และระหว่างข้อเรียกร้องเหล่านั้นจำเป็นต้องหาดุลยภาพหรือความสมดุลที่เป็นธรรมให้พบ ในอีกด้านหนึ่ง ดังที่ส่วนที่สองแสดงไว้ การมีศีลธรรมย่อมอย่างน้อยต้องหมายถึงการยอมรับหลักการในฐานะที่ใช้บังคับอย่างเป็นทางการกระทำของตนเองพอ ๆ กับของผู้อื่น และยิ่งไปกว่านั้น หลักการดังกล่าวอาจก่อให้เกิดข้อจำกัดหรือการจำกัดต่อการแสวงหาผลประโยชน์ของตนเอง แน่แน่นอนว่า การมีศีลธรรมยังมีแง่มุมอื่นอีก การยอมรับหลักศีลธรรมต้องปรากฏให้เห็นในรูปของการยอมอ้างถึงหลักการเหล่านั้นเป็นเหตุผลในการจำกัดข้อเรียกร้องของตน ในการยอมรับภาระในการให้คำอธิบายพิเศษหรือข้อแก้ตัวเมื่อกระทำการขัดต่อหลักการเหล่านั้น หรือมิฉะนั้นก็ในการแสดงความละอาย ความสำนึกผิด และความปรารถนาที่จะแก้ไขความผิด อย่างไรก็ตามแล้วที่จะกล่าว ณ ที่นี้ว่า การมีศีลธรรมนั้นมีลักษณะคล้ายกับการได้ให้คำมั่นอันมั่นคงไว้ล่วงหน้า เพราะบุคคลจำเป็นต้องยอมรับหลักศีลธรรมแม้ในกรณีที่ตนผลเสียต่อตน บุคคลผู้ซึ่งคัดค้านทางศีลธรรมของเขาสอดคล้องกับผลประโยชน์ของตนอยู่เสมอ อาจถูกสงสัยได้ว่าแท้จริงแล้วเขามีศีลธรรมเลย

ดังนั้น สองส่วนของคำอธิบายข้างต้นจึงมุ่งสะท้อนทั้งลักษณะของสภาวะการณ์ซึ่งคำถามเรื่องความยุติธรรมมักเกิดขึ้น และข้อจำกัดซึ่งการมีศีลธรรมย่อมกำหนดแก่บุคคลที่อยู่ในสถานการณ์เช่นนั้น ด้วยวิธีนี้ เราจึงอาจเห็นได้ว่าการยอมรับหลักการแห่งความยุติธรรมจะเกิดขึ้นได้อย่างไร เพราะภายใต้เงื่อนไขทั้งหมดดังที่ได้พรรณนาไว้ ย่อมเป็นธรรมดาหากหลักการแห่งความยุติธรรมสองประการจะได้รับการรับรอง เนื่องจากไม่มีหนทางที่ผู้ใดจะได้เปรียบพิเศษเพื่อตนเอง แต่ละคนจึงอาจเห็นว่าสมควรที่จะรับรองความเสมอภาคเป็นหลักการตั้งต้น

(Rawls, 1958, pp. 172-173)

จากข้อความที่รอว์ลส์อธิบายไว้ จะเห็นได้ว่าความเสมอภาคมิได้ถูกเสนอในฐานะข้อสรุปทางศีลธรรมที่ตั้งอยู่ลอย ๆ หากแต่เป็นผลลัพธ์ของกระบวนการให้เหตุผลภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้ล่วงหน้า กล่าวคือเมื่อบุคคลต่างตระหนักว่าตนไม่อาจได้เปรียบเชิงโครงสร้างเหนือผู้อื่น และต้องผูกพันตนเองด้วยหลักการเดียวกันในอนาคตที่ยังไม่อาจคาดการณ์ได้ ความเสมอภาคจึงปรากฏขึ้นในฐานะ “จุดตั้งต้นที่สมเหตุสมผล” ของการตกลงร่วมกัน การรับรองความเสมอภาคในลักษณะนี้จึงมิใช่การเสียสละเพื่ออุดมคติ หากแต่เป็นเงื่อนไขขั้นต่ำที่ทุกฝ่ายสามารถยอมรับได้โดยไม่ตกอยู่ในความเสี่ยงที่จะถูกเอาเปรียบโดยพลการ นับสำคัญอยู่ที่ว่า ความเสมอภาคทำหน้าที่เป็นกลไกป้องกันการใช้อำนาจเชิงสถานะและทำให้หลักการที่ถูกเลือกมีลักษณะเป็นกลางต่อทุกตำแหน่ง

ทางสังคม ความเสมอภาคจึงมิใช่เพียงคุณค่าทางศีลธรรม หากแต่เป็นเงื่อนไขเชิงโครงสร้างของความชอบธรรม เพราะหากไม่มีฐานะตั้งต้นที่เท่าเทียม การอ้างว่าหลักการใดได้รับการยอมรับร่วมกันก็ย่อมเป็นเพียงภาพลวงของฉันทามติ

ในอีกด้านหนึ่ง การที่รอร์ลส์ยอมรับว่าความไม่เสมอภาคบางประการสามารถเกิดขึ้นได้ ภายใต้เงื่อนไขที่ไม่มีผู้ใดได้เปรียบพิเศษโดยพลการและทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ แสดงให้เห็นว่าความเสมอภาคในที่นี้มีใช่ความเสมอภาคเชิงผลลัพธ์ หากแต่เป็นความเสมอภาคเชิงสถานะและเชิงกระบวนการ กล่าวคือ ทุกคนมีสถานะเท่าเทียมกันในฐานะผู้ให้เหตุผลและผู้ยอมรับพันธะผูกพันร่วมกัน จากฐานะนี้เองจึงเปิดพื้นที่ให้เกิดความแตกต่างในผลลัพธ์ได้ トラบเท่าที่ความแตกต่างนั้นสามารถผ่านการทดสอบเชิงเหตุผลภายใต้เงื่อนไขของความเป็นกลาง หากกล่าวอีกนัยหนึ่ง ความเสมอภาคทำหน้าที่เป็นเกณฑ์วัดความชอบธรรมของความไม่เสมอภาค มิใช่ข้อเรียกร้องให้ลบล้างความแตกต่างทั้งหมด การตีความเช่นนี้ช่วยให้เห็นรากฐานของพัฒนาการในงานระยะหลังของรอร์ลส์ ซึ่งหลักความแตกต่าง (difference principle) มิได้ทำลายความเสมอภาค หากแต่ตั้งอยู่บนสมมติฐานของความเสมอภาคเชิงศีลธรรมที่มาก่อนแล้ว ด้วยเหตุนี้ ความเสมอภาคในงานปี 1958 จึงเป็นทั้งฐานรองรับและขอบเขตจำกัดของทฤษฎีความยุติธรรมในฐานะความเที่ยงธรรมทั้งหมด

การอ่านรอร์ลส์อีกแบบหนึ่งเช่นเดียวกับผู้เขียนตีความไว้วันนี้คือ การอ่านรอร์ลส์ในบทความที่ชื่อว่า John Rawls and the search for stability โดย บาร์น บาร์รี่ (Barry, 1995) ในบทความดังกล่าวซึ่งชี้ให้เห็นว่าแก่นของปัญหาในงานเขียนเรื่องความยุติธรรมในฐานะความเที่ยงธรรม (1958) มิได้อยู่ที่การผูกทฤษฎีไว้กับลัทธิคำสอนครอบคลุม หากแต่อยู่ที่คำถามว่า หลักการซึ่งถูกเลือกภายใต้เงื่อนไขความเสมอภาคเชิงศีลธรรมจะสามารถดำรงเสถียรภาพของสังคมได้อย่างไรในบริบทของความหลากหลายทางความเชื่อ บาร์รี่เห็นว่าจุดแข็งของรอร์ลส์คือการทำให้ความเสมอภาคเป็นเงื่อนไขของความเป็นกลาง และทำให้หลักการมีสถานะผูกพันโดยไม่ต้องอาศัยความเห็นพ้องเชิงอภิปรายใดๆ ความเสถียรจึงไม่ได้เกิดจากการที่ทุกคนแบ่งปันความดีเดียวกัน หากเกิดจากการที่ทุกคนยอมรับกรอบของความถูกต้องเดียวกัน ภายใต้โครงสร้างที่ไม่มีผู้ใดได้เปรียบเชิงสถานะ การตีความเช่นนี้สอดคล้องกับข้อเสนอของผู้เขียนว่า ความเสมอภาคในรอร์ลส์เป็นเงื่อนไขเชิงโครงสร้างของความชอบธรรม และเป็นฐานให้ความแตกต่างในผลลัพธ์ดำรงอยู่ได้โดยไม่ทำลายความเป็นธรรมร่วมกันของสังคมตั้งข้อความที่ว่า

ส่วนใน Political Liberalism ที่ว่าด้วย “แนวคิดเรื่องสังคมที่เป็นระเบียบเรียบร้อย” (Rawls, 1995, pp. 35–40) ได้กำหนดเกณฑ์ไว้สามประการ ประการแรก คือ “สังคมที่ทุกคนยอมรับ และต่างก็รู้ว่าผู้อื่นทุกคนยอมรับหลักการความยุติธรรมชุดเดียวกัน” ประการที่สองคือ “โครงสร้างพื้นฐานของสังคมเป็นที่รับรู้โดยสาธารณะ หรือมีเหตุผลอันสมควรเชื่อได้ว่าสอดคล้องกับหลักการเหล่านี้” และประการที่สาม คือ “พลเมืองมีสำนึกแห่งความยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพตามปกติ และด้วยเหตุนี้โดยทั่วไปจึงปฏิบัติตามสถาบันพื้นฐานของสังคม ซึ่งพวกเขาเห็นว่าเป็นสถาบันที่ยุติธรรม” (Rawls, 1995 p. 35) ใน A Theory of Justice สังคมที่เป็นระเบียบเรียบร้อยถูกนิยามว่าเป็นสังคม “ที่ทุกคนยอมรับและรู้ว่าผู้อื่นยอมรับหลักการความยุติธรรมชุดเดียวกัน และสถาบันพื้นฐานของสังคมก็สอดคล้องกับหลักการเหล่านั้น และเป็นที่ยอมรับว่าสอดคล้องกับหลักการดังกล่าว” อีกทั้งยัง “ถูกกำกับโดยมโนทัศน์ความยุติธรรมสาธารณะของตน ซึ่งหมายความว่าสมาชิกของสังคมมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าและโดยปกติมีประสิทธิผลที่จะกระทำการตามที่หลักการความยุติธรรมกำหนด” (Rawls, 1971, pp. 453–454) เมื่อพิจารณาโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างเล็กน้อยทางถ้อยคำ จะเห็นได้ชัดว่าเกณฑ์ทั้งสามประการนี้เหมือนกันโดยแท้จริง ดังนั้น จึงไม่มีหลักฐานสนับสนุน

ข้ออ้างปัจจุบันของรอลส์ที่ว่า แนวคิดเรื่องสังคมที่เป็นระเบียบเรียบร้อยตามที่ปรากฏใน A Theory of Justice นั้นกำหนดให้พลเมืองต้องยอมรับหลักการความยุติธรรมบนพื้นฐานของลัทธิคำสอนเชิงปรัชญาแบบครอบคลุมแต่อย่างใด

(Barry, 1995, p. 879)

อย่างไรก็ตาม การยืนยันว่าความเสมอภาคในงานเขียนของรอลส์เป็นเงื่อนไขเชิงโครงสร้างของความชอบธรรม มิได้ปราศจากข้อท้าทายเลย ทั้งนี้ก็เพราะว่าในงานของจีเอ โคเฮน (Cohen, 2008) ที่ชื่อว่า Rescuing Justice and Equality เขาได้เสนอข้อวิจารณ์สำคัญว่าทฤษฎีของรอลส์ยังผูกพันอยู่กับโครงสร้างสถาบันมากเกินไป และปล่อยให้ความไม่เสมอภาคบางรูปแบบดำรงอยู่ได้เพียงเพราะมันเป็นแรงจูงใจเชิงสถาบัน ด้วยเหตุนี้ โคเฮนเห็นว่าหากยึดความเสมอภาคเชิงศีลธรรมอย่างจริงจัง หลักความแตกต่างไม่ควรถูกใช้เพื่อรองรับความได้เปรียบที่เกิดจากแรงจูงใจส่วนตัวของผู้มีพรสวรรค์ ในมุมมองนี้เอง ความเสมอภาคจึงไม่ควรจำกัดอยู่เพียงกติกาของโครงสร้างพื้นฐาน หากต้องแผ่ไปถึงจริยธรรมของปัจเจกด้วย ข้อวิจารณ์หลักจึงวิจารณ์ว่ารอลส์ไม่ใส่ใจความเสมอภาคในฐานะศีลธรรมแบบหนึ่งที่ต้องเข้าใจมากกว่าหลักเหตุผลในเชิงจิตวิทยา การถกเถียงดังกล่าวทำให้เห็นชัดขึ้นว่า จุดต่างระหว่างรอลส์กับโคเฮนมิได้อยู่ที่การยอมรับหรือปฏิเสธความเสมอภาค หากแต่อยู่ที่ขอบเขตการบังคับใช้ของมันว่าจะหยุดอยู่ที่สถาบันหรือครอบคลุมถึงเจตคติและศีลธรรมของสมาชิกในสังคมด้วย กระนั้นก็ตามข้อวิจารณ์ของโคเฮนที่เห็นว่ารอลส์ยอมอ่อนข้อให้แรงจูงใจเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว อาจถูกโต้แย้งได้จากข้อความของรอลส์เองว่า การสมมติให้คู่กรณีแสวงหาประโยชน์ส่วนตนมิได้เป็นฐานศีลธรรมของทฤษฎี หากเป็นเพียงเงื่อนไขเชิงวิเคราะห์ที่ทำให้คำถามเรื่องความยุติธรรมเกิดขึ้น ความยุติธรรมจึงมิได้ออกแบบสำหรับ “*สมาคมของนักบุญ*” หากแต่ออกแบบมาสำหรับสังคมที่มีผลประโยชน์แข่งขันกัน ภายใต้กรอบนี้หลักการเชิงเหตุผลมิได้ทำหน้าที่ปรับพฤติกรรมรายบุคคลให้บริสุทธิ์ทางศีลธรรม หากแต่กำหนดมาตรฐานสาธารณะสำหรับประเมินโครงสร้างร่วมกัน ดังนั้น การจำกัดขอบเขตไว้ที่โครงสร้างพื้นฐานจึงมิใช่การลดทอนความเสมอภาค หากเป็นการรักษาสถานะของมันในฐานะเงื่อนไขแห่งความชอบธรรมร่วมกัน (Rawls, 1958, pp. 174-177)

ด้วยเหตุนี้มนทัศน์ความเสมอภาคในงาน Justice as Fairness (1958) ของรอลส์มิได้ถูกเสนอในฐานะอุดมคติทางศีลธรรมที่ลอยตัว หากแต่ทำหน้าที่เป็นเงื่อนไขเชิงโครงสร้างของการให้เหตุผลเกี่ยวกับความยุติธรรม ความเสมอภาคในที่นี้จึงมิใช่ความเสมอภาคเชิงผลลัพธ์ หากเป็นความเสมอภาคเชิงสถานะและเชิงกระบวนการ กล่าวคือ เป็นฐานะความเป็นบุคคลทางศีลธรรมที่เท่าเทียมกันของผู้เข้าร่วมในการกำหนดหลักการร่วมกัน ภายใต้เงื่อนไขที่ไม่มีผู้ใดได้เปรียบเชิงโครงสร้าง ความเสมอภาคจึงปรากฏในฐานะจุดตั้งต้นที่สมเหตุสมผลของการรับรองหลักการแห่งความยุติธรรม และทำหน้าที่เป็นเกณฑ์วัดความชอบธรรมของความไม่เสมอภาคที่อาจเกิดขึ้นในภายหลัง มากไปกว่านั้น การวิเคราะห์ยังได้ชี้ให้เห็นว่า การจำกัดขอบเขตของความยุติธรรมไว้ที่โครงสร้างพื้นฐานของสังคม มิได้หมายถึงการลดทอนความเข้มแข็งของอุดมคติความเสมอภาค หากแต่เป็นความพยายามรักษาสถานะของมันในฐานะมาตรฐานสาธารณะที่ทุกฝ่ายสามารถรับรองร่วมกันได้ แม้ท่ามกลางความแตกต่างทางศีลธรรมและผลประโยชน์ การอ่านเช่นนี้จึงวางพื้นฐานสำหรับการพิจารณาพัฒนาการของแนวคิดดังกล่าวในงานระยะต่อมาของรอลส์ต่อไป

ความความเสมอภาคในงานเขียนระยะแรกของรอว์ลส์และการสร้างกรอบทฤษฎี

การตีความมโนทัศน์ความเสมอภาคในงานเขียนระยะแรกของรอว์ลส์จำเป็นต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจบริบททางทฤษฎีที่เขากำลังเผชิญในช่วงทศวรรษ 1950 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์การเมืองภาษาอังกฤษยังคงได้รับอิทธิพลจากทั้งประเพณีอรรถประโยชน์นิยมและทฤษฎีสัญญาประชาคมในรูปแบบคลาสสิก บทความ Justice as Fairness (Rawls, 1958) มิได้ปรากฏขึ้นในฐานะระบบทฤษฎีที่สมบูรณ์แบบหากเป็นความพยายามวางกรอบเชิงมโนทัศน์เพื่ออธิบายว่าความยุติธรรมควรถูกทำความเข้าใจในฐานะหลักการกำกับแนวปฏิบัติร่วมกันอย่างไร ภายใต้กรอบดังกล่าว ความเสมอภาคมิได้ถูกเสนอในฐานะเป้าหมายทางสังคมที่ต้องบรรลุในเชิงปริมาณ หากถูกกำหนดให้เป็นเงื่อนไขตั้งต้นของการให้เหตุผลร่วมกันระหว่างบุคคลที่ต่างมีผลประโยชน์และข้อเรียกร้องแข่งขันกัน ความเสมอภาคจึงมีสถานะเป็นโครงสร้างเบื้องต้นที่ทำให้คำถามเรื่องความยุติธรรมมีความหมาย กล่าวอีกนัยหนึ่ง หากไม่มีสมมติฐานว่าบุคคลต่างมีสถานะทางศีลธรรมเท่าเทียมกัน การอ้างว่าหลักการโดยยุติธรรมก็ย่อมขาดฐานรองรับเชิงเหตุผล เพราะจะไม่สามารถอธิบายได้ว่าทำไมข้อเรียกร้องของแต่ละฝ่ายจึงควรถูกพิจารณาอย่างเสมอกันตั้งแต่แรกเริ่ม

ในงานปี 1958 รอว์ลส์มิได้ใช้ภาษาเชิงเทคนิคอย่างคำว่าสถานการณ์เริ่มต้น (original position) ในรูปแบบที่พัฒนาขึ้นภายหลังใน A Theory of Justice แต่เขาได้วางโครงสร้างความคิดที่มีลักษณะใกล้เคียงกันแล้ว กล่าวคือ การอธิบายเงื่อนไขที่ทำให้หลักการแห่งความยุติธรรมสามารถได้รับการรับรองร่วมกันได้อย่างสมเหตุสมผล เงื่อนไขดังกล่าวรวมถึงการสมมติว่าบุคคลต่างไม่อาจใช้อำนาจเชิงสถานะหรือความได้เปรียบเฉพาะตนในการกำหนดกติกาให้เอื้อต่อผลประโยชน์ของตนโดยพลการ ความเสมอภาคจึงทำหน้าที่ในเชิงกระบวนการ (procedural) โดยกำหนดให้ทุกฝ่ายต้องให้เหตุผลภายใต้สถานะที่ไม่มีใครมีสิทธิพิเศษเหนือผู้อื่น นัยสำคัญของการตีความเช่นนี้คือ ความเสมอภาคมิได้เป็นเพียงคุณค่าหนึ่งในบรรดาคุณค่าหลายประการ หากเป็นเงื่อนไขที่ทำให้คุณค่าอื่น ๆ สามารถถูกจัดลำดับหรือประสานกันได้อย่างมีความหมาย เมื่อรอว์ลส์เสนอว่าความไม่เสมอภาคบางรูปแบบอาจยอมรับได้ หากมันก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกคนและเปิดโอกาสอย่างเสมอภาคนั้นมีได้หมายความว่าเขาละทิ้งความเสมอภาค หากแต่สะท้อนว่าความเสมอภาคทำหน้าที่เป็นเกณฑ์กำกับ (regulative standard) สำหรับประเมินความชอบธรรมของความแตกต่าง ความไม่เสมอภาคจึงต้องผ่านการทดสอบว่ามันสอดคล้องกับฐานะความเป็นบุคคลที่เท่าเทียมกันหรือไม่ มิใช่เพียงว่ามันเพิ่มผลรวมของประโยชน์โดยรวมเท่านั้น

การตีความความเสมอภาคในลักษณะดังกล่าวยังช่วยอธิบายความแตกต่างระหว่างกรอบของรอว์ลส์กับจารีตความคิดที่มองความยุติธรรมเป็นเพียงข้อตกลงเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างฝ่ายที่มีอำนาจใกล้เคียงกัน แม้รอว์ลส์จะยอมรับว่าแนวคิดของเขามีความใกล้เคียงกับทฤษฎีสัญญาประชาคมหรือแม้แต่ทฤษฎีเกมในบางแง่มุม แต่เขาย้ำชัดว่าการสมมติให้คู่กรณีแสวงหาประโยชน์ส่วนตนมิใช่ทฤษฎีทั่วไปว่าด้วยแรงจูงใจของมนุษย์ หากเป็นเพียงการจัดฉากเงื่อนไขที่คำถามเรื่องความยุติธรรมมักเกิดขึ้นจริงในสังคมที่มีผลประโยชน์แข่งขันกัน ความเสมอภาคจึงไม่ใช่ผลของดุลยภาพแห่งอำนาจ หากเป็นข้อกำหนดเชิงศีลธรรมที่ต้องได้รับการยอมรับเพื่อให้การตกลงมีสถานะชอบธรรม ในกรอบนี้ หลักการแห่งความยุติธรรมไม่ใช่ผลของการต่อรองเฉพาะหน้า แต่เป็นการรับรองมาตรฐานแห่งการตัดสินที่จะใช้ประเมินแนวปฏิบัติร่วมกันในทุกกรณี ความเสมอภาคจึงมีลักษณะเป็นโครงสร้างเชิงตรรกะของการรับรองดังกล่าว เพราะหากปราศจากสมมติฐานว่าทุกฝ่ายมีสถานะเท่าเทียมกันในฐานะผู้ให้เหตุผล การรับรองหลักการใด ๆ ก็จะเป็นเพียงการสะท้อนความเหนือกว่าของฝ่ายหนึ่งเหนืออีกฝ่ายหนึ่ง ไม่ใช่การตกลงที่มีความยุติธรรมอย่างแท้จริง

เมื่อพิจารณาในภาพรวม ความเสมอภาคในงานเขียนระยะแรกของรอว์ลส์จึงควรถูกเข้าใจในฐานะเงื่อนไขเชิงโครงสร้างของความชอบธรรมทางการเมือง มากกว่าจะเป็นข้อเรียกร้องให้เกิดการกระจายผลลัพธ์อย่างเท่าเทียมกันโดยตรง ความเสมอภาคทำหน้าที่กำหนดขอบเขตภายในที่ความไม่เสมอภาคสามารถเกิดขึ้นได้

โดยไม่บ่อนทำลายฐานะความเป็นบุคคลของผู้เกี่ยวข้อง กล่าวคือ ความแตกต่างในผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจหรือสังคม จะชอบธรรมได้ก็ต่อเมื่อมันไม่ตั้งอยู่บนความได้เปรียบโดยพลการ และสามารถอธิบายได้ภายใต้เงื่อนไขที่ทุกฝ่าย ในฐานะผู้มีสถานะเท่าเทียมกันย่อมมีเหตุผลที่จะยอมรับมันได้ การตีความเช่นนี้ทำให้เห็นความต่อเนื่องภายใน ทฤษฎีของรอร์ลส์ กล่าวคือ แม้งานระยะหลังจะพัฒนาเครื่องมือเชิงสถาบันและเชิงกระบวนการที่ซับซ้อนขึ้น แต่แก่นมโนทัศน์เรื่องความเสมอภาคในฐานะฐานะความเป็นบุคคลที่เท่าเทียมกันยังคงทำหน้าที่เป็นจุดตั้งต้นของการให้เหตุผลเกี่ยวกับความยุติธรรมเสมอ ด้วยเหตุนี้ การอ่านงานปี 1958 อย่างใกล้ชิดจึงช่วยให้เราเห็นว่า ความเสมอภาคมิได้เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของความยุติธรรมในฐานะความเที่ยงธรรม หากเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ ทฤษฎีทั้งหมดมีความสอดคล้องและมีพลังอธิบายเชิงปรัชญาอย่างแท้จริง

ในทำนองเดียวกัน การอ่านรอร์ลส์ในมิติความเสมอภาคนั้น ปรากฏในบทความของโจนาธาน ฟลอยด์ (Jonathan Floyd, 2017) ซึ่งเขาได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่ามรดกสำคัญของรอร์ลส์มิได้อยู่ที่เนื้อหาของทฤษฎี ความยุติธรรมเพียงอย่างเดียว หากอยู่ที่ระเบียบวิธีในการให้ความชอบธรรมแก่หลักการทางการเมือง กล่าวคือ วิธีการให้เหตุผลผ่านกระบวนการดุลยภาพเชิงไตร่ตรอง (reflective equilibrium) ฟลอยด์ (Floyd, 2017) อธิบายว่ากรอบวิธีวิภาษวิธีนี้มีความต่อเนื่องตั้งแต่งานระยะแรกจนถึงงานระยะหลัง และทำหน้าที่เป็นโครงสร้าง ที่หลอมรวมแนวคิดอย่างสถานะเริ่มแรกและฉันทามติที่ทับซ้อนกัน¹ เข้าไว้ด้วยกัน ประเด็นนี้สนับสนุนข้อเสนอ เกี่ยวกับความเสมอภาคในงานปี 1958 เพราะแสดงให้เห็นว่าแม้เครื่องมือเชิงแนวคิดจะพัฒนาไป แต่โครงสร้าง การให้เหตุผลยังคงตั้งอยู่บนการทำให้ความคิดที่เรามีอยู่แล้วสอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ ยิ่งไปกว่านั้นฟลอยด์ (Floyd, 2017) ชี้ว่ารอร์ลส์มิได้ตั้งทฤษฎีบนความจริงเชิงอภิปรัชญา หากตั้งอยู่บนการจัดระบบข้อพิจารณา เชิงศีลธรรมที่ผ่านการไตร่ตรองแล้วให้สอดคล้องกัน หลักการใดจะชอบธรรมมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับระดับ ความสอดคล้องกับความเชื่อเชิงบรรทัดฐานที่เรายึดถืออยู่ การอ่านเช่นนี้ช่วยยืนยันว่า ความเสมอภาค ในงานระยะแรกมิใช่เพียงข้อเสนอเชิงผลลัพธ์ หากเป็นเงื่อนไขเชิงวิธีวิภาษวิธีที่ทำให้หลักการแห่งความยุติธรรมได้รับการยอมรับร่วมกันอย่างสมเหตุสมผล กระนั้นก็ตามแม้งานเขียนนี้จะทำให้รอร์ลส์ห่างไกลจากโลกความเป็นจริง ค่อนข้างมาก แต่ในทางปฏิบัติการสร้างทฤษฎีของเขากลับมิได้แยกขาดจากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ และสังคมศาสตร์ในการขยายความให้ชัดเจนในงานเขียนยุคหลัง ตัวอย่างชัดเจนคือแนวคิด four-stage sequence ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากรัฐธรรมนูญและประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกา (Rawls, 1999, p. 172) ตลอดจนการอภิปรายเรื่องคุณค่าอันเป็นธรรมของเสรีภาพทางการเมือง ซึ่งต้องอาศัยการออกแบบสถาบันจริง เพื่อทำให้เสรีภาพมีความหมายเชิงปฏิบัติ (King, 2025) ในแง่นี้งานเขียนระยะแรกอย่างความยุติธรรมในฐานะ ความเที่ยงธรรม จึงเป็นการวางกรอบทฤษฎีที่แข็งแกร่งบนฐานของการใช้กรอบเรื่องความเสมอภาคมาอธิบาย ดังที่โทมัส พอกกี (Pogge, 2007) อธิบายว่าแบบจำลองสัญญาของรอร์ลส์มีนัยทางศีลธรรมโดยตัวมันเอง เพราะการจัดวางคู่กรณีในฐานะผู้มีสถานะเสมอกันคือการปฏิเสธความได้เปรียบโดยพลการตั้งแต่ระดับโครงสร้าง นี้เองที่ชี้ให้เห็นว่ารอร์ลส์เสนอความเสมอภาคในเชิงกระบวนการในงานนี้ที่ชัดเจนอย่างยิ่ง

ด้วยเหตุนี้ บทความ Justice as Fairness ในปี 1958 จึงมองความเสมอภาคมิใช่ในฐานะผลลัพธ์ ของการกระจายทรัพยากร หากแต่เป็นการมองความเสมอภาคในฐานะที่เป็นเงื่อนไขตั้งต้นของความชอบธรรม ทางศีลธรรมและการเมืองในเชิงหลักการของสถาบัน กล่าวอย่างชัดเจนที่สุด ความเสมอภาคคือสมมติฐานว่าบุคคล ทุกคนมีสถานะทางศีลธรรมเท่าเทียมกัน และด้วยเหตุนี้ ข้อเรียกร้องของแต่ละฝ่ายจึงต้องได้รับการพิจารณา อย่างเสมอกันตั้งแต่แรกเริ่ม ความเสมอภาคจึงทำหน้าที่เชิงกระบวนการ (procedural) มากกว่าผลลัพธ์

¹ แนวคิดนี้ปรากฏชัดในหนังสือ Political Liberalism โดยหมายถึง สถานการณ์ที่บุคคลหรือกลุ่มซึ่งมีหลักคำสอนทางศีลธรรม ศาสนา หรือปรัชญาการเมืองที่แตกต่างกัน (comprehensive doctrines) สามารถ “เห็นพ้องร่วมกัน” ต่อหลักการพื้นฐานทางการเมืองชุดหนึ่งได้ แม้เหตุผล ที่แต่ละฝ่ายใช้สนับสนุนหลักการนั้นจะแตกต่างกันก็ตาม กล่าวคือ ความเห็นพ้องไม่ได้เกิดจากการที่ทุกคนคิดเหมือนกันทั้งหมด แต่เกิดจากการที่ “ส่วนหนึ่ง” ของความเชื่อแต่ละระบบมาทับซ้อนกันในระดับหลักการการเมืองพื้นฐาน เช่น เสรีภาพพื้นฐานหรือความเสมอภาคทางการเมือง

(distributive) กล่าวคือ มันกำหนดกรอบการให้เหตุผลที่ไม่มีใครสามารถใช้อำนาจ สถานะ หรือความได้เปรียบ โดยผลการมากำหนดกติกาให้เอื้อประโยชน์แก่ตนเองได้ ความไม่เสมอภาคใด ๆ จะชอบธรรมได้ก็ต่อเมื่อสามารถอธิบายและปกป้องได้ภายใต้เงื่อนไขที่ทุกฝ่ายในฐานะผู้มีสถานะเท่าเทียมกันมีเหตุผลจะยอมรับ กล่าวโดยสรุปงานปี 1958 เสนอความเสมอภาคในฐานะโครงสร้างพื้นฐานของการให้เหตุผลเกี่ยวกับความยุติธรรม อันเป็นฐานที่ทำให้ทฤษฎีทั้งหมดมีเอกภาพและความชอบธรรมเชิงหลักการ

นัยสำคัญของความเสมอภาคและการนำไปปรับใช้ผ่านการปรับข้อเสนอทางวิชาการเพื่อสนับสนุนความคิดของรอร์ลส์

จากการวิเคราะห์งานเขียนของรอร์ลส์ในช่วงต้นที่ผ่านมา เราเห็นแล้วว่าความเสมอภาคในความหมายของเขาไม่ใช่เพียงความเท่าเทียมของผลลัพธ์ แต่เป็นสถานะที่เท่าเทียมกันของบุคคลในฐานะผู้มีส่วนร่วมกำหนดเงื่อนไขของความร่วมมือทางสังคม ความเสมอภาคจึงทำงานเป็นทั้งเงื่อนไขเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรม และข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่ป้องกันไม่ให้ใครใช้อำนาจหรือความได้เปรียบบิดเบือนกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อนำแนวคิดนี้ไปสู่การออกแบบนโยบายและสถาบันทางสังคม เราต้องเผชิญกับความท้าทายสำคัญสองประการที่ ปีเตอร์ เวสเทน (Peter Westen) และอมาตยา เซน (Amartya Sen) ร่วมกันชี้ให้เห็น นั่นคือปัญหาความว่างเปล่าทางแนวคิดของความเสมอภาค ปัญหาการรวมข้อมูลทางสังคมที่ซับซ้อน ความเข้าใจทั้งสามมิตินี้จะช่วยให้เราสามารถนำแนวคิดของรอร์ลส์มาปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นจากการตีความที่คลุมเครือ

โดยเวสเทน (Westen, 1982) เตือนเราว่าความเสมอภาคเป็น “empty vessel with no substantive moral content of its own” ซึ่งสอดคล้องกับการวิเคราะห์ของเรวารอร์ลส์ใช้ความเสมอภาคเป็นกรอบทางโครงสร้างมากกว่าเป็นหลักการเชิงสาระโดยตรง เมื่อรอร์ลส์พูดถึงความเสมอภาคของพลเมืองในกระบวนการตัดสินใจร่วม สิ่งที่แท้จริงคือการรับรองสิทธิเชิงสาระหลายประการ เช่น สิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมือง สิทธิในการเข้าถึงข้อมูล และสิทธิที่จะไม่ถูกรอบงำด้วยอำนาจทางเศรษฐกิจ ดังนั้น การนำไปปรับใช้จึงต้องระบุมาตรฐานที่สำคัญ (substantive standards) ให้ชัดเจนในแต่ละบริบท ตัวอย่างเช่น ในด้านการศึกษา การอ้างความเสมอภาคเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ เราต้องกำหนดว่าโอกาสที่เท่าเทียม หมายถึงอะไร ซึ่งอาจรวมถึงการจัดอุปสรรคทางเศรษฐกิจผ่านระบบทุนการศึกษาที่ออกแบบให้เข้าถึงกลุ่มด้อยโอกาสจริงๆ ไม่ใช่เพียงคัดเลือกตามผลการเรียน การกระจายครูที่มีคุณภาพไปยังพื้นที่ห่างไกล และการออกแบบหลักสูตรที่พัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และมีส่วนร่วมทางสังคม ในทำนองเดียวกัน เมื่อพูดถึงระบบสุขภาพ หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าไม่ใช่การให้สิทธิเท่าเทียมในนามธรรม แต่ต้องเป็นการเข้าถึงที่สำคัญ (substantive access) ที่รับประกันว่าทุกคนสามารถเข้าถึงบริการที่มีคุณภาพเทียบเท่ากันจริง เพราะสุขภาพเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการมีสถานะเท่าเทียมกันในฐานะพลเมือง

ส่วนเซน (Sen, 1977) เสนอมิติที่สองของความท้าทายผ่านการวิเคราะห์ทฤษฎีการเลือกทางโดยเซนแสดงให้เห็นว่าเมื่อออกแบบนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรทรัพยากร เราไม่สามารถอาศัยกลไกประชาธิปไตยแบบเสียงข้างมากเพียงอย่างเดียว แต่ต้องมีการใช้การเปรียบเทียบระหว่างบุคคล (interpersonal comparisons) อย่างชัดเจน เช่น การยอมรับว่าผู้ยากจนได้ประโยชน์จากบริการสาธารณะมากกว่าผู้มั่งคั่งในแง่สัมบูรณ์ กรณีศึกษาที่ชัดเจนคือนโยบายภาษีและการกระจายรายได้ ภาษีมรดกหรือภาษีที่ดินไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือจัดหารายได้ แต่เป็นกลไกจำกัดการสะสมทรัพย์สินและอำนาจข้ามรุ่นที่อาจบ่อนทำลายความเสมอภาคทางการเมืองที่รอร์ลส์ต้องการรักษาไว้

บทสรุป

บทความนี้แสดงให้เห็นถึงความเสมอภาคในงานเขียนช่วงต้นของรอว์ลส์ โดยเฉพาะใน Justice as Fairness (1958) มีบทบาทเชิงโครงสร้างที่ซับซ้อนกว่าการเป็นเพียงหลักการเชิงสาระ ผ่านการวิเคราะห์สามส่วนหลัก เราเห็นว่าความเสมอภาคทำงานในสามลักษณะพร้อมกัน ประการแรก เป็นเงื่อนไขเริ่มต้นที่กำหนดสถานะของบุคคลในฐานะผู้มีส่วนร่วมกำหนดหลักการยุติธรรม ไม่ใช่เพียงผู้รับผลของการตัดสินใจ ประการที่สอง เป็นข้อจำกัดเชิงกระบวนการที่ป้องกันไม่ให้ใครใช้อำนาจหรือความได้เปรียบทางธรรมชาติและสังคมบิดเบือนการตัดสินใจร่วมกัน และประการที่สาม เป็นกรอบการประเมินว่าสถาบันทางสังคมรักษาสถานะที่เท่าเทียมกันของพลเมืองไว้ได้หรือไม่ การตีความของนักวิชาการที่มองความเสมอภาคในงาน 1958 เป็นเพียงความเที่ยงธรรมทางกระบวนการจึงมองข้ามมิติสำคัญของความเสมอภาคในฐานะสถานะ การวิเคราะห์แนวคิด “ตำแหน่งดั้งเดิม” แสดงให้เห็นว่ารอว์ลส์ใช้ความเสมอภาคเป็นเงื่อนไขที่รับประกันว่าทุกคนมีอำนาจเท่าเทียมกันในการมีส่วนร่วมกำหนดหลักการยุติธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานของความชอบธรรมของสถาบันทางสังคม ความเสมอภาคจึงไม่ใช่เพียงผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ แต่เป็นลักษณะสำคัญของกระบวนการที่ทำให้หลักการยุติธรรมมีความชอบธรรม

อย่างไรก็ตาม การนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ต้องเผชิญกับความท้าทายที่เวสเทินและเซนซีชี้ให้เห็นที่ว่าความเสมอภาคเป็นแนวคิดที่ว่างเปล่าซึ่งต้องเติมเนื้อหาเชิงสาระ และกลไกประชาธิปไตยแบบเสียงข้างมากมีข้อจำกัดในการจัดสรรทรัพยากรอย่างยุติธรรม ดังนั้น การออกแบบนโยบายต้องระบุสิทธิเชิงสาระที่ชัดเจน ใช้การเปรียบเทียบระหว่างบุคคล และแก้ไขความไม่เท่าเทียมเชิงโครงสร้าง เพื่อให้ความเสมอภาคที่รอว์ลส์มุ่งหวังคือการที่ทุกคนมีสถานะเท่าเทียมกันในการร่วมกันกำหนดชะตากรรมของตนเอง กลายเป็นจริงได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาต่อยอดจากการค้นพบในบทความนี้ สามารถขยายไปสู่การวิเคราะห์ความยุติธรรมในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม (multiculturalism) ได้อย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ หากความเสมอภาคในความหมายของรอว์ลส์ถูกเข้าใจในฐานะความเสมอภาคเชิงสถานะและเชิงกระบวนการ คำถามสำคัญที่ควรถูกพิจารณาต่อไป คือ ภายใต้สังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา และอัตลักษณ์ กลไกเชิงสถาบันจะสามารถรักษาความเสมอภาคดังกล่าวได้อย่างไรโดยไม่ทำให้ความแตกต่างเหล่านั้นถูกกลืนหายไป การศึกษาต่อยอดในประเด็นนี้ อาจมุ่งสำรวจความตึงเครียดระหว่างความเป็นกลางเชิงสถาบันกับการยอมรับความแตกต่าง รวมถึงวิเคราะห์ว่าหลักการความยุติธรรมในฐานะความเที่ยงธรรมสามารถรองรับข้อเรียกร้องเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ได้เพียงใด ทั้งในระดับนโยบายสาธารณะและระดับการออกแบบหลักสูตรการศึกษา ซึ่งจะช่วยเปิดพื้นที่สำหรับการสนทนาทางวิชาการเกี่ยวกับความยุติธรรมที่ไม่จำกัดอยู่เพียงความเสมอภาคเชิงนามธรรม หากแต่เชื่อมโยงกับความเป็นจริงของสังคมที่หลากหลายอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- Barry, B. (1995). John Rawls and the search for stability. *Ethics*, 105(4), 874-915.
- Cohen, G. A. (2008). *Rescuing justice and equality*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Floyd, J. (2017). Rawls' methodological blueprint. *European Journal of Political Theory*, 16(3), 367-381.
- King, L. (2025). *How should we do political theory? Reading Rawls on method*. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/13698230.2025.2496599?needAccess=true>.
- Pogge, T. (2007). John Rawls: His life and theory of justice. In S. Freeman (Ed.), *The Cambridge companion to Rawls* (pp. 17-53). Cambridge, Massachusetts: Cambridge University Press.

- Rawls, J. (1958). Justice as fairness. *The philosophical review*, 67(2), 164-194.
- _____. (1963). The sense of justice. *The Philosophical Review*, 72(3), 281–305.
- _____. (1971). *A Theory of Justice*. Cambridge, Massachusetts: Belknap Press.
- _____. (1995). *Political liberalism*. New York: Columbia University Press.
- _____. (2001). *Justice as fairness: A restatement* (E. Kelly, Ed.). Cambridge, Massachusetts: Belknap Press of Harvard University Press.
- Sen, A. (1977). Social choice theory: A re-examination. *Econometrica: journal of the Econometric Society*, 45(1), 53-89.
- Westen, P. (1982). The empty idea of equality. *Harvard law review*, 95(3), 537-596.